ONTÚSTIK-QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ

SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY
АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»

«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі
Жалпы білім беретін пәндер кафедрасы

ТЕОРИЯЛЫҚ САБАҚҚА АРНАЛҒАН ӘДІСТЕМЕЛІК ӨҢДЕУ

Пән коды: ӘЭП 02
Пәні: «Саясаттану және әлеуметтану негіздері»
Мамандығы: 09130100 «Мейіргер ісі»
Біліктілігі: 5AB09130101 «Мейіргер ісінің қолданбалы бакалавры»
Курс: 1(1,6)
Семестр: 2
Бақылау түрі: с.сынақ

Шымкент, 2025 ж.

«Жалпы білім беретін пәндер» кафедрасының мәжілісінде каралды.

Хаттама № 1 «27» 08 2025 ж.

Кафедра меңгерушісі: ____________ А.Т. Сатаев

kzskma.edu.kz

№1- сабақ.

5.1.Сабақтың тақырыбы: Саясаттану ғылымы. Саяси ғылымының даму тарихы және негізгі кезеңдері.

Сағат саны: 90 мин

Сабақ түрі: теория

5.2. Сабақтың мақсаты:Саясаттанудың, әдіс-тәсілдерін, қызметтерін жете меңгерту

оқыту: Білім білік дағдыларын қалыптастыру.

тәрбиелік:Сұлулық тәрбиесі,өнердегі сұлулықты түсіне білу.

дамыту: Еріктілікті дамыту,танымдық қызығушылықты арттыру.

1) Ұйымдастыру кезеңі – 5 мин.

а)Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.

ә) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.

б) Сабақтың мақсаты мен міндеті.

Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 25 мин

а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;

ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;

б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;

в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;

г) Үй тапсырмасын қорытындылау.

5.3. Дәріс тезистері:

3) Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин

Ақпаратты – дидактикалық бөлім.

-Саясат дегеніміз не?

-Саясаттан тыс адам өмір сүре ала ма?

-Саясаттанудың негізгі қарастыратын мәселелері.

Саясаттану сөзі гректің “саясат” және “ілім” деген сөздерінен шыққан, саясат туралы ғылым деген мағынаны білдіреді.

Басқа қоғамдық ғылымдардың ішінде саясаттанудың орны ерекше. Себебі, адамзат тарихында саясат негізгі рөл атқарды. Адамдар саясаттың сырын, мәнін өте ерте заманнан-ақ ұғынғысы келді. Бірақ біздің дәуірімізге дейінгі ІІ – І мынжылдықтардағы саяси пікірлер діни-мифологиялық сарында болды. Соған орай олар билік, қоғамдық – саяси тәртіп құдайдың құдіретімен орнайды деп түсіндіреді.

Кейінірек адамзаттың іс – тәжірибесінің, ақыл – ойының мәдениетінің дамуына байланысты саясаттың ұғымдары, түсініктері, тұжырымдамалары пайда бола бастайды. Қоғамның әлеуметтік және саяси құрылымы мен қатынастарының одан әрмен күрделіленуі, материалдық өндірістің, халық санасының өсуі оның өміріне мемлекеттің тікелей араласуына әкеліп соқтырды. Мұндай жағдайда ұлы ойшылдар саясатты ғылыми тұрғыдан түсінік, осы орында пайдаланудың, мемлекетті тиімді басқарудың жолдарын іздестіре бастады. Бұдан келіп саяси теориялар туды.

Әдетте саясаттанудың негізін қалаушы деп данышпан ғылым Аристотельді атайды. Өйткені ол өз дәуірінде лицей ашып, сонда саяси ғылымды жеке пән ретінде оқытып, өзі жүргізді. «Саясат» деген еңбек жазып, онда ежелгі грек мемлекеттерінің (онда әрбір қала мемлекет болып саналатын) саяси жүйесін зерттеді. Дегенмен ұлы ғалым саясаттану пәнін қазіргі біздің түсінігіміздей басын ашып бере алмады. Ол саясаттың негізі адамның өзімшіл, хайуандық табиғатында жатыр деп ұқты. Жеке адам көзсіз құмарлыққа берілгіш келеді. Сондықтан оның соқыр сезімін тежеп, жалпыға ортақ игілікке әділеттілікке жетуді жеңілдету, адамның

адамгершілік қасиетін арттыру үшін саясат жүргізу керек деп түсінді. Сонымен қатар ол саясаттану мәселелерін этика, фәлсафа (философия) мәселелерімен бірге қарады.

Саясаттану пәнінің қалыптасуына мол үлес қосқан Италияның XVI ғасырдағы ойшылы Н. Макиавелли болды. Ол саяси зерттеулерінің ең бастысы етіп, мемлекеттік билікті қойды. Сонымен қатар ол саяси ойды діни – мифологиялық емес, шын мәнінде іске асыруға болатын нақтылы өмірдің туған мәселелерді шешуге бағыттады.

Феодализмнің ыдырап, капиталистік қатынастардың қалыптасуы қоғамды демократияландырып, жалпыға бірдей сайлау құқығын кіргізуге, көпшілік саяси париялар мен қазыналардың қанат жаюына, ақпарат құралдарының өрістеуіне әкелді. Халықаралық мемлекетаралық қатынастардың ауқымы кеңейді, саясаттың қызметтері мен міндеттері күрделеліне түсті. Сондықтан саяси құбылыстар мен процестердің арнайы зерттеуге, саясаттану теорияларын жасауға тура келді. Бұл ретте Дж. Локк, Ш. Монтескье, Ж.Ж. Руссо, Т. Джефферсон, Т. Пейн, И. Кант, Гегель сияқты көрнекті ғалымдар көп еңбек сіңірді.

Саясаттану XIX ғ. екінші жартысында өзінің қазіргі бейнесіне келіп, өз алдына пән ретінде қалыптасады. 1857 жылы АҚШ-тың Колумбия колледжінде Френсис Либер деген оқымысты «тарих және саяси ғылым» деген кафедра ашады. 1872 ж. Францияда мемлекеттік аппаратқа арнайы қызметкерлер дайындайтын саяси ғылымдар мектебі жұмыс істей бастайды. 1889 ж. Американың саяси және әлеуметтік ғылымдар академиясы, 1903 ж. Америкалық саяси ғылымдар ассоциациясы құрылады.

XX ғасырдың басында саясаттану өзінше бөлек академиялық пән ретінде толық бөлініп шығады. Бұл ғылымның халықаралық мәртебе алып, толыққанды қалыптасуына ЮНЕСКО-ның басшылығымен 1949 жылы құрылыған саяси ғылымдарының халықаралық ассоциациясы зор рөл атқарады. Ол саяси зерттеудің саяси белсенділігін арттыру жолында қазір де жемісті еңбек етуде.

Бүгінгі танда АҚШ-тың Шығыс елдерінің барлық жоғары оқу орындарында саясаттану жеке пән ретінде барлық факультеттерден міндетті түрде оқытылады. Мысалы АҚШ-та саясаттанудың мамандандырылған 26 саласы бойынша білім береді. Шет елдерде бұл ғылымның қолданбалы түрі кең өріс алған. Оны бітірген маман саясаттанушылар маңызды саяси шешімдердің жобаларын сараптауға, партиялар немесе бірлестіктердің сайлау алдындағы бағдарламаларын талдауға, үкіметтік дағдарыстар мен халықаралық қатынастарға шиеленіс жағдайларының себебін ашуға кеңінен пайдаланады.

Бұрынғы Кеңес елінде бұл ғылымды партияға, халыққа қарсы, буржуазиялық ғылым деп айдар тағып, оқытпаған болатын. Себебі Кеңес өкіметі шын мәнінде саяси сауатты адамдарды дайындауға мүдделі болмады. Ондай жағдайда тоталитарлық система 70 жылдан артық дәуренін құра алмаған да болар еді.

Бірақ бұдан ол кезде саяси ғылымға еш көңіл бөлінбеген екен деген ой тумауға тиіс. Саясат мәселелері қаралап, зерттеліп жатты. Алайда олар ғылыми коммунизм, тарихи материализм, коммунистік партия тарихи сияқты коммунистік идеологияға негізделген пәндердің шеңберінен шықпайтын және ең алдымен қандай әлеуметтік – саяси процестер социализм мен коммунизмге әкелуге мүмкін соның жолдарын іздейтін.

Саясаттануға деген көзқарас 80 жылдардың екінші жартысында бұрынғы Кеңес Одағындағы түбегейлі реформаларға, қоғамның демократиялануына, тоталитарлық жүйенің күйреуіне байланысты өзгерді. 1989 жылдан жоғарғы Аттестациялау Коммисиясында саясаттанудан эксперттік кеңес жұмыс істей бастады. 1990 жылы КСРО ның ғылыми және техника бойынша Мемлекеттік комитет «Саяси ғылымдар» деген атпен саяси ғылым қызметкерлерінің тізімін ресми түрде бекітті. 1989 – 1990 оқу жылдарында Прибалтика елдерінде, 1990 жылдан бастап

ТМД-ның басқа елдерінде саясаттану оқытыла бастады. Қазір біздің Қазақстанның барлық жоғары оқу орындарында дерлік бұл ғылым жеке пән ретінде өтілуде.

Қоғам мен саясатты әр түрлі қоғамдық ғылымдар зерттейді. Сондықтан саясаттануды ерекшелігін, басқа адамгершілік (гуманитарлық) ғылымдар арасында алатын орнын ашып алған жөн.

Саясаттану ең алдымен фәлсафамен (философиямен) тығыз байланысты. Фәлсафа – табиғат, қоғам және таным дамуының неғұрлым ортақ зандары туралы ғылым. Ол дүниеге тұтас көзқарас туғызады. Сондықтан ол басқа пәндерге, соның ішінде саясаттануға, жалпы әдістемелік ғылым болып келеді. Ол саясатты фәлсафалы тұрғыдан дәлелдейді. Саяси құбылыстар мен процестерді талдауға дүниетанымдық бағдар береді. Саясаттану болса қоғам өмірінің саяси саласындағы жалпы зандылықтарды нақтылайды, айқындайды, саяси танымды терендетеді, саяси көзқарасты қалыптастырады. Мысалы, ол нақтылы саяси институттарға құрылымдарға, жүйелерге талдау, саяси жоспарлар және болжам жасай алады.

Саясаттану саяси экономикамен өзара байланысты. Саяси экономика саяси процестерді эканомикалық тұрғыдан дәлелдей келіп, ол процестердің негізінде экономикалық мүдделерді жүзеге асыру үшін күрес жатқанына көз жеткізеді.

Саясаттану құқықтық ғылыммен тығыз байланысты. Құқық адамдардың қоғамдағы қатынастары мен тәртібін, жүріс-тұрысын реттейді. Оны зерттеушілердің көбі құқық заңға айналдырылған экономикалық үстем таптың еркі деп те атайды(Маркс).

Саясаттану құқықтануға жалпы теория, оның теориялық әдістемелік негіз іспеттес. Саяси өкімет жүйесінсіз әлеуметтік, оның ішінде құқықтық ережелер мен қатынастар жалпыға міндетті сипат алып орындалмайды. Сонымен қатар құқықтық тұрғыдан қалыптаспай саяси өкімет те әдеттегі қызметін атқара алмайды.

Саясаттануға ең жақын ғылымдардың бірі - әлеуметтану (социалогия) саясаттану саясатқа белгілі бір зандықтарға бағынып, іс жүзінде белгілі бір принциптердің жүзеге асыратын, дамып, өзгеріп отыратын процесс ретінде қарай. Ал әлеуметтану оған процесс ретінде емес, адамдық өлшем ретінде зерттейді. Оның айналысатын мәселелері: адамды және қауымдастықты дамытуға саясат не бере алады және саясатты жетілдіру үшін адамдар не істей алады. Сайып келгенде, саясаттанудың негізгі назары саясатта болса әлеуметтанудың назары саясатты жасаушы адамдар болады.

Аты аталған ғылымдармен қатар саясаттану басқа да адамгершілік ғылымдармен байланысты. Солай бола тұра саясаттанудың өзіне тән зерттеу объектісі бар. Оған қоғамның саяси саласы, ондағы болып жатқан барлық саяси құбылыстар мен процестер жатады.

Қазір біздің еліміз тәуелсіздігін алып, шын мәнінде демократиялық жолға түсіп жатқан шақта азаматтық қоғам, құқықтық мемлекет орнату үшін саясаттану пәнін оқып – үйрену болашақ мамандарға ауадай қажет.

Әкімшілік экономикадан нарықтық шаруашылыққа, тоталитарлық жүйеден демократиялық құқықтық мемлекет құруға өту жұртшылықтың саяси мәдениетін түбегейлі өзгертуді талап етеді. Саясаттануды оқып үйрену саяси шыдамдылықты, келісімге, ымыраға келуге дайын болуды, өркениетті және заң шеңберінде демократиялық институттар арқылы өз мүдделерін білдіріп, қорғай білуді, әлеуметтік шиеленістердің алдын алып, болдырмай немесе оларды ауыртпалықсыз жеңілірек шешу сияқты қасиеттерді қалыптастырады.

Қазіргі демократиялық мемлекеттерде саяси оқу институттарының қызметі негізгі адамгершілік құндылықтарды, әсіресе әрбір тұлғаның еркіндігі мен абыройын, оның табиғи, ажырамас құқықтарын мойындап, қадірлеуге негізделген.

Саяси білім азаматқа өмір сүріп отырған қоғамдық және саяси құрылысты, мемлекеттегі өз орны мен рөлін құқығы мен міндеттерін дұрыс ұғынып жете түсінуге көмектеседі. Оның мақсаты – адамды күрделі әлеуметтік – саяси жағдайды лайықты жөн таба білуге, басқа адамдардың мүдделері мен құқығын сыйлай отырып, өз мүддесін қорғай білуге үйрету. Сонымен қатар ол азаматтарды демократиялық тәртіпті және оны қамтамасыз ететін мемлекеттік, қоғамдық ұйымдарды сыйлауға баулиды. Себебі берік саяси тәртіпсіз жеке адамның шын мәніндегі еркіндігін болуы мүмкін емес.

Бұрын саяси білімнің мақсатын негізінен азаматтардың арасында «этикалық парызды» насихаттауға, оларды мемлекет және оның шығарған зандарын сыйлауға азаматтық міндеттерін орындауға әрқашан дайын болуды қалыптастыруға саятын.

Ең алдымен тек мемлекеттің қажеттілігін ескеретін мұндай тәсіл, көзқарас Европада, әсіресе Германияда XX ғасырдың 60 жылдарына дейін орын алды. Ал АҚШ та көп жылдар бойы саяси білімнің пайдалы нәтижеге жетуді көздеген прагматикалық бағытты басым дамыған ол азаматтарды өзінің өмірлік мәселелерін басқа адамдармен өркениетті қарым қатынаста, ынтымақсыздықты шешуді үйретеді, әр түрлі дау- дамай шиеленістірді онша ауыртпалықсыз, қатты қиналтпай реттеуге баулиды. Қазір демократиялық елдерде саяси білім жүйесі европалық және американдық ғұрыптарды біріктіруге бүкіл мемлекетпен қатар жеке тұлғалардың мүдделердің үйлестері ескере отырып шешуге тырысады.

Біздің заманымызда қандай кәсіппен айналысқанына қарамастан саяси білім мен мәдениет әр адамға қажет. Себебі ол қоғамда тұрып тіршілік еткендіктен басқа адамдармен және мемлекетпен сөз жоқ бірлесіп әрекет жасауы керек. Мұндай білімі жоқ адам саяси істерді амал-айла қулықтың құлы болып кетеді оны саяси жағынан белсенді күштер өз мақсатына пайдаланып, ойындағысын істейді.

Азаматтардың көпшілігі саяси сауаттылығы қоғам үшін де қажет. Саяси сауаттылық қоғамды бір аламның дара әкімшілігін негізделген үкімет жүйесінен қатал деспоттық басқарудан, адамгершілікке қарсы мемлекеттік және қоғамдық ұйымдастырудың эканомикалық тиімсіз түрлерінен сақтандырады. Сондықтан адамдарды біріктіріп бір мемлекеттің ішінде өркениетті өмір сүруге тек жеке адам ғана емес, бүкіл қоғам мүдделі және ол осы бағытта талмай тиімді жұмыс істеуі тиіс.

Белгілі дәрежеде ғылым пәнінің өзінде алдын ала анықталғандық пен тапсырыстық тұрғыдағы емес, дамудың рационалды-логикалық негізі тұрғысындағы ғылыми білімнің нақты жүйесінің даму мүмкіндігі жасырынған қалыпта болады. Кез келген ғылым пәнінің бірден дайын күйінде берілуі мүмкін емес, ол пайда болудың, қалыптасудың ұзақ жолынан өтуі керек, өйткені ол объектінің жай ғана бөлігі ғана емес, осы бөліктің идеалды конструкциясы да. Бұл процесс жаңа ғылымның өзінің жеке пәнімен бірге бөлінуінің, тармақталуының негізінде ғылыми білімдердің жалпы жүйесінің шеңберінде іске асады.

Тарихи тұрғыда саяси білімдер қоғамдық ғылымдардың әрқилы жүйелерінде қалыптасып дамыды: тарихи ғылымдарда саяси қатынастардың даму тарихы ретінде қандай да бір елдегі мемлекеттік биліктің қалыптасуы мен қызмет етуінің тарихы мен саясаттың әрқилы субъектілерінің іс-әрекеттерінің тарихы қарастырылады; заң ғылымдарында мемлекеттік құқықты зерттейтін ғылыми іс-әрекет ретінде; философияда саяси қатынастар мен биліктің дүниетанымдық, моральдық-этикалық, әлеуметтік, психологиялық негізін көрсететін рефлексия ретінде қарастырылады.

Қазіргі кезде адамзат проблемалық аспектілердің көлемінің кеңдігін ескере отырып саясатты, саяси шешімдер мен іс-әрекеттерді аса мол әлеуметтік маңыздылығына және оған баламаның жоқтығына байланысты бірінші орынға шығарды.

Саясаттану – саясат туралы, яғни мемлекеттік және қоғамдық істер туралы ғылым (гр. politixa – мемлекеттік және қоғамдық істер). Алайда бұл терминологиялық анықтама саясаттану пәнінің мәнін толық аша алмайды. Бұл терминнің мазмұны белгілі дәрежеде ғылыми зерттеу объектісін, ғылым пәнінің іздену аясын көрсетеді.

Ғылым пәнінде объектінің басты, маңызды белгілері мен қасиеттері ғана бейнеленетіндіктен ғылым объектісі мен пәнінің арасындағы айырмашылық салыстырмалы сипатта болады, алайда ғылыми білімнің өзіндік сипатын түсіну үшін ғылым пәніне ғылыми ұғымдар мен түсініктерден көрініс табатын объектінің өзіндік бөлігі ретінде анықтама беру өте маңызды екендігін ескеру қажет.

Саяси білімдердің басқа да жүйелері секілді саясаттанудың да зерттеу объектісі саяси шынайылық. Қазіргі қоғам – күрделі құрылым, көпбейнеліліктің бірлігі мен экономикалық, әлеуметтік, саяси және рухани салалардың өзара әрекет ретінде қызмет ететін нақтылық. Бұл салаларды бөліп көрсету – қоғам өмірінің ғылыми-теориялық бейнесінің қажетті алғышарты.

Өркениеттің өне бойындағы тарихи тәжірибе көрсетіп отырғандай, қоғам өмірінің барлық салаларының арақатынасы иерархиялық сипатта болады және ондағы басты рөлді экономика ойнайды. Қоғамдық өмір – объективті, әлеуметтік-практикалық процесс. Қоғамдық өмірдің табиғаттан ерекшелігі, онда оның өзін жасаушы субъект әрекет етеді. Сондықтан да, социумда қоғамдық процестердің, олардың даму себептерінің тұрпайы экономикалық түсініктері қабылданбайды, өйткені адамнан, оның әрекетінен тыс ешқандай тарих, ешқандай экономика болмайды. Анықтап айтсақ, субъект қалай болса, тарих солай болады.

Саяси шынайылық объективті, себебі қоғамдағы әлеуметтік жіктелуге орай үлкен топтар объективті түрде қатар өмір сүріп, өзара әрекет етеді. Бұлардың арасындағы осы қатынастарды саяси қатынастар деп атайды, өйткені топ мүдделерінің қабылдаған шешімдерінің іске асырылуы үшін олардыөзара келістіру қажеттігі пайда болады. Сонымен қатар саяси қатынастар адамдар арасындағы шынайы қатынастар болғандықтан субъектілер арасындағы қатынастар болып табылады, яғни субъект-субъектілік сипатта болады. Осы субъектілердің мүдделерін түйістіру және осының негізінде дамудың басты шарттары саналатын қоғам тұтастығын сақтау, әлеуметтік келісім мен тұрақтылықты қамтамасыз ету саяси шынайылықтың ең маңызды әлеуметтік проблемасы. Бұл үшін қоғамдық организмде басқару мен билік функцияларын атқаратын белгілі бір құрылымдық элементтер қалыптасады.

Тарихқа көз жүгіртсек қазіргі саяси жүйелердің өзегі болып отырған басқару мен биліктің мемлекеттік формасының кеш пайда болғандығын көреміз. Басқару мен билік мемлекеттен бұрын болған. Басқару мен биліктің негізін құрайтын саяси қатынастар рулық сипаттағы әлеуметтік қатынастардың бір түрі, ал таптық саяси қатынастар ретінде ауыспалы, өткінші болады.

Қазіргі заманғы саяси шынайылық – барлық бөліктері бір-бірімен өзара әрекеттес болып, тығыз байланысып жатқан құрылымданған күрделі бірлестік. Оның ең маңызды бөліктері мемлекет пен азаматтық қоғам. Сол себепті жалпы түрде саяси ғылымды мемлекетті зерттейтін, яғни мемлекет ісін зерттейтін ғылым және азаматтық қоғамдық ұйымдар мен қозғалыстардың әрқилы түрлерін, сонымен қатар саяси қатынастар субъектісі адамды зерттейтін ғылым деп бөлуге болады.

Бұл қатынастардың өзегі билік болып табылады. Саясаттанулық мәселелер мемлекеттік биліктің қоғам өміріндегі орнын, оның жүзеге асу функциясы мен тетігін, оның қалыптасуына әлеуметтік күштердің қатысуы мен тигізер ықпалын, сондай-ақ мемлекеттік билік формасының өзгеруін анықтаумен байланысты. Мемлекеттік билік, оны ұйымдастырудың нақты формасы

мен функциялары биліктік қатынастардың табиғатымен де, қоғамның әлеуметтік қажеттіліктерімен байланысты да анықталынады.

Қазіргі уақытта ТМД елдерінде саясаттану ғылым ретінде даму үстінде, ал бұл саяси білімдер жүйесін сапалы түрде жаңарту, төл ғылыми-теориялық, методологиялық негіздерін жасау қажеттілігін көрсетіп отыр. Өткендегі қоғамтанудың методологиялық, дүниетанымдық және жалпытеориялық негізі тарихи материализм болғаны белгілі. Нақты әлеуметтік пәндер үшін ол жалпы әлеуметтік теория есебінде болса, саяси білімдер жүйесінде жалпы саяси теория қызметін, яғни белгілі дәрежеде саясаттанудың қызметін атқарды.

Бұл жағдайдың қоғамтанудың қоғам туралы объективті ғылыми білімдер жүйесі ретінде дамуына кедергі келтіретін теріс жақтары да болды. Өйткені ғылым дүниетанымдық қағидаларды басшылыққа алып, тым идеологияландырып жіберілген еді.

Саяси білім идеологиялық құндылықтарды, қағидаларды тәжірибелік әрекетке көшірілгендіктен, оны тікелей жүзеге асыру жеңілдеді.

Саясаттанулық тәсілдің болмауынан бұрын қабылданған саяси шешімдер саяси мәдениеттің дамуына емес, қарапайым парасатқа, себеп-салдарлық байланыстардың тікелей қабылдануына, таптық, идеологиялк құндылықтарға, партиялық қағидаларға негізделінді. Бұның бәрі белгілі бір дәрежеде саяяси білімдерді бұрмалап, оларды эмпиризмге, шексіз фактологияға, немесе абстрактылық-теориялық схоластика – догматизмге душар етті.

Сонымен, саясаттану саяси білімдер жүйесін сапалы түрде жаңарту, оның теориялық-методологиялық ареалын құру, рухани базасын кеңейту, оны догматизмнің, КОКП-нің тарихи тәжірибесіндегі апологенетиканың құрсауынан құтқару үшін қажет. Тарихи електен өткізіліп саяси мәдениетте жинақталған консерваторлардың да, реформистердің де, революционерлердің де әрекеттерін бар ерекшеліктерімен қоса қамтитын адамзаттың дүниежүзілік саяси тәжірибесі біздің рухани игілігімізге айналуы тиіс. Саясаттану ғылым ретінде осы мәдениеттің теориясы және методологиясы болып табылады.

Қазіргі жағдайда саясаттанудың дамуы қоғамның сапалы түрде жаңаруына көмектесетін саяси мәдениеттің қалыптасуы мен өркендеуі үшін қажет. Қоғамның сапалы түрде өзгеруі азаматтардың саяси белсенділігінің нәтижесінде мүмкін болады. Бұл белсенділік елде әрқилы саяси ағымдардың пайда болуына әкеледі. Бірақ азаматтардың саяси белсенділігі бей-берекет схоластикалық сипатта емес, саяси және құқықтық мәдениет шегінен асып кетпеуі керек. КСРО халқы ұзақ уақыт бойы жеке басқа табыну мен тоталитарлық режим жағдайында өмір сүргендіктен, тарихи процестің субъектісі ретінде қазіргі саяси мәдениеттің құндылықтарынан мүлдем тыс қалды деуге болады.

Саяси практикада саяси мақсаттар, әлеуметтік идеалдар ерекше мәнге ие. Олардың қалыптасуында, теориялық анықтамасында саясаттану дербес емес, өйткені олардың мазмұны қоғамдық қатынастар жүйесінің табиғаиынан бой алады. Саясаттанудың рөлі оларды саяси қатынастарда, саяси шынайылықта белгілеу мен практикалық саясат тіліне аудару үшін қажетті теориялық және методологиялық негіздерді жете зерттеу болып табылады. Алайда, саяси шынайылық салыстырмалы түрде ғана дербес болғандықтан, мұнда саяси қатынас субъектілерінің түпкілікті мүдделеріне сай келмейтін, тиісті саяси жүріс-тұрысқа дағдыландыру мақсатында санасын манипуляциялау жолымен субъектіге таңылған жалған мақсаттарды қалыптастыру мүмкіндігі туындайды.

Саясаттану ғылым ретінде жалпы ғылыми әдістердің белгілі бір қорын пайдаланады. Саясаттану пәнін зерттеу барысындағы олардың қажеттілігі саясаттанудың ғылым ретіндегі пәні мен әдістерінің өзара тығыз байланыста екендігімен анықталады. Ғылыми зерттеудің

қандай да бір әдістері мен құралдарының басымдылығы саясаттанудың ғылым ретіндегі пәнінің өзіндік ерекшелігіне байланысты.

Саясаттанудың алдында тұрған осы міндеттер жүйесі саясат методологиясы мен теориясы, саяси институттар мен саяси қатынастар субъектілерінің саяси іс-әрекетін зерттеу тәрізді белгілі бір құрылымдық элементтерді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді. Олар да өз кезегінде саясаттану әдістерінің әркилылығын анықтайды.

.5.4.Көрнекі материал:

Материалды техникалық жабдықталуы:

а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.

ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

б) оқыту орны: дәріс аудиториясы

5.5 Әдебиеттер:

1.Косов, Г. В. Саясаттану және әлеуметтану негіздері: медицина училищелері мен колледждеріне арналған оқулық / қазақ тіліне ауд. А. Н. Далибаева. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2016. - 208 с.

2.Ритцер, Д. Әлеуметтану теориясы: оқулық / Д. Ритцер, Д. Степницки ; қаз. тіл. ауд. Г.О. Әбдікерова [және т.б.]. - 10- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856 б. с. : (Рухани жаңғыру

3.Бринкерхоф, Д.Әлеуметтану негіздері: оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Астана : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

4.Нысанбаев, А. Н. Политология: учеб. для вузов - Алматы : Эверо, 2014. - 384 б

5.Куппаева Б. Т. Политология. Т.1 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 224 с

6.Куппаева Б. Т. Политология. Т.2 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 272 с

7.Куппаева Б. Т. Политология. Т.3 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 268 с

8.Куппаева Б. Т. Политология. Т.4 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 296 с

9.Әлеуметтану : жаңа буынға арналған оқулық / А. Н. Тесленко, Ж. Ж. Сембина, А. Т. Аязбаева ; ҚР білім және ғылым министрлігі. "ҚазГЮУ университеті" АҚ. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2015. - 340 бет

10.Биекенов, К. У. Социология [Текст] : учеб. пособие / К. У. Биекенов, С. К. Биекенова, Г. А. Кенжакимова. - ; Рек. Учен. Советом фак. философии и политологии КазНМУ им. аль-Фараби. - Алматы : Эверо, 2014. - 472 с.

11.Әбсаттаров, Р. Әлеуметтану: өзекті мәселелер.(Екі томды оқу құралы). 1-том [Мәтін] : оқу құралы / Р. Әбсаттаров, М. Дәкенов ; ҚР Білім және ғылым министірлігі. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Пед. Ун-і. - 2-ші бас., толық. - Алматы : Қарасай, 2015. - 408 бет 12.Кемельбеков К. Б. Политология : учебное пособие / К. Б. Кемельбеков , С. М. Таскымбаева. - [б. м.] : Sky Systems, 2023. - 332 с. 6.

13.Аширов Ш. А. Саясаттану : оқу құралы / Ш. А. Аширов, К. С. Кемельбеков, С. М. Тасқымбаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 274 б.

14.Ертаев М. А. Социология : учебное пособие / М. А. Ертаев, С.М. Таскымбаева . - Қарағанда : Medet Group , 2022. - 384 с.

15.Ертаев М. А. Әлеуметтану : оқу құралы / М. А. Ертаев, С. М. Тасқымбаева, Ф. М. Каратаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 330 б.

Қосымша әдебиеттер
1.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев.Қызмет хроникасы.2016 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2017. - 368 бет. +эл.опт.диск.(CD-ROM).
2.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. Қызмет хикаясы 2015 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2016. - 400 бет. +эл. опт. диск (CD-ROM).
3.Жанысбеков, М. А. Основы антикоррупционной культуры : учебно-методическое пособие / - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 198 с.
4.Синглтон Ройс А. Әлеуметтік зерттеу әдістері = Approaches to Social Research : оқулық / Ройс А. Синглтон, Брюс С. Стрейтс ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Н.Ә. Муминов. - 6-шы бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 816 б. с
5.Хейвуд Эндрю Саясаттану = Politics : оқулық / Эндрю Хейвуд ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Е. Әбдіраман. - 5-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 520 б. с
6.Коннолли Мэри Әлеуметтік жұмыс: контексі мен практикасы = Social Work:Contexts and Practice : оқулық / Мэри Коннолли, Луиза Хармс, Джейн Мейдмент ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Б. Мизамхан. - 4-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 384 б. с
7.Бринкерхоф, Д. Әлеуметтану негіздері [Мәтін] : оќулыќ / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

Электронды басылымдар:
1.К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова
Социология: учебное пособие для студентов вузов. / К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова – Алматы: Эверо, 2020. – 472 https://elib.kz/ru/search/read_book/109/
2.Социология. Нысанбаев Ә. Жоғары оқу орындарының студенттеріне оқулық. Алматы, 2020. -206 бет https://elib.kz/ru/search/read_book/729/
3.Әлеуметтану Ертаев М.А., Тасқымбаева С.М., Қаратаева Ф.М. , 2020 https://aknurpress.kz/reader/web/2667
4.Әлеуметтану Тесленко А.Н., Сембина Ж.Ж., Аязбаева А.Т. , 2019 https://aknurpress.kz/reader/web/1800
5.Тәжітаева, Р.С. Саясаттану : Электрондық оқулық. . - Жетісай : "Сырдария" университеті, 2016. http://rmebrk.kz/book/1151746
6.Ритцер, Д.,, Степницки, Д. Әлеуметтану теориясы: Оқулық. - 10-басылым - Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856б. -ISBN 978-601-7943-17-2. http://rmebrk.kz/book/1169728
7. Казманов Н.К., Өтемісов Б. Саясаттану: оқу-әдістемелік құралы. Алматы: «Medet Group» ЖШС, 2021. - 144 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2851
8.Аширов Ш.А., Кемелбеков Қ.Б., Тасқымбаева С.М. Саясаттану: Оқу құралы. Қарағанды: «Medet Group» ЖШС, 2023. – 274 бет. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2841

9.Саясаттану пәніне арналған әдістемелік құрал. А. Әмірзаққызы. Қарағанды: ЖК «АҚНҰР баспасы», 2016. – 40 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2347
10.Абдильдина, Х. С. Саясаттану және әлеуметтану : оқу құралы / Х. С. Абдильдина. — Нұр-Сұлтан : Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, 2021. — 96 с. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/127647
11.Исаев, А. У. Саясаттану : практикум / А. У. Исаев. — Алматы, Москва : EDP Hub (Идипи Хаб), Ай Пи Ар Медиа, 2024. — 177 c. — ISBN 978-5-4497-3723-6. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/144120
12.Политология : методические указания к семинарским занятиям по курсу «Политология» для студентов всех специальностей очной формы обучения / составители Ю. Г. Астахова, Т. В. Большунова. — Липецк : Липецкий государственный технический университет, ЭБС АСВ, 2014. https://www.iprbookshop.ru/55130
13.Гаджиев, К. С. Политология : учебник / К. С. Гаджиев. — Москва : Логос, 2011. — 432 c. — ISBN 978-5-98704-498-8. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/9072
14.Лекции по политологии / В. И. Якунин, С. Г. Кара-Мурза, А. А. Вершинин, А. В. Каменский. — Москва : Научный эксперт, 2014. — 304 c. — ISBN 978-5-91290-230-7. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/23575
15.Политология : учебное пособие / В. Я. Дыханов, Е. Н. Зиза, В. Н. Абрамов [и др.] ; под редакцией А. П. Клемешев. — Калининград : Балтийский федеральный университет им. Иммануила Канта, 2005. — 125 c. https://www.iprbookshop.ru/23866
16.Мацюк Дмитрий Анатольевич, Давлетьярова Балжан Хамидулловна Социология-политология https://mbook.kz/en/index_brief/730/

4.Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
-Саясат деген не, ол қашан пайда болды?
-Саясаттанудың негізгі қарастыратын мәселелері?
-Саясаттану өз алдына қашан жеке пән ретінде қалыптасты?
1. Көне Шығыстағы саяси ойлар тарихының ерекшелігі неде?
2. Көне Үндістандағы касталық жүйенің қоғам өміріндегі орны мен рөлі қандай? Саяси ілімдер тарихы
3.Көне Қытайдағы саяси мектептерді атап өтіңіз.
4.Конфуций ілімдерінің қытай қоғамындағы орны қандай? (өткен заманмен салыстырыңыз).
5.Аристотельдің саяси философиялық көзқарасы қандай болды?
6. Көне Грекиядағы саяси ілімдер тарихының ерекшелігі неде?
7. Аристотель мен Платон идеяларындағы орта таптың негізгі рөлі қандай?
8. Ежелгі Римдегі саяси ілімдерге сипаттама беріңіз.
1.Жаңа материал бойынша негізгі түсініктерге тоқталу.
2.Негізгі терминдер мен тезистерді жұмыс дәптерлеріне жаздыру.
5) Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.6. Бақылау сұрақтары:

1.Оқушыларды бағалау.
2. Келесі сабақ тақырыбын қысқаша хабарлау.
Үйге тапсырма беру. 5 мин
1.Тапсырма: Саясаттанудың сіздің мамандығыңызға әсері –эссе жазу

№2- сабақ.
5.1.Тақырыбы: Саяси билік.
Саяси жүйе туралы ұғым,мемлекет және азаматтық қоғам.
Мемлекеттің пайда болуы.
Саяси партиялар мен қоғамдық- саяси қозғалыстар.
Демократия.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Билік пен мемлекет – қоғам дамуының өзегін талдау.
Ұйымдастыру кезеңі:5- мин.
а) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
б) Сабақтың мақсаты мен міндетін таныстыру.

Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 25 мин.
а) Барлық оқушылардың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру:35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:
Саясаттың негізгі мәселесі билік болғандықтан, саясатта билік теориясы үлкен орын алады. Билік саясаттың саяси институттар мен барлық саяси әлемнің мінін түсініп-білуге көмектеседі. Шығыстың көрнекті ойшылы Ибн-Халдун (1332-1406) адамның басқа жан-жануарлардан ерекшелігі - ол билік үшін күреседі деген екен.
Ағылшын философы, қоғам қайраткері Бертран Рассель (1872-1970) физикада басты ұғым энергия болса, қоғамдық ғылымдарда негізгі ұғым билік болып табылады деген.
Американың әйгілі әлеуметтанушысы Талкотт Парсонс {1902 - 1979) экономпкалық жүйеде ақша қандай орын алса, саяси жүйеде билік те соншалықты орын алады деп тұжырымдаған.
Билік туралы мынандай тұжырымдамалар бар: Телеологиялық, бихевиористік, инструменталистік, структуралистік, конфликтілік.
Сонымен билік деп біреудің екіншілерге әмірін жүргізіп, олардың іс-әрекеті, қызметіне ықпал етуін айтады.
Алғашқы қауымдық құрылыс кезеңінде билік қоғамдық сипатта болды. Мұнда қауым болып тайпаларды басқарды. Құл иеленушілік құрылыста құл иеленушілер және құлдар пайда болып, теңсіздік туды. Бір таптың екінші бір тапты бағындыру қажеттілігі туды. Осылай билік аппараты дүниеге келді, адамдарды еркінен тыс, ықтиярсыз еркіне көндірген мекемелер пайда болды.
"Билік" сөзі әр мағынада қолданылады. Оны ықпал ету бағытына объектісіне байланысты былай бөлуге болады:
- Ата-аналар билігі.

- Мемлекеттік билік.
- Экономикалық билік.
- Саяси билік.
- Әлеуметтік билік.
- Құқықтық билік.
- Әскери билік.
- Рухани билік, т.с.с.

Бірақ биліктің толық мағынасы мемлекеттік-саяси салада ғана айқындалады. Сондықтан саяси билік биліктің ең негізгі түріне жатады.
Биліктің басқа түрлерімен салыстырғанда саяси биліктің мынадай ерекшеліктері бар оның өктемдік сипаты, оның бүкіл қоғамның атынан билік жүргізуі, басқарумен кәсіби айналысатын адамдардың мүддесін қорғауы, басқа мекемелерге қарағанда билік органдарының тәуелсіздігі, қоғам өмірінің жұмыс тәртібін белгілеуде жеке-дара құқығы, мемлекет шеңберінде ашық күш қолдана алуы, т.с.с.
Саяси билік бар жерде тенсіздік бар. Мұнла біреулер билеуге құқықты да, екіншілері оларға бағынуға міндетті. Бұл теңсіздік неден туады? Саяси биліктің қарамағында теңсіздікті қамтамасыз ететін әдіс-құралдары бар.
Экономикалық қор. Қандай саяси билік болмасын оған қаржы-қаражат керек. Мысалы: сайлау науқаны уақытында көп қаржы жұмсалады. Мемлекет тарапынан бөлінген қаражат жетістпегендіктен шетелдерде үміткерлер жеке бай адамдардың бірлестіктердің көмегіне сүйенеді. Билеуші аппаратты ұстап тұру үшін көп қаражат керек. Және үкімет басына келушілер өз реформаларын ала келеді. Мысалы: АҚШ президенттері Ф.Рузвельт "Жаңа бағыт", Дж. Кеннеди "Жаңа шеп", т.с.с. Экономикалық қорға қоғамдық өндіріс пен тұтынуға керек басқа да материалдық құндылықтар, құнарлы, шұрайлы жерлер, пайдалы қазба байлықтары, т.б. жатады.
Саяси жүйе - билікті жүргізуші әлеуметтік топтар, таптар, ұйымдар мен мемлекеттер арасындағы өзара қатынастарды реттейтін, қоғамда тұрақтылық пен тәртіпті қамтамасыз ететін ұйымдар, мекемелер мен институттар жиынтығы. Оның негізгі элементтеріне мемлекет, саяси партиялар, дін орындары, қоғамдық-саяси ұйымдар және т.б. жатады.
Саяси жүйелердің жіктелуі
Саяси жүйелердің жіктелуі жөнінде ғалымдар арасында ортақ пікір жоқ. Саяси жүйені жіктеу зерттеушілер таңдаған өлшемге байланысты. Саяси жүйені жіктеудің ең кең тараған түрі, оның саяси тәртібіне қарай тоталитарлық, авторитарлық және демократиялық деп бөлінуі.
Француз саясаттанушысы Ж.Блондель саяси жүйені басқарудың мазмұны мен түрлеріне сай оны 5 түрге бөледі:
1) либералдық демократия. Ол саяси, мемлекеттік шешімдерді қабылдағанда меншікке иелік етуі, жекешілдік, еркіндік сияқты құндылықтарды басшылыққа алады;
2) коммунистік жүйе. Ол әлеуметтік игілікті тең белуге бағдар ұстайды;
3) дәстүрлі саяси жүйе. Ол ат төбеліндей ақсүйектердің саяси және экономикалық үстемдігіне негізделеді;
4) Дамып келе жатқан елдерде қалыптаса бастаған саяси жүйе. Онда авторитарлық басқару белең алады;
5) авторитарлы-консервативтік жүйе. Онда әлеуметтік және экономикалық теңсіздік сақталады, халықтың саяси билікке қатысуына шек қойылады.
Биліктің легитимділігі
Билік саяси және мемлекеттік болып екіге бөлінеді.

Саяси билік таптық, топтық және жеке адамның саясатта тұжырымдалған өз еркін жүргізу мүмкіндігін білдіреді.
Ал мемлекеттік билікке барлық адамдарға міндетті заңдарды шығаруға жеке құқығы бар заңдар мен ұйымдарды сақтау үшін ерекше күштеу аппаратына сүйенетін саяси биліктің түрі жатады.
Мемлекеттік биліктің заңдылығы оның легитимділігінен білінеді. Легитимдік (латын тілінде заңдылық, шындық деген мағынаны білдіреді) дегеніміз- халықтың үстемдік етіп отырған саяси билікті мойындауы, оның заңдылығы мен шешімдерін растауы.
Демократиялық жағдайда мемлекеттік билік легитимді болуы үшін мынандай екі шарт қажет. Ол халықтың қалауы бойынша қалыптасуы және көпшіліктің еркіне қарай орындалуы керек. Яғни, мемлекеттік биліктің басшысын белгілі бір мезгілге тура немесе жанама түрде халық сайлауы керек және оның жұмысын бақылап отыруға мүмкіндік болуы тиіс.
Мемлекеттік билік конституциялық қағидаларға сәйкес жүзеге асырылуы керек.
Немістің көрнекі ғалымы Маркс Вебер билік басына келудегі легитимдіктің үш үлгісін көрсетті:
1. Әдет-ғұрыптық легитимдік – халықтың санасына сіңген, әбден бойлары үйреніп, дұрыс деп тапқан салт-дәстүрлерге сүйенеді. Мысалы: хан, патша, сұлтан, т.с.с.
2. Харизматикалық легитимдік – ерекше батырлығымен, адалдығымен немесе басқа үлгі – қабілет-қасиеттерімен көзге түскен адамды басшы етіп жариялап, соның соңынан ереді. Мысалы: Мұхаммед пайғамбар, т.с.с.
3. Ақыл-парасаттың, құқықтың легитимдігі – қазіргі саяси құрылым орнатқан құқықтың ережелерге, тәртіптің ақыл-ойға сыйымдылығына негізделеді.

Мемлекеттің пайда болуы

Мемлекет – белгілі бір аумаққа иелік етіп, сол жердегі халықтың еркін дамуына мүмкіндік беретін, қоғам табиғатынан туындайтын ортақ істерді атқаруға қажетті басқарудың жоғарғы дәрежеде ұйымдасқан жүйесі, саяси билік ұйымы.
Діни теория – мемлекеттің, мемлекеттік биліктің пайда болуының құдайлық бастамасын негізге алады, «барлық билік құдайдан» деген тұжырымдаманы бекітіп, жақтайды. Бұл теорияның көрнекті өкілдерінің бірі – Фома Аквинский.
Патриархалды теория – мемлекеттің пайда болуын отбасымен байланыстырады, ал мемлекет басшысының билігін отбасы мүшелерінің алдындағы әке билігінен туындатады. Бұл теория Грецияда пайда болған, өз негіздемесін Аристотельдің еңбектерінен иеленсе, өз дамуын ағылшын ғалымы Филмердің еңбектерінен тапты.
Шартты теория – XVII-XVIII ғасырларда кеңінен тараған. Оны жақтаушылардың қатарынан Голландияда Гуго Гроций мен Спиноза, Англияда Д.Лок пен Т.Гросс, Францияда Ж.Ж.Руссо, Ресейде А.Радищев орын алды. Шарттық теорияға сәйкес, мемлекет шарт нәтежесі ретінде пайда болады, оның қатысушылары болып адамдар табылады, олар шарттың негізінде өз бостандықтарының, өз билігінің бір бөлігін мемлекетке береді.
Күштеу теориясы – мемлекеттің пайда болу негізі ретінде күштеу әрекетін, бір халықтың екінші халықты жаулауын таниды. Жауланған халықтың үстінен билікті бекіту үшін соған күштеу жүргізу үшін мемлекет құрылады. Күштеу теориясы XIX ғасырда пайда болды, оның өкілдері – Л.Гумплович, К.Каутский, Е.Дюринг.
Психологиялық теория – мемлекеттің пайда болуын адам психикасының көріністерімен: бағыну қажеттілігімен еліктеумен, алғашқы қауымдық қоғамның жоғарғы топтарына тәуелділікті сезінумен, белгілі бір әрекет түрлерінің әділдігін түсінумен және т.б. байланыстырады. Психологиялық теорияның өкілдерінің қатарынан Л.Петражицкий мен Г.Тардты атауға болады.

Органикалық теория. Бұл теорияның өкілдері Г.Сперанский, Вормс, Х.Прейс мемлекетті ағза ретінде түсіндірді. Оның бөліктері арасындағы тұрақты байланыстар тірі ағзаның бөліктері арасындағы байланысқа теңестіріледі, яғни мемлекет биологиялық дамудың бір түрі ретінде көрініс табатын әлеуметтік даму өнімі. Биологиялық ағзаның бір түрі ретінде мемлекеттің өз миы мен оның шешімдерін жүзеге асыру құралдары болады.
Материалистік теория – мемлекеттің пайда болуын әлеуметтік-экономикалық бөлінумен, яғни, жеке меншіктің пайда болуы мен және қоғамның таптарға бөлінуімен байланыстырады. Бұл теорияның өкілдері – К.Маркс, Ф.Энгельс,В.И.Ленин – мемлекет бір таптың екінші таптың үстінен үстемдігін сақтау және бекіту, қоғамның біртұтас ағза ретінде өмір сүруі мен қызмет етуін қамтамасыз ету мақсаттарында пайда болған деп санайды
Мемлекеттік аппарат – заңнамада бекітілген бірыңғай қағидалар мен билік бөлінісі негізінде құрылған және қажетті материалдық құндылықтармен қамтамасыз етілген мемлекеттік органдар жүйесі.
Мемлекет түсінігі, мәні мен белгілері:
Мемлекет адам баласының өмір сүру ортасындағы маңызды саяси ұйым. Маңызды ұйым ретінде мемлекет үнемі бар болып келген жоқ. Мемлекет өзіне тән белгілерінің күрделене дамуының барысында бірте-бірте қалыптасты.
Ғылыми болжамға сүйенсек, жер шары бұдан 4-5 млрд., ал ондағы алғашқы адамдар шамамен 2 млн.жыл ілгері пайда болған екен. Айталық, біздің елімізде, яғни, Қазақстан аумағында алғашқы адамдар 1 млн. жыл бұрын өмір сүрген деген археологиялық қазбалар нәтижесіне негізделген дерек бар. Жыл санаудан 40 мың жыл бұрын «саналы адам» біржола қалыптасып үлгерді.
Ал, адамзат тарихындағы ежелгі мемлекеттер заманымызға дейін 4-5 мың жыл бұрын пайда болыпты. Ондай мемлекеттер қатарында шығыстың ежелгі Бабыл, Мысыр, Үнді мен Қытай елдерін атауға болады.
Сөйтіп, саяси құрылым ретінде мемлекет пайда болу, қалыптасу мен даму белестерін басынан кешкен. Мемлекеттің өткеніне көз жүгірту арқылы осы күнгі мемлекет өміріндегі мәселелерді түсінуге ықпал етіп, оң келешегін болжауға мүмкіндік береді.
Рулық құрылым адамдардың қандық туыстық негізінде бірігіп еңбек ететін ортасы. Оған ру көсемдері билік жүргізген. Маңызды мәселелер ақсақалдар кеңесінде талқыланған. Ру-тайпа өмірі әдет-ғұрып ережелерімен реттелген.
Мемлекеттің оны рулық құрылымнан ерекшелейтін өзіне тән белгілері бар. Мемлекеттің ондай белгілерін анықтау арқылы оны басқа да қоғамдық құрылымдардан ажырата аламыз. Мемлекеттің түсінігін анықтап, оның қоғамдағы атқаратын қызметіне қарай мемлекеттің мәніне көз жеткізуге болады.

5.4.Иллюстративті материал:
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар

5.5 Әдебиеттер:

1.Косов, Г. В. Саясаттану және әлеуметтану негіздері: медицина училищелері мен колледждеріне арналған оқулық / қазақ тіліне ауд. А. Н. Далибаева. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2016. - 208 с.

2.Ритцер, Д. Әлеуметтану теориясы: оқулық / Д. Ритцер, Д. Степницки ; қаз. тіл. ауд. Г.О. Әбдікерова [және т.б.]. - 10- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856 б. с. : (Рухани жаңғыру

3.Бринкерхоф, Д.Әлеуметтану негіздері: оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Астана : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

4.Нысанбаев, А. Н. Политология: учеб. для вузов - Алматы : Эверо, 2014. - 384 б

5.Куппаева Б. Т. Политология. Т.1 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 224 с

6.Куппаева Б. Т. Политология. Т.2 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 272 с

7.Куппаева Б. Т. Политология. Т.3 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 268 с

8.Куппаева Б. Т. Политология. Т.4 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 296 с

9.Әлеуметтану : жаңа буынға арналған оқулық / А. Н. Тесленко, Ж. Ж. Сембина, А. Т. Аязбаева ; ҚР білім және ғылым министрлігі. "ҚазГЮУ университеті" АҚ. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2015. - 340 бет

10.Биекенов, К. У. Социология [Текст] : учеб. пособие / К. У. Биекенов, С. К. Биекенова, Г. А. Кенжакимова. - ; Рек. Учен. Советом фак. философии и политологии КазНМУ им. аль-Фараби. - Алматы : Эверо, 2014. - 472 с.

11.Әбсаттаров, Р. Әлеуметтану: өзекті мәселелер.(Екі томды оқу құралы). 1-том [Мәтін] : оқу құралы / Р. Әбсаттаров, М. Дәкенов ; ҚР Білім және ғылым министірлігі. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Пед. Ун-і. - 2-ші бас., толық. - Алматы : Қарасай, 2015. - 408 бет 12.Кемельбеков К. Б. Политология : учебное пособие / К. Б. Кемельбеков , С. М. Таскымбаева. - [б. м.] : Sky Systems, 2023. - 332 с. 6.

13.Аширов Ш. А. Саясаттану : оқу құралы / Ш. А. Аширов, К. С. Кемельбеков, С. М. Тасқымбаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 274 б.

14.Ертаев М. А. Социология : учебное пособие / М. А. Ертаев, С.М. Таскымбаева . - Қарағанда : Medet Group , 2022. - 384 с.

15.Ертаев М. А. Әлеуметтану : оқу құралы / М. А. Ертаев, С. М. Тасқымбаева, Ф. М. Қаратаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 330 б.

Қосымша әдебиеттер

1.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев.Қызмет хроникасы.2016 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2017. - 368 бет. +эл.опт.диск.(CD-ROM).

2.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. Қызмет хикаясы 2015 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2016. - 400 бет. +эл. опт. диск (CD-ROM).

3.Жанысбеков, М. А. Основы антикоррупционной культуры : учебно-методическое пособие / - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 198 с.
4.Синглтон Ройс А. Әлеуметтік зерттеу әдістері = Approaches to Social Research : оқулық / Ройс А. Синглтон, Брюс С. Стрейтс ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Н.Ә. Муминов. - 6-шы бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 816 б. с
5.Хейвуд Эндрю Саясаттану = Politics : оқулық / Эндрю Хейвуд ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Е. Әбдіраман. - 5-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 520 б. с
6.Коннолли Мэри Әлеуметтік жұмыс: контексі мен практикасы = Social Work:Contexts and Practice : оқулық / Мэри Коннолли, Луиза Хармс, Джейн Мейдмент ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Б. Мизамхан. - 4-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 384 б. с
7.Бринкерхоф, Д. Әлеуметтану негіздері [Мәтін] : оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

Электронды басылымдар:

1.К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова
Социология: учебное пособие для студентов вузов. / К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова – Алматы: Эверо, 2020. – 472 https://elib.kz/ru/search/read_book/109/
2.Социология. Нысанбаев Ә. Жоғары оқу орындарының студенттеріне оқулық. Алматы, 2020. -206 бет https://elib.kz/ru/search/read_book/729/
3.Әлеуметтану Ертаев М.А., Тасқымбаева С.М., Қаратаева Ф.М. , 2020 https://aknurpress.kz/reader/web/2667
4.Әлеуметтану Тесленко А.Н., Сембина Ж.Ж., Аязбаева А.Т. , 2019 https://aknurpress.kz/reader/web/1800
5.Тәжітаева, Р.С. Саясаттану : Электрондық оқулық. . - Жетісай : "Сырдария" университеті, 2016. http://rmebrk.kz/book/1151746
6.Ритцер, Д.,, Степницки, Д. Әлеуметтану теориясы: Оқулық. - 10-басылым - Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856б. -ISBN 978-601-7943-17-2. http://rmebrk.kz/book/1169728
7. Казманов Н.К., Өтемісов Б. Саясаттану: оқу-әдістемелік құралы. Алматы: «Medet Group» ЖШС, 2021. - 144 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2851
8.Аширов Ш.А., Кемелбеков Қ.Б., Тасқымбаева С.М. Саясаттану: Оқу құралы. Қарағанды: «Medet Group» ЖШС, 2023. – 274 бет. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2841
9.Саясаттану пәніне арналған әдістемелік құрал. А. Әмірзаққызы. Қарағанды: ЖК «АҚНҰР баспасы», 2016. – 40 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2347
10.Абдильдина, Х. С. Саясаттану және әлеуметтану : оқу құралы / Х. С. Абдильдина. — Нұр-Сұлтан : Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, 2021. — 96 c. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/127647
11.Исаев, А. У. Саясаттану : практикум / А. У. Исаев. — Алматы, Москва : EDP Hub (Идипи Хаб), Ай Пи Ар Медиа, 2024. — 177 c. — ISBN 978-5-4497-3723-6. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/144120

12.Политология : методические указания к семинарским занятиям по курсу «Политология» для студентов всех специальностей очной формы обучения / составители Ю. Г. Астахова, Т. В. Большунова. — Липецк : Липецкий государственный технический университет, ЭБС АСВ, 2014. https://www.iprbookshop.ru/55130
13.Гаджиев, К. С. Политология : учебник / К. С. Гаджиев. — Москва : Логос, 2011. — 432 c. — ISBN 978-5-98704-498-8. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/9072
14.Лекции по политологии / В. И. Якунин, С. Г. Кара-Мурза, А. А. Вершинин, А. В. Каменский. — Москва : Научный эксперт, 2014. — 304 c. — ISBN 978-5-91290-230-7. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/23575
15.Политология : учебное пособие / В. Я. Дыханов, Е. Н. Зиза, В. Н. Абрамов [и др.] ; под редакцией А. П. Клемешев. — Калининград : Балтийский федеральный университет им. Иммануила Канта, 2005. — 125 c. https://www.iprbookshop.ru/23866
16.Мацюк Дмитрий Анатольевич, Давлетьярова Балжан Хамидулловна Социология-политология https://mbook.kz/en/index_brief/730/

Жаңа тақырыпты бекіту: 15 мин.
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
1.Тапсырма: сөзжұмбақ құрастыру
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.6. Бақылау сұрақтары:
Саяси ғылымның даму кезеңдерін атаңыз
Қайта өрлеу дәуірінің өзіндік ерекшелігі
Н.Макиавеллидің саяси көзқарасы
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№3- сабақ.
5.1.Тақырыбы: Саяси элита және саяси топ бастаушылық. Адам және саясат, саяси субъектілер. Әлеуметтік топтар мен этникалық бірлестіктер.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Саяси элитаның кім екенін түсіндіру
Ұйымдастыру кезеңі:5 - мин.
а) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
б) Сабақтың мақсаты мен міндетін таныстыру.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру-25 мин.
а) Барлық оқушылардың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:
Саяси элитаның түсінігі мен қызметі

Саяси элитаның түсінігі мен қызметі.
"Элита" термині француздың еііıе деген сөзінең шыққан, сұрыпталған, тандалған, іріктелген деген мағынаны білдіреді. XVIII ғ. бастап ол сөзбен жоғары сапалы товарларды атады. XX г. бастап саясаттану мен әлеуметтануда білімі, байлығы, беделі, билігі жоғары адамдардың азғантай әлеуметтік тобын білдіреді.
Тарихи жағынан алғанда адамдарды ел билеуші тандаулыларға және олардың дегенін істейтін бағаныштыларға бөлу идеясы өте ертеден бастау алады. Мысалы, Конфуций (б.з.б. 551— 479) адамдарды асыл азаматтарға (билеуші элитаға) жәнетөменгі (карапайым) адамдарға бөлді. Платон билеуші-философтарға, әскерлерге, егіншілер мен кәсіпшілерге ажыратты. Алайда элитарлық теорияны көзқарастар жүйесі ретінде XX ғ. басында италия ғалымдары Г. Моска, В. Парето, неміс Р. Михельс және т.б. қалыптастырды.
Гаэтано Моска (1854-194!) элита теориясын "Саяси ғылым негіздері" (1896) деген еңбегінде негіздеді. Онда ол қоғам басқарушылар мен басқарылушыларға бөлінеді деді. Оған ұйтқы болатын қасиеттерге әскери ерлікті, байлықты, діни дәрежені (мәртебені) жатқызды. Осы үш қасиет, оның ойынша, адамға басқарушылар (элита) қатарына кіруге есік ашады.
""Элита" терминін ғылыми айналысқа енгізген Вальфредо Парето (1848—1923). "Жалпыға бірдей социология трактатын-да" (1916) ол "элиталардың айналу" теорияс;н жасады. Ол бо-йынша элита билік басына алдыңғы қатарлы идеяны ұсынуының арқасында келеді. Ол идея жүзеге асқанда олардың энергиясы азайып, ізденісі баяулай бастайды. Одардың орнына жаңа идеяны жаңа элита билік басына келеді. Мұндай алмасу қоғамда әрқашан болмақ. Яғни, дейді олар, бір элита екіншіні алмастырып, жаңарып, қоғамды алға жылжытып отырады.
Роберт Михельс (1876-1936) "Саяси партиялар, Демократияның олигархиялық үрдістері туралы очерк" (19'1) Деген еңбегінде "олигархияның темірдей заңын" шығарды оның ойынша, бұқара халықтың өзін-өзі ұйымдастыруға және басқаруға қабілеті жетпейді. Парламенттік демократия жайында кейбіреулер жұртшылықтың қолдауына ие болды. Сейтіп Кәсіби дайындалған адамдардан тұратын басқару аппараты пайда болады. Ол көпшіліктен біртіндеп алшақтайды, қоғамның қара-пайым мүшелеріне өздерін қарсы қояды. Соның нәтижесінде билікті өз қолдарынан шығармай, сақтап қалуға тырысатын томаға тұйық дөңгелек, шеңбер пайда болады. Мұнда ат төбеліндей байлар саяси және экономикалық билікке ие бола¬ды. Халықтың егемендігі, билігі дегеннің бәрі бос қщіл- "Олигархияның темірдей заңы" осы дейді Р. Михельс.
Американың саясаттанушысы Райт Миллс (1916—1962) "Билеуші элита" атты еңбегінде АҚШ-тың XX ғ. ортасындағы элитасына талдау жасайды. Ол элитаны мәртебелер және стратегиялық рөлдер атқаратын топ деп аныктайды. Оның ойынша, қоғам үшін ең маңызды рөл атқаратын саяси, экономикалық және әскери институттар. Соған орай билік элитасын мемлекет, корпорациялар және әскери басшылар құрайдьм
Франция саясаттанушысы Р.Ж. Шварценбергер "Абсолюттік құқық" деген еңбегінде қазіргі элитаны жабық каста ретінде сипаттайды. Францияда ол саясаткерлерден, жоғары әкімшіліктерден және іскер адамдардан түратын биліктің ұшбұрышын құрайды. Олар үкіметті калыптастырады, мемлекетті билейді, ірі корпорациялар мен банктерді басқарады.
Сонда қоғамда саяси элитаны тудыратын факторлар кандай? Оларға мыналар жатады: I) қоғамға арнайы білімі, тәжірибесі, қабілеті бар кәсіби басқарушылар керек; 2) адамдардың психологиялық (туа біткен) және әлеуметтік (оқу, тәрбие барысында қолы жеткен) теңеіздіктері; 3) қоғамда басқарушы еңбек ЖОҒАры бағаланады және ынталандырылады; 4) бүқара халықтың саяси енжарлығы, селқостығы (күнделікті өмірде әркім саясаттан шалғай өз жұмысымен айналысады).
Саяси элита стратегаялық мақсатты айқындайды, мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатын

белгілейді, өз жоспарларын жүзеге асырудың тетіктерін табады, қоғам алдына қойылған мақсаттардың жүзеғе асуына бақылау жасайды.
Сонымен, саяси элита деп қазына-байлықты белуге байланысты және т.б. саяси маңызды шешімдер қабылдауға катысты жоғары мәртебесі мен ықпалы бар ұйымдасқан топты айтады.
Қазіргі саясаттану ғылымында білімнің, элитология деген арнайы саласы бар. Ол элиталардың қалыптасу жағдайын, оның қоғамдағы рөлін, әлеуметтік-саяси процестерге ықпал ету әдіс-тәсілдерін және т.б. зерттейді.
Саяси элиталардың қальштасуы.
Саяси элиталарды қалыптастырудың, жоғары лауазымды қызметке іріктеп алудың 2 түрі бар: антрепренерлық және гиль¬дия жүйесі. Антрепренерлық түрде басқарушы қызметке үміткердің ерекше қасиеттері, көпшілік жұртқа ұнай білу қабілеті басты орын алады. Мұнда кандидаттын. байлыгына, кәсібіне, біліміне, мамандығына, т.с.с. онша мән берілмейді. Ол ең алдымен өзінің тапкырлығын, жасампаздығын, белсенділігін көрсете білуі қажет. Мысалы, АҚЩ-та актер болған Рональд Рейган да президенттікке сайланды. Элитаны қалыптастырудың бұл түрі өзінің ашықтығымен, демократиялығымен, үміткерге қойылатын шектеулердің аздығымен сипатталады. Сондықтан тұрақты демократиялық елдерде бүл түр кең тараған.
Саяси элиталарға сұрыптаудың мұндай түрінің кемшілігі -саясатқа сырттай жағымды көрінгенімен шын мәнінде кездейсоқ, принципсіз, ұрыншақ, авантюрист адамдардың билік басына келуі. Ондай адамдардың іс-әрекетін болжап, пішіп болмайды. Сондықтан қоғам өмірінде дау-жанжалдар, саяси шиеленістердің мүмкіндігі көбейеді.
Гильдия жүйесінде үміткер билік сатысы бойынша баяу болса да анық көтеріліп отырады. Мұнда жоғары лауазымды қыз¬метке үміткерге көптеген талаптар қойылады. Оған кандидаттық білімі, адамдар арасындағы жұмыс тәжірибесі, партиялық стажы және т.с.с. жатуы мүмкін. Талапкерлер белгілі бір таптың, топтьщ, тектің, партияның мүшелерінің арасынан шығуы керек. Сондықтан билік басына тандаудың бұл түрі жабық болып саналады.
Гильдия жүйесі бәсекелестікке жол бермейді, билеушіні түйық қоғамдық топтан іріктеп алатын, кер тартпа түр. Оның артықшылығы — саясаткердің болашақ іс-әрекетін алдын ала болжауға, соған орай шара қолдануға болады. Билеуші элитаның арасында дау-жанжалдың мүмкіндігін кемітеді. Осындай жүйенің бір түріне бұрынғы социалистік елдерде кең тараған номенклатуралық элита жатады.
Қалай болғанда да қоғам саяси элитасыз, кәсіби маманданған басқарушыларсыз өз қызметін толық атқара алмайды. Орыс философы Н. А. Бердяев қоғамның даму деңгейі мен саяси элита санының арасында өзара байланыс барлығын ашып, "элита коэффициентам" шығарды. Ол жоғары зерделі, зияткерлік бөлігінің халықтың жалпы сауатты санымен салыстырғанда бір пайызын құраса, ол қоғам емірін тоқырауға әкеледі. Ал элитаның коэффициент 5 пайыздан асса, қоғам дамуының жоғары мүмкіндігі барлығын айғақтайды дейді ғалым.
Саяси элита әр түрлі келеді. Сондықтан ол жіктеледі, топтастырылады. Билікке иелігіне карай басқарушы және оппозициялық элита деп бөледі. Басқарушы элита деп мемлекеттік билікке ие, маңызды саяси шешімдерді қабылдаушыларды айтады. Олардың қатарына ене алмай қалған, бірақ сол ұшін күрес жүргізетіндер билік басындағылардың іс-әрекетін сынап, ол-қылықтарын тауып, қателіктерін корсетеді. Оларды оппозициялық немесе контрэлита деп атайды.
Саяси элитаның жаңару, қайта жасақталу тәсіліне сай ашық және жабық элита деп бөледі. Ашық элитада барлық әлеуметтік топ өкілдеріне есік ашық. Жабық элитада ол белғілі бір таптан, тектен шыққандармен ғана толықтырылады. Мысалы, гильдия жүйесі.
Индия саясаттанушысы П. Шаран билік ету қорына байланысты элитаны дәстүрлі және қазірғі деп бөледі. Дәстүрлі элитаға дін, салт, жол-жораға байланысты бөлінуді кіргізеді. Оған жоғары

дін басыларын, ақсүйектерді, дамып келе жатқан елдердегі әскери басшыларды жатқызады. Қазіргі элитаға заңға, формалды ережелерге сүйенушілерді жатқызып, оларды өз кезегінде 4 топқа бөледі: 1) билік құрылымдарын басқаратын, маңызды шешімдер қабылдайтын жоғарғы элита; 2) мемлекет қызметкерлерінің жоғары жігін (министрліктер, ведомстволар, комитеттер басшылары) құрайтын әкімшілік элита; 3) белгілі бір табысы, кәсіби мәртебесі және білімі бар адамдар (жоғары қызметкерлер, менеджерлер, ғалымдар, зияткерлер); 4) жоғарыда көрсетілген үш көрсеткіштің (табысы, кәсіби мәртебесі, білімі) біреуі немесе екеуі жетіспейтін аралық (марғиналдық) жағдайдағы адамдар.
Қоғамның толыққанды өркендеп, қарқынды дамуы үшін элитамен кереғарлыққа келіп, күреспей, қудаламай, шектеулер қойып, шеңберін тарылтпай, зиялы зерделі қауымның, дарын-ды тұлғалардың өзін-өзі көрсетіп, халыққа, еліне қызмет етуіне жағдай жасап, сапасын арттыра түскен абзал.
Біздің Қазақстандағы элитаға келсек, еліміз егемендігін алғанымен билеуші топ опта өзгере қойған жоқ. Олардың кәоі Кеңес Оддғы кезінде номенклатуралық қызметгер атқарып, коммунистік партия ыдырағаннан кейін мемлекеттік институттарға (Президент, Үкімет әкімшілігіне) қызметко көшті. 1993 жылғы конституция бойынша биліктің 3 тармағы тең делінді. Алайда шын мәнінде билік атқарушы органның қолына тиді. 1995 жылғы Қазакстан Республикасының Конституциясы Президенттік билікті бекітіп, атқарушы биліктің мертебесін арт¬тыра түсті. Жекешелендіру кезінде халықтың еңбегімен жасалған мүлікке ие бодцы. Қазақстан қазіргі элитасына кімдер жатады десек, оған Пре¬зидент аппаратының құрамы (Президент, оның әкімшілігінің бастығы, орьшбасарлары, бөлім басшылары, кәмекшілері, кеңесшілері), Парламент, министрліктер басшылары мен орынбасарлары, диипломатиялық элита кіреді. Олардың арасында тиімді несиелер алып, бизнеспен айналысып, байығандар баршылық. Олар қаржы-қаражат, экономикалық қорлар, қажетті мағлұматтарға иелік етеді. Аймақтық элитаға облыс әкімдері жатады.
Билеуші элитаға тарту, оларды жаңғырту мәсслесіне келеек, жоғары басшыларға берілген немесе солардың балаларымен толығуда. Олар орындарынан босатылса, келесі лауазымды орынға отырады. Соның салдарында ол "сырттан келетін" адамдарға жабық элитаға айналды. Шынайы көппартиялық болмаған сон, саяси билікке олардың ықдалы шамалы. Сыбайлас жемқорлықтың саны көбеюде. Билік басындағылардың көбі өз күнін күйітеп, жалпы халықтың жағдайы төмендеп, жұмыссыздык белен, алуда.
Мұндай жағдайды болдырмай, тығырықтан шығу, саяск эли¬таның саны мен сапасын көтеру үшін оларды ашық, жариялылық жағдайында, зерделі, білімді, білікті, еліне, халқына шынайы жаны ашып, қызмет ететін азаматтардан таңдаған жөн.

5.4.Иллюстративті материал:
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

5.5 Әдебиеттер:

1.Косов, Г. В. Саясаттану және әлеуметтану негіздері: медицина училищелері мен колледждеріне арналған оқулық / қазақ тіліне ауд. А. Н. Далибаева. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2016. - 208 с.
2.Ритцер, Д. Әлеуметтану теориясы: оқулық / Д. Ритцер, Д. Степницки ; қаз. тіл. ауд. Г.О. Әбдікерова [және т.б.]. - 10- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856 б. с. : (Рухани жаңғыру
3.Бринкерхоф, Д.Әлеуметтану негіздері: оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Астана : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).
4.Нысанбаев, А. Н. Политология: учеб. для вузов - Алматы : Эверо, 2014. - 384 б
5.Куппаева Б. Т. Политология. Т.1 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 224 с
6.Куппаева Б. Т. Политология. Т.2 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 272 с
7.Куппаева Б. Т. Политология. Т.3 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 268 с
8.Куппаева Б. Т. Политология. Т.4 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 296 с
9.Әлеуметтану : жаңа буынға арналған оқулық / А. Н. Тесленко, Ж. Ж. Сембина, А. Т. Аязбаева ; ҚР білім және ғылым министрлігі. "ҚазГЮУ университеті" АҚ. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2015. - 340 бет
10.Биекенов, К. У. Социология [Текст] : учеб. пособие / К. У. Биекенов, С. К. Биекенова, Г. А. Кенжакимова. - ; Рек. Учен. Советом фак. философии и политологии КазНМУ им. аль-Фараби. - Алматы : Эверо, 2014. - 472 с.
11.Әбсаттаров, Р.   Әлеуметтану: өзекті мәселелер.(Екі томды оқу құралы). 1-том [Мәтін] : оқу құралы / Р. Әбсаттаров, М. Дәкенов ; ҚР Білім және ғылым министірлігі. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Пед. Ун-і. - 2-ші бас., толық. - Алматы : Қарасай, 2015. - 408 бет 12.Кемельбеков К. Б. Политология : учебное пособие / К. Б. Кемельбеков , С. М. Таскымбаева. - [б. м.] : Sky Systems, 2023. - 332 с. 6.
13.Аширов Ш. А. Саясаттану : оқу құралы / Ш. А. Аширов, К. С. Кемельбеков, С. М. Тасқымбаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 274 б.
14.Ертаев М. А. Социология : учебное пособие / М. А. Ертаев, С.М. Таскымбаева . - Қарағанда : Medet Group , 2022. - 384 с.
15.Ертаев М. А. Әлеуметтану : оқу құралы / М. А. Ертаев, С. М. Тасқымбаева, Ф. М. Қаратаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 330 б.

Қосымша   әдебиеттер

1.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев.Қызмет хроникасы.2016 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2017. - 368 бет. +эл.опт.диск.(CD-ROM).
2.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. Қызмет хикаясы 2015 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2016. - 400 бет. +эл. опт. диск (CD-ROM).
3.Жанысбеков, М. А. Основы антикоррупционной культуры : учебно-методическое пособие / - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 198 с.

4.Синглтон Ройс А. Әлеуметтік зерттеу әдістері = Approaches to Social Research : оқулық / Ройс А. Синглтон, Брюс С. Стрейтс ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Н.Ә. Муминов. - 6-шы бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 816 б. с
5.Хейвуд Эндрю Саясаттану = Politics : оқулық / Эндрю Хейвуд ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Е. Әбдіраман. - 5-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 520 б. с
6.Коннолли Мэри Әлеуметтік жұмыс: контексі мен практикасы = Social Work:Contexts and Practice : оқулық / Мэри Коннолли, Луиза Хармс, Джейн Мейдмент ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Б. Мизамхан. - 4-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 384 б. с
7.Бринкерхоф, Д. Әлеуметтану негіздері [Мәтін] : оќулыќ / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

Электронды басылымдар:

1.К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова
Социология: учебное пособие для студентов вузов. / К.У.
Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова – Алматы: Эверо, 2020.
– 472 https://elib.kz/ru/search/read_book/109/
2.Социология. Нысанбаев Ә. Жоғары оқу орындарының
студенттеріне оқулық. Алматы, 2020. -206 бет https://elib.kz/ru/search/read_book/729/
3.Әлеуметтану Ертаев М.А., Тасқымбаева С.М., Қаратаева Ф.М. , 2020
https://aknurpress.kz/reader/web/2667
4.Әлеуметтану Тесленко А.Н., Сембина Ж.Ж., Аязбаева А.Т. , 2019
https://aknurpress.kz/reader/web/1800
5.Тәжітаева, Р.С. Саясаттану : Электрондық оқулық. . - Жетісай : "Сырдария" университеті, 2016. http://rmebrk.kz/book/1151746
6.Ритцер, Д.,, Степницки, Д. Әлеуметтану теориясы: Оқулық. - 10-басылым - Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856б. -ISBN 978-601-7943-17-2. http://rmebrk.kz/book/1169728
7. Казманов Н.К., Өтемісов Б. Саясаттану: оқу-әдістемелік құралы. Алматы: «Medet Group» ЖШС, 2021. - 144 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2851
8.Аширов Ш.А., Кемелбеков Қ.Б., Тасқымбаева С.М. Саясаттану: Оқу құралы. Қарағанды: «Medet Group» ЖШС, 2023. – 274 бет. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2841
9.Саясаттану пәніне арналған әдістемелік құрал. А. Әмірзаққызы. Қарағанды: ЖК «АҚНҰР баспасы», 2016. – 40 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2347
10.Абдильдина, Х. С. Саясаттану және әлеуметтану : оқу құралы / Х. С. Абдильдина. — Нұр-Сұлтан : Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, 2021. — 96 c. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/127647
11.Исаев, А. У. Саясаттану : практикум / А. У. Исаев. — Алматы, Москва : EDP Hub (Идипи Хаб), Ай Пи Ар Медиа, 2024. — 177 c. — ISBN 978-5-4497-3723-6. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/144120
12.Политология : методические указания к семинарским занятиям по курсу «Политология» для студентов всех специальностей очной формы обучения / составители Ю. Г. Астахова, Т. В.

Большунова. — Липецк : Липецкий государственный технический университет, ЭБС АСВ, 2014. https://www.iprbookshop.ru/55130
13.Гаджиев, К. С. Политология : учебник / К. С. Гаджиев. — Москва : Логос, 2011. — 432 c. — ISBN 978-5-98704-498-8. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/9072
14.Лекции по политологии / В. И. Якунин, С. Г. Кара-Мурза, А. А. Вершинин, А. В. Каменский. — Москва : Научный эксперт, 2014. — 304 c. — ISBN 978-5-91290-230-7. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/23575
15.Политология : учебное пособие / В. Я. Дыханов, Е. Н. Зиза, В. Н. Абрамов [и др.] ; под редакцией А. П. Клемешев. — Калининград : Балтийский федеральный университет им. Иммануила Канта, 2005. — 125 c. https://www.iprbookshop.ru/23866
16.Мацюк Дмитрий Анатольевич, Давлетьярова Балжан Хамидулловна Социология-политология https://mbook.kz/en/index_brief/730/

Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
1.Тапсырма: эссе жазу
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.6. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1. Саяси ғылымның даму кезеңдерін атаңыз
2. Қазақ даласындағы саяси ойдың өзіндік ерекшелігі
3. Қазақ ойшылдарының саяси көзқарастары
1.Әл-Фарабидің саяси көзқарасы
2. Тәуке ханның «Жеті жарғысы»
3. Солидаризм, элитаризм түсінік
4. Плюрализм, тоталитаризм, фашизм ұғымдары
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№4 сабақ.
5.1.Тақырыбы:. Саяси идеология.
Саяси мәдениет және саяси әлеуметтену.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Саяси сана және саяси идеология. Қазіргі идеялогияның негізгі түрлері. Саяси мәдениет туралы ұғым,оның мәні мен қызметтері. Саяси мәдениеттің жіктелуі
Ұйымдастыру кезеңі:– 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру.25 мин
а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.

Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин

5.3. Дәрістің тезисі:

Саяси идеология – саяси сананың жоғары деңгейі есебінде саяси билікке байланысты түрлі әлеуметтік топтардың мүдделерін бейнелейтін көзқарастардың, идеялардың, құндылықтардың жүйеленген жиынтығы болып табылады. Оның басты мақсаты - әлеуметтік топтардың мүдделерін негізге ала отырып, қоғамдық проблемаларды тұтас ашып көрсету және оларды шешудің, туындайтын міндеттерді іске асырудың жолдары мен әдіс-амалдарын анықтау, соған көпшілікті жұмылдыру. Ол теориялық тұжырымдар, саяси тұғырнамалар мен бағдарламалар арқылы көрініс табады. Саяси идеология деңгейлері - қызмет істеу деңгейлері: теориялықтұжырымдық, бағдарламалық-саяси және өзектілік. Теориялық-тұжырымдық деңгейде нақты тап (ұлт, мемлекет) идеалы мен құндылықтарын немесе саяси даму мақсаттарын ашатын негізгі қағидалар қалыптасады. Бағдарламалық-саяси деңгейде әлеуметтік-философиялық принциптер мен идеалдар бағдарламаларға, саяси элитаның нақты ұрандары мен талаптарына айналады. Яғни, басқару шешімдерін қабылдаудың нормативтік негіздерін қалыптастырады. Өзектілік деңгей идеология мақсаттары мен принциптерінің азаматтармен игерілуін, оларды өз істерін- де қолдану деңгейін сипаттайды. Саяси идеологияның негізгі функциялары: Саяси идеология қызметі - қоғам өмірінде идеология маңызды рөл атқарады. Ол ең алдымен оның төмендегідей қызметтерінен білінеді: 1) Идеологияның танымдық рөлі. Ол саяси жүйені, саясиөмірді суреттеп, түсіндіреді; 2) Бағдарламалық қызметі. Ол қоғам, әлеуметтік прогресс, тұлға және билік және т.с.с негізгі түсініктер туралы мағлұматтар беріп, адамның іс- әрекетіне бағыт-бағдар көрсетеді; 3) Жұмылдыру, іске тарту. Қоғамның жоғары, құнды идеяларын алға тартып, мақсат-мүдделерді айқындап, саяси идеология саяси іс-әрекетке тікелей түрткі болып, қоғамды, әлеуметтік топтарды оларды іске асыруға жұмылдырады, рухтандырады, шабыттандырады; 4) Амортизациялық қызметі. Саяси іс-әрекетті түсіндіру тәсілі болып, идеология әлеуметтік шиеленістерді бәсеңдетеді. Ұсынылған мұраттар сәтсіздіктен кейін күш жинап қайта серпілуге шақырады; 5) Бағалау қызметі. Идеология халық санасына қоғамның қазіргі және болашақтағы дамуына өлшемдік баға берерлік жағдай жасайды, үстемдік етіп отырған қоғамдық тәртіпке белгілі бір кӛзқарас тудырады. Бұл міндеттердің тиянақты орындалуы саяси идеологияның қаншалықты дәрежеде ғылымға сүйенетіндігіне байланысты.

Саяси мәдениет (ағылш. *political culture*, ағылш. *cultura* - тәрбие, білім, даму) - белгілі бір қоғамға немесе әлеуметтік қауымдастыққа тән саяси сана мен іс-әрекеттердің жиынтығы. Яғни, өкімет пен азаматтардың өзара қатынастарына байланысты тарихи қалыптасқан саяси нұсқаулар, қазыналар, адамның өзін-өзі ұстауы жөніндегі жарлық, қаулылар жүйесі. Ол қоғамдағы саяси өмірдің барлық салаларын қамтиды. Оған ең алдымен саяси сананың мәдениеті, адамдардың, топтардың, ұлттардың өзін-өзі мәдени ұстай білуі, осы жүйенің шеңберінде жұмыс істейтін саяси мекемелердің мәдениеті кіреді.

Саяси мәдениет құрылымы

Саяси мәдениет құрылымы - ең алдымен қоғамның саяси өмірінің әр түрлі жақтарын бейнелейтін әдеттегі қалыптасқан түсініктер жатады. Ол саяси жүйе мен оның институттары, саяси тәртіп, билік тетіктері мен басқару, т.б. Саяси мәдениеттің келесі құрамдас бөлігіне саяси қазыналар мен құндылықтар жатады. Ол "еркіндік", "теңдік", "әділдік", т.б. сияқты байлықтардың қайсысына басымдық, артықшылық беруден байқалады. Келесі бөлігі - адамдардың мемлекетке, саяси партиялар мен ұйымдарға қатынасы. Саяси мәдениетке саяси бағдар ұстау де кіреді. Ол субъектілердің саяси құбылыстарға қатынасын білдіреді. Ол саяси

білімін көтеру немесе оған мән бермеу, саяси жұмысқа белсене қатынасу немесе қатынаспау және т.б. түрде көрініс табуы мүмкін. Саяси мәдениетте әдет-ғұрып, жүріс-тұрыстың да орны зор. Саяси мәдениеттің ерекше белгісіне саяси рәміздер жатады. Әр халық өздерінің ғасырлар бойғы дәстүрлеріне сай ұлттық-мемлекеттік рәміздерін жасайды. Оған ең алдымен Жалау, Елтаңба, Әнұран, Ата Заң, ұлттық валюта және т.б. енеді.
Саяси мәдениетке жалпы саяси жүйе мен оның институттарының қызмет етуі кіреді. Ол мемлекеттің, партиялардың және т.б. сайлауды ұйымдастыруын, әр түрлі деңгейде қабылданған саяси шешімдердің, саяси-әлеуметтік шиеленістерді ұғыну және зерттеудің мәдениеттілігін қамтиды.
Саяси мәдениеттің жіктелуі - Г.Алмонд пен С.Верба ұсынған саяси мәдениет түрлері:*"*патриархалдық" мәдениет, мұнда жалпыұлттық саясаттың мақсаттары мен құндылықтары туралы біліктер, сезімдер мен нормативті пайымдаулар жоқтың қасы. Қатысу мәдениетінің осы типіне негізделген жүріс-тұрыс үлгісі бүкіл ұлтқа қатысты саяси процеске деген немқұрайлылықпен, бұл саладағы еш үміттердің болмауымен және жергілікті немесе этникалық ынтымақтастыққа негізделген бірегей топталумен сипатталады;
"Бағыну, тәуелділік пен табыну" мәдениеті саяси басшылық қадағалауға тиісті нормалар мен бағынуға тиісті өкімдерді "өндіруші мен сыйлаушы" ретінде қабылданатын жүріс-тұрыс үлгісін анықтайды. Бұл үлгідегі негізгі психологиялық мотивтер игіліктерді күтушілік пен жазадан қорқу болып табылады;
"Қатысу" мәдениеті жүріс-тұрыстың біршама күрделі үлгісіне ие. Оны әлеуметтік серіктестік ретінде сипаттауға болады, мұнда мемлекеттік биліктің саналы сипаты мен тиімділігіне қарай бағынуды қажет ететін нормалар мен өкімдерді "өндіруші" ретінде де, саяси шешімдерді қабылдауға төменнен келетін қатысушы ретінде де қабылдана алады.

5.4.Иллюстративті материал:
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

5.5 Әдебиеттер:
1.Косов, Г. В. Саясаттану және әлеуметтану негіздері: медицина училищелері мен колледждеріне арналған оқулық / қазақ тіліне ауд. А. Н. Далибаева. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2016. - 208 с.
2.Ритцер, Д. Әлеуметтану теориясы: оқулық / Д. Ритцер, Д. Степницки ; қаз. тіл. ауд. Г.О. Әбдікерова [және т.б.]. - 10- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856 б. с. : (Рухани жаңғыру
3.Бринкерхоф, Д.Әлеуметтану негіздері: оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Астана : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).
4.Нысанбаев, А. Н. Политология: учеб. для вузов - Алматы : Эверо, 2014. - 384 б
5.Куппаева Б. Т. Политология. Т.1 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 224 с
6.Куппаева Б. Т. Политология. Т.2 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 272 с

7.Куппаева Б. Т. Политология. Т.3 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 268 с
8.Куппаева Б. Т. Политология. Т.4 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 296 с
9.Әлеуметтану : жаңа буынға арналған оқулық / А. Н. Тесленко, Ж. Ж. Сембина, А. Т. Аязбаева ; ҚР білім және ғылым министрлігі. "ҚазГЮУ университеті" АҚ. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2015. - 340 бет
10.Биекенов, К. У. Социология [Текст] : учеб. пособие / К. У. Биекенов, С. К. Биекенова, Г. А. Кенжакимова. - ; Рек. Учен. Советом фак. философии и политологии КазНМУ им. аль-Фараби. - Алматы : Эверо, 2014. - 472 с.
11.Әбсаттаров, Р. Әлеуметтану: өзекті мәселелер.(Екі томды оқу құралы). 1-том [Мәтін] : оқу құралы / Р. Әбсаттаров, М. Дәкенов ; ҚР Білім және ғылым министірлігі. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Пед. Ун-і. - 2-ші бас., толық. - Алматы : Қарасай, 2015. - 408 бет
12.Кемельбеков К. Б. Политология : учебное пособие / К. Б. Кемельбеков , С. М. Таскымбаева. - [б. м.] : Sky Systems, 2023. - 332 с. 6.
13.Аширов Ш. А. Саясаттану : оқу құралы / Ш. А. Аширов, К. С. Кемельбеков, С. М. Тасқымбаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 274 б.
14.Ертаев М. А. Социология : учебное пособие / М. А. Ертаев, С.М. Таскымбаева . - Қарағанда : Medet Group , 2022. - 384 с.
15.Ертаев М. А. Әлеуметтану : оқу құралы / М. А. Ертаев, С. М. Тасқымбаева, Ф. М. Қаратаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 330 б.

Қосымша әдебиеттер

1.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев.Қызмет хроникасы.2016 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2017. - 368 бет. +эл.опт.диск.(CD-ROM).
2.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. Қызмет хикаясы 2015 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2016. - 400 бет. +эл. опт. диск (CD-ROM).
3.Жанысбеков, М. А. Основы антикоррупционной культуры : учебно-методическое пособие / - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 198 с.
4.Синглтон Ройс А. Әлеуметтік зерттеу әдістері = Approaches to Social Research : оқулық / Ройс А. Синглтон, Брюс С. Стрейтс ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Н.Ә. Муминов. - 6-шы бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 816 б. с
5.Хейвуд Эндрю Саясаттану = Politics : оқулық / Эндрю Хейвуд ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Е. Әбдіраман. - 5-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 520 б. с

6.Коннолли Мэри Әлеуметтік жұмыс: контексі мен практикасы = Social Work:Contexts and Practice : оқулық / Мэри Коннолли, Луиза Хармс, Джейн Мейдмент ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Б. Мизамхан. - 4-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 384 б. с
7.Бринкерхоф, Д. Әлеуметтану негіздері [Мәтін] : оќулыќ / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

Электронды басылымдар:
1.К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова
Социология: учебное пособие для студентов вузов. / К.У.
Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова – Алматы: Эверо, 2020.
– 472 https://elib.kz/ru/search/read_book/109/
2.Социология. Нысанбаев Ә. Жоғары оқу орындарының
студенттеріне оқулық. Алматы, 2020. -206 бет https://elib.kz/ru/search/read_book/729/
3.Әлеуметтану Ертаев М.А., Тасқымбаева С.М., Қаратаева Ф.М. , 2020
https://aknurpress.kz/reader/web/2667
4.Әлеуметтану Тесленко А.Н., Сембина Ж.Ж., Аязбаева А.Т. , 2019
https://aknurpress.kz/reader/web/1800
5.Тәжітаева, Р.С. Саясаттану : Электрондық оқулық. . - Жетісай : "Сырдария" университеті, 2016. http://rmebrk.kz/book/1151746
6.Ритцер, Д.,, Степницки, Д. Әлеуметтану теориясы: Оқулық. - 10-басылым - Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856б. -ISBN 978-601-7943-17-2. http://rmebrk.kz/book/1169728
7. Казманов Н.К., Өтемісов Б. Саясаттану: оқу-әдістемелік құралы. Алматы: «Medet Group» ЖШС, 2021. - 144 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2851
8.Аширов Ш.А., Кемелбеков Қ.Б., Тасқымбаева С.М. Саясаттану: Оқу құралы. Қарағанды: «Medet Group» ЖШС, 2023. – 274 бет. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2841
9.Саясаттану пәніне арналған әдістемелік құрал. А. Әмірзаққызы. Қарағанды: ЖК «АҚНҰР баспасы», 2016. – 40 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2347
10.Абдильдина, Х. С. Саясаттану және әлеуметтану : оқу құралы / Х. С. Абдильдина. — Нұр-Сұлтан : Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, 2021. — 96 c. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/127647
11.Исаев, А. У. Саясаттану : практикум / А. У. Исаев. — Алматы, Москва : EDP Hub (Идипи Хаб), Ай Пи Ар Медиа, 2024. — 177 c. — ISBN 978-5-4497-3723-6. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/144120
12.Политология : методические указания к семинарским занятиям по курсу «Политология» для студентов всех специальностей очной формы обучения / составители Ю. Г. Астахова, Т. В. Большунова. — Липецк : Липецкий государственный технический университет, ЭБС АСВ, 2014. https://www.iprbookshop.ru/55130
13.Гаджиев, К. С. Политология : учебник / К. С. Гаджиев. — Москва : Логос, 2011. — 432 c. — ISBN 978-5-98704-498-8. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/9072

14.Лекции по политологии / В. И. Якунин, С. Г. Кара-Мурза, А. А. Вершинин, А. В. Каменский. — Москва : Научный эксперт, 2014. — 304 c. — ISBN 978-5-91290-230-7. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/23575
15.Политология : учебное пособие / В. Я. Дыханов, Е. Н. Зиза, В. Н. Абрамов [и др.] ; под редакцией А. П. Клемешев. — Калининград : Балтийский федеральный университет им. Иммануила Канта, 2005. — 125 c. https://www.iprbookshop.ru/23866
16.Мацюк Дмитрий Анатольевич, Давлетьярова Балжан Хамидулловна Социология-политология https://mbook.kz/en/index_brief/730/

Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
Глоссарий

Қазақ тілінде	орыс тілінде
Ағылшын-америкалық	
Құрылықтық-еуропалық	
Индустрияланбаған	
Жарым-жартылай	
Тоталитарлық	

1.Тапсырма: эссе жазу. Саяси ғылымның тарихын оқып білудің маңызы
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.6. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1. Саяси ғылымның даму кезеңдерін атаңыз
2. XXғ саяси ілімдері
3.Солидаризм, элитаризм түсінік
4. Плюрализм, тоталитаризм, фашизм ұғымдары
1. Биліктің қандай анықтамалары бар
2. Биліктің қандай қызметтері бар
3. Биліктің жіктелуі
4. Саяси билік дегеніміз не?
5. Мемлекеттік билік дегеніміз не?
6. Қазақстандағы биліктің түрлері
1. Жүйе дегеніміз не?
2. Саяси жүйенің қызметтерін ата?
3. Саяси жүйе құрылымының бөліктерін ата?
4. Саяси институттарға нелер жатады?
5. Саяси ережелерді ата?
6. Саяси жүйенің жіктелуі
7.Мемлекет дегеніміз не
8.Мемлекет қашан пайда болды
9.Мемлекттің пайда болу теориялары
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№5- сабақ.

5.1.Тақырыбы: Саяси шиеленіспен саяси процесс.
Саяси процес және саяси бейімделу.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: қоғамның саяси режимінің мәні мен типтерін, сайлау жүйелері мен саяси партиялардың негізгі түрлерін ашу.Саяси партиялардың пайда болуын ұғындыру
Ұйымдастыру кезеңі: – 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру. 25 мин
а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:
Саяси шиеленіс — бұл қоғамда әртүрлі саяси күштердің (топтардың, партиялардың, әлеуметтік таптардың, этностардың, т.б.) қарама-қарсы мүдделері мен мақсаттарының қақтығысуынан туындайтын жағдай. Ол қоғамдағы тұрақсыздықтың белгісі болып табылады. Саяси шиеленіс — кез келген қоғамда орын алуы мүмкін табиғи құбылыс. Алайда оны дер кезінде шешіп, конструктивті арнаға бұру – билік пен қоғамның бірлескен жауапкершілігі. Демократиялық мемлекеттерде шиеленіс келісім мен диалог арқылы шешіледі, бұл – тұрақты дамудың негізі.
Шиеленіске адамзат өте ертеден-ақ көңіл аударған. Мысалы, б. з. б. VII—VI ғасырларда қытай фәлсафашылары дүниедегі нәрселердің бәрінің қозғалыс көзі оң (ян) және теріс (инь) бастаулардан тұрады деп есептеді. Ежелгі грек фәлсафашысы Герак- лит заттар мен құбылыстардың дамуы қарама-қарсылықтардың күресінен туады деді. Макиавелли қоғамдық процестердің дамуында қайшылықтардың пайдалылығын атап көрсетті. Гегель қарама-қарсылықтардың қайшылықтары мен күресін жоғары бағалады. Саяси шиеленістер теориясына әсіресе көп көңіл бөлген — марксизм. Маркс пен Энгельс "Коммунистік партияның манифесінде": "Ерікті мен құл, патриций мен плебей, помещик пен крепостной, мастер мен кіші мастер, қысқасы, езуші мен езілуші бірімен-бірі ылғи антатонист болып, бірде жасырын, бірде айқын түрде үздіксіз күресіп келді, бұл күрес әрқашан бүкіл қоғам тұрмысын революциялық түрде қайта құрумен немесе күресуші таптардың жалпы жойылуымен тынып отыратын" деген.

-Негізгі ерекшеліктері: Мүдделердің сәйкес келмеуі, қарым-қатынастың ушығуы, қоғамдық пікірдің бөлінуі, қақтығыс қаупінің артуы.
-Саяси шиеленістің себептері: Әлеуметтік әділетсіздік – бай мен кедейдің арасындағы теңсіздік, этносаралық немесе дінаралық қайшылықтар – әртүрлі ұлттар мен діни топтар арасындағы қатынастардың ушығуы, билік үшін күрес – саяси элиталар арасындағы бақталастық, саяси шешімдерге наразылық – халықтың үкіметтің шешімдерімен келіспеуі, ақпараттық және идеологиялық қақтығыстар – бұқаралық ақпарат құралдары мен әлеуметтік желілер арқылы таралатын қарама-қайшы ақпараттар.

-Саяси шиеленістің түрлері: Ішкі саяси шиеленіс – бір мемлекеттің ішінде орын алады (мысалы, оппозиция мен билік арасындағы дау), сыртқы саяси шиеленіс – мемлекетаралық қатынастардағы қайшылықтар (мысалы, шекара даулары), этносаяси шиеленіс – ұлттық немесе этникалық топтардың қатысуымен болатын қақтығыстар, діни-саяси шиеленіс – діни көзқарастар мен саяси ұстанымдардың қайшылығы.
Саяси шиеленістің кезеңдері: Жасырын кезең – қайшылықтар әлі ашық түрде көрінбейді, ушығу кезеңі – наразылықтар, шерулер, пікірталастар белсенді түрде өрбиді, қақтығыс кезеңі – ашық саяси күрес, кейде зорлық-зомбылықпен қатар жүруі мүмкін, шешілу кезеңі – келіссөздер арқылы шешім қабылданады немесе бір тарап жеңеді.
-Шиеленісті реттеу жолдары: Диалог пен келіссөздер – тараптар арасында тікелей сөйлесу, медиация (делдалдық) – үшінші тараптың көмегімен келісімге келу, заң аясында реттеу – сот, парламент, құқық қорғау органдарының араласуы, халықтық дипломатия – азаматтық қоғамның (NGO, БАҚ, ғалымдар) қатысуы, білім және ақпараттандыру – халыққа нақты ақпарат жеткізу арқылы жалған түсініктерді жою.
-Саяси шиеленістің салдары
Теріс салдарлар, қоғамдық тұрақсыздық, экономикалық құлдырау, азаматтық соғыс қаупі, этностар арасында араздық.
-Жағымды (шартты түрде):
Қоғамда өзгерістерге сұраныс артады, саяси жүйені реформалауға итермелейді, әлеуметтік әділеттілікке қол жеткізуге түрткі болады.

Саяси процес ұғымы: кең және тар мағынасында қолданылады.
Кең мағынасында ол қоғамның саяси жүйесінің уақыт пен кеңістікке дамып, жұмыс істеуін білдіреді. Тар мағынасында түпкілікті нақты нәтижеге жеткен белгілі бір көлемдегі процесті көрсетеді.
Мысалы, қайсы бір партия не қозғалыстың қалыптасуы, сайлаудың өткізілуі, басқарудың жаңа құрылымының дүниеге келуі және т.с.с. Қоғамдық өмір, оның ішінде саяси сала-өте күрделі құбылыс. Онда өмір сүріп жатқан топтардың, жіктердің, ұйымдардың мақсат-мүдделері кейде қабысып, кейде келіспей, шырмалып жатады. Соған орай күн сайын көптеген өзгерістер болып, бір саяси нұсқаулар дүниеге келіп, екіншілері өз күшін сақтап, үшіншілері өшіп дегендей, өзгеріп жататыны белгілі. Осындай саяси жүйенің бір қалыпты жағдайдан екінші жағдайға келіп, ауысуын, өзгеруін, қозғалысын саяси процес дейді. Бұл процес саяси деп аталғандықтан ондағы өзгерістер ең алдымен дилікке, оны бөлу және қайта бөлуге, азаматтарды шешім қабылдауға, басқарушылардың қызметін бақылауға және т.с.с. жұмылдыруға, халықтың саяси белсенділігін арттыруға байланысты болады.
Сондықтан саяси процестің басты мәселесі, азаматтардың әр түрлі мүдделерін біріктіріп, жинақтайтын саяси шешім қабылдауға және оны іске
асыруда. Саяси процес-күрделі құбылыс. Ол күнделікті өзгерістерден бастап, қоғамның саяси жүйесінің түбегейлі өзгерісіне дейінгі аралықты қамтиды.
5.4.Иллюстративті материал:
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.
5.5 Әдебиеттер:

1.Косов, Г. В. Саясаттану және әлеуметтану негіздері: медицина училищелері мен колледждеріне арналған оқулық / қазақ тіліне ауд. А. Н. Далибаева. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2016. - 208 с.
2.Ритцер, Д. Әлеуметтану теориясы: оқулық / Д. Ритцер, Д. Степницки ; қаз. тіл. ауд. Г.О. Әбдікерова [және т.б.]. - 10- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856 б. с. : (Рухани жаңғыру
3.Бринкерхоф, Д.Әлеуметтану негіздері: оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Астана : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).
4.Нысанбаев, А. Н. Политология: учеб. для вузов - Алматы : Эверо, 2014. - 384 б
5.Куппаева Б. Т. Политология. Т.1 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 224 с
6.Куппаева Б. Т. Политология. Т.2 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 272 с
7.Куппаева Б. Т. Политология. Т.3 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 268 с
8.Куппаева Б. Т. Политология. Т.4 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 296 с
9.Әлеуметтану : жаңа буынға арналған оқулық / А. Н. Тесленко, Ж. Ж. Сембина, А. Т. Аязбаева ; ҚР білім және ғылым министрлігі. "ҚазГЮУ университеті" АҚ. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2015. - 340 бет
10.Биекенов, К. У. Социология [Текст] : учеб. пособие / К. У. Биекенов, С. К. Биекенова, Г. А. Кенжакимова. - ; Рек. Учен. Советом фак. философии и политологии КазНМУ им. аль-Фараби. - Алматы : Эверо, 2014. - 472 с.
11.Әбсаттаров, Р. Әлеуметтану: өзекті мәселелер.(Екі томды оқу құралы). 1-том [Мәтін] : оқу құралы / Р. Әбсаттаров, М. Дәкенов ; ҚР Білім және ғылым министірлігі. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Пед. Ун-і. - 2-ші бас., толық. - Алматы : Қарасай, 2015. - 408 бет 12.Кемельбеков К. Б. Политология : учебное пособие / К. Б. Кемельбеков , С. М. Таскымбаева. - [б. м.] : Sky Systems, 2023. - 332 с. 6.
13.Аширов Ш. А. Саясаттану : оқу құралы / Ш. А. Аширов, К. С. Кемельбеков, С. М. Тасқымбаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 274 б.
14.Ертаев М. А. Социология : учебное пособие / М. А. Ертаев, С.М. Таскымбаева . - Қарағанда : Medet Group , 2022. - 384 с.
15.Ертаев М. А. Әлеуметтану : оқу құралы / М. А. Ертаев, С. М. Тасқымбаева, Ф. М. Қаратаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 330 б.

Қосымша әдебиеттер:

1.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев.Қызмет хроникасы.2016 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2017. - 368 бет. +эл.опт.диск.(CD-ROM).
2.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. Қызмет хикаясы 2015 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2016. - 400 бет. +эл. опт. диск (CD-ROM).
3.Жанысбеков, М. А. Основы антикоррупционной культуры : учебно-методическое пособие / - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 198 с.

4.Синглтон Ройс А. Әлеуметтік зерттеу әдістері = Approaches to Social Research : оқулық / Ройс А. Синглтон, Брюс С. Стрейтс ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Н.Ә. Муминов. - 6-шы бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 816 б. с
5.Хейвуд Эндрю Саясаттану = Politics : оқулық / Эндрю Хейвуд ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Е. Әбдіраман. - 5-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 520 б. с
6.Коннолли Мэри Әлеуметтік жұмыс: контексі мен практикасы = Social Work:Contexts and Practice : оқулық / Мэри Коннолли, Луиза Хармс, Джейн Мейдмент ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Б. Мизамхан. - 4-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 384 б. с
7.Бринкерхоф, Д. Әлеуметтану негіздері [Мәтін] : оќулыќ / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

Электронды басылымдар:

1.К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова
Социология: учебное пособие для студентов вузов. / К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова – Алматы: Эверо, 2020. – 472 https://elib.kz/ru/search/read_book/109/
2.Социология. Нысанбаев Ә. Жоғары оқу орындарының студенттеріне оқулық. Алматы, 2020. -206 бет https://elib.kz/ru/search/read_book/729/
3.Әлеуметтану Ертаев М.А., Тасқымбаева С.М., Қаратаева Ф.М. , 2020 https://aknurpress.kz/reader/web/2667
4.Әлеуметтану Тесленко А.Н., Сембина Ж.Ж., Аязбаева А.Т. , 2019 https://aknurpress.kz/reader/web/1800
5.Тәжітаева, Р.С. Саясаттану : Электрондық оқулық. . - Жетісай : "Сырдария" университеті, 2016. http://rmebrk.kz/book/1151746
6.Ритцер, Д.,, Степницки, Д. Әлеуметтану теориясы: Оқулық. - 10-басылым - Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856б. -ISBN 978-601-7943-17-2. http://rmebrk.kz/book/1169728
7. Казманов Н.К., Өтемісов Б. Саясаттану: оқу-әдістемелік құралы. Алматы: «Medet Group» ЖШС, 2021. - 144 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2851
8.Аширов Ш.А., Кемелбеков Қ.Б., Тасқымбаева С.М. Саясаттану: Оқу құралы. Қарағанды: «Medet Group» ЖШС, 2023. – 274 бет. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2841
9.Саясаттану пәніне арналған әдістемелік құрал. А. Әмірзаққызы. Қарағанды: ЖК «АҚНҰР баспасы», 2016. – 40 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2347
10.Абдильдина, Х. С. Саясаттану және әлеуметтану : оқу құралы / Х. С. Абдильдина. — Нұр-Сұлтан : Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, 2021. — 96 с. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/127647
11.Исаев, А. У. Саясаттану : практикум / А. У. Исаев. — Алматы, Москва : EDP Hub (Идипи Хаб), Ай Пи Ар Медиа, 2024. — 177 с. — ISBN 978-5-4497-3723-6. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/144120
12.Политология : методические указания к семинарским занятиям по курсу «Политология» для студентов всех специальностей очной формы обучения / составители Ю. Г. Астахова, Т. В.

Большунова. — Липецк : Липецкий государственный технический университет, ЭБС АСВ, 2014. https://www.iprbookshop.ru/55130
13.Гаджиев, К. С. Политология : учебник / К. С. Гаджиев. — Москва : Логос, 2011. — 432 с. — ISBN 978-5-98704-498-8. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/9072
14.Лекции по политологии / В. И. Якунин, С. Г. Кара-Мурза, А. А. Вершинин, А. В. Каменский. — Москва : Научный эксперт, 2014. — 304 c. — ISBN 978-5-91290-230-7. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/23575
15.Политология : учебное пособие / В. Я. Дыханов, Е. Н. Зиза, В. Н. Абрамов [и др.] ; под редакцией А. П. Клемешев. — Калининград : Балтийский федеральный университет им. Иммануила Канта, 2005. — 125 c. https://www.iprbookshop.ru/23866
16.Мацюк Дмитрий Анатольевич, Давлетьярова Балжан Хамидулловна Социология-политология https://mbook.kz/en/index_brief/730/

Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.5. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1. Саяси режим түсінігі мен түрлерін атаңыз.
2. Тоталитаризм және авторитарлық саяси режимдердің ерекшеліктері неде?
3. Қазақстандағы саяси режим қандай?
4.Саяси парти дегеніміз не
5.Саяси партия құрылымы
6.Саяси партияның қызметтері
7.Саяси партиялардың түрлері
8.Қазақстандағы партияларды ата
9.Солшыл партиялар олардың мақсаттары
Оңшыл партиялар, олардың мақсаттары
Сайлау процесінің этаптары
Үйге тапсырма беру. 5 мин
№6-сабақ.
5.1.Тақырыбы: Аралық бақылау №1
Әлемдік саясат.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Әлемдік саясат және халықаралық қатынастар.
Ұйымдастыру кезеңі:– 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру.25 мин
а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;

в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:
Әлемдік саясат — мемлекеттердің және басқа халықаралық субьектілердің әлемдік сахнадағы іс-әрекетінің жиынтығын айтамыз. Ол әлемдік қауымдастықтың өміріне қатысты шешімдерді шығару және оларды жүзеге асыруды, мемлекеттердің түбегейлі мүдделеріне сәйкес ұстанымдар мен мақсаттарды қамтиды.
Әлемдік саясат халықаралық қатынастардың өзегін құрайды. Оған сыртқы саясат пен халықаралық қатынастар және халықаралық саясатқа бөлінеді.
Сырқы саясат –жеке мемлекеттердің дүниежүзілік дәрежеде іс-әрекеттері жатады.
Халықаралық саясатқа Мемлекеттік мүдделерді жүзеге асыруға бағытталған мемлекеттер, жеке адамдар т.б. арасындағы қоғамдық қатынастарды айтамыз.
Халықаралық қатынастар деп халықтар, мемлекеттер Мемлекеттік жүйелер арасындағы дүниежүзілік деңгейде жүргізілген саясаттар жиынтығын айтады.
Қазіргі кезде әлемдік саясатты жүргуде қоғамдық-саяси ұйымдар мен қозғалыстардың белсенділігі артып келеді. Халықаралық қатынастарда негізгі рөлді мемлекет атқарады.
Мемлекеттердің халықаралық қатынастардағы жағдайы, ондағы орны кәптеген себептерге байланысты. Солардың ішінде ең бастысы-мемлекеттер күшінің арақатынасы, арарсалмағы. Бұл мәселелер Қазақстан өз алдына егемендігін алғаннан кейін өзгере бастады. Тілге мемлекеттік мәртебе беріліп, өренді өзгерістер жүруде. Көп ұлтты Қазақстанда саяси, экономикалық, әлеуметтік, ғылыми-техникалық, мәдени жетістіктеріне байланысты. Халық осы тұрған жері мен заңын, саяси өміріне жауаптылықпен карауы да заңдлықтарда айтылған.
Қоғамның саяси өмірінде орын алатын мәселенің бірі-дін. Мысалы АҚШ-тағы ұлтазаттық күрес кезінде діни қайраткерлердің көбі реолюцияға қатысып, түрлі азаматтық құқық жағдайлары жөнінде болды. Мұсылман елдерінде ислам мемлекетін құру, ел Конституциясының Құранға сәйкес келуін талап ету, шариат заңдарн сақтау идеялары діннің саяси процесіне ықпал ететіндігін байқатты.
Қазақстан Республикасында заң баптарына сай әркімнің ар-ождан бостандығына құқығы бар. Мұның бәрі елімізде дінге деген көзқарастар түбегейлі өзгеріп, халқымыз адамзат өркениетінің, рухани байлығының бір кзі-дінімен қайта қауышуда.
Халықаралық саясатпен тығыз байланысты ұғым «ұлттық мүдде». Бірақ әлемдегі мемлкекеттердің көпшілігі көпұлтты. Сондықтан Мемлекеттік мүдде мен ұлттық мүдде сәйкес келе бермейді. Ұлттық мүддемен етене байланысатын ьағы бір ұғым «ұлттық қауіпсіздік».
Сыртқы саясаттың қалыптасуына әр түрлі жағдайлар ықпал жасайды. Оның ең маңыздысы-мемлекеттің орналасқан географиялық ортасы. Халықаралық саясатты қалыптастыруға идеологияның да қатынасы бар.
Қазақстанның сыртқы саясатының негізінде өзінің қауіпсіздігін, егемендігі мен территориялық тұтастығын қамтамасыз ететін, мемлекетіміздің дүниежүзілік қауымдастыққа енуіне, республика ішіндегі реформаларды жүзеге асыруға, оның тиімді және ӛсіңкі экономика, тұрақты демократиялық институттар жасауға, Барлық республика халқының құқығы мен бостандықтарын қорғауға қолайлы жағдайлар жасау мүдделері жатыр.
Жеке адамдардың саяси белсенділігі мен ететін ықпалды әр түрлі. Саясатқа

қатысу шамасына қарай олард мынадай түрлерге бөледі. Қоғамның қарапайым мүшесі. Саяси жұмысқа тура араласпайтындар. Өз еркімен саяси жұмысқа араласатындар. Саяси қайраткерлер. Кәсіби саясаткерлер. Жеке адамдардың саяси белсенділікке қатысу мүмкіндігі мол болса, қоғамдағы орны өте жоғары болады. Тұлғаның саяси өмірге белсенді араласуы үшін материалдық, әлеуметтік-мәдени, саяси-құққтық алғышарттар қажет. Сондықтан да демократиялық мемлекет өз мүшелерінің жалпы мәдениетін, оның ішінде саяси сауатын көтеруге тырысады.

Саяси ғылымда негізгі орын алатын және мәні бар мәселелердің бірі- адам бостандықтары мен құқықтары. Жеке адам құқығы мәселесіне аса зор үлес қосып, тарихта өшпес аттарын қалдырған ойшылдар: Т.Гоббс, Дж.Локк, Ш.Монтескье, Ж.Ж.Руссо. т.б. Олар адам құқығының негізгі қағидаларын ең алғаш анықтап, белгілеп бергендер болды.

Сайып келгенде, Қазақстан егеменді және тәуелсіз мемлекет ретінде қалыптасты және әлемдік қоғамдастықтың толық құқылы мүшесіне айналды. Сонымен қатар республиканың халықаралық деңгейде мүдделі болып отырған келелі мәселесіқарусызданы мен халықаралық қауыпсіздікті нығайту, аймақтық жанжалдарды реттеу және бейбітшілікті қолдау жәніндегі операциялардың тиімділігін арттыру, адам құқықтарын, ортаны, ішкі ахуалды жақсарту мен дамыту.

Қазақстан Республикасы сыртқы саясатты шынайы жүргізумен бірге, өз елінің ішкі ахуалында жақсартып, әлем елдерінің (50 алпауыт елдер) қатарынан шығуды және болашаққа өркениетті, құқықтық қоғам орнатуына сенімі мол егеменді елге айналуды жоспарлап қана қоймай оны өз халқының қолдауымен жүзеге асыруды да саяси бағдарламалармен қызмет жасауда.

№1-ші аралық бақылауға арналған сұрақтар

1. Саясаттану ғылымы.
2. Саяси ғылымының даму тарихы және негізгі кезеңдері.
3. Саясаттану ұғымдары,әдіс-тәсілдері мен қызметтері
4. Саясаттанудың негізгі парадигмалары.
5. Саясаттанудың басқа қоғамдық ғылымдармен байланысы.
6. Саяси ілімдер тарихы.(Ежелгі дәуірден және қазіргі кезеңге дейін). Қазақ даласындағы саяси ой пікірлер. XX ғасырдағы саяси ілім.)
7. Саяси билік.Саяси жүйе. Демократия.
8. Мемлекет және азаматтық қоғам.Саяси партиялар мен қоғамдық- саяси қозғалыстар.
9. Саяси элита және саяси топ бастаушылық.
10. Тұлға саясаттың субъектісі мен объектісі.
11. Жеке адамның құқығы мен бостандықтары.
12. Әлеуметтік топтар мен этникалық бірлестіктер.
13. Саяси идеология, мәдениет және саяси әлеуметтену.
14. Саяси сана және саяси идеология. Қазіргі идеялогияның негізгі түрлері.
15. Саяси шиеленіспен саяси процесс.
16. Саяси процесс және саяси бейімделу.
17. Саяси жанжалдар.
18. Саяси жанжалдар мен дағдарыстарды реттеудің әдістері мен түрлері.
19. Этносаяси жанжалдар.
20. Саяси процесс туралы ұғым.

21. Саяси процесстің жіктелуі.
22. Әлемдік саясат.
23. Әлемдік саясат және халықаралық қатынастар.
24. Жаңаша саяси ойлау және халықаралық қатынастар.
25. Егеменді Қазақстан халықаралық қатынастар жүйесінде.

5.4.Иллюстративті материал:

а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

5.5 Әдебиеттер:

1.Косов, Г. В. Саясаттану және әлеуметтану негіздері: медицина училищелері мен колледждеріне арналған оқулық / қазақ тіліне ауд. А. Н. Далибаева. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2016. - 208 с.
2.Ритцер, Д. Әлеуметтану теориясы: оқулық / Д. Ритцер, Д. Степницки ; қаз. тіл. ауд. Г.О. Әбдікерова [және т.б.]. - 10- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856 б. с. : (Рухани жаңғыру
3.Бринкерхоф, Д.Әлеуметтану негіздері: оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Астана : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).
4.Нысанбаев, А. Н. Политология: учеб. для вузов - Алматы : Эверо, 2014. - 384 б
5.Куппаева Б. Т. Политология. Т.1 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 224 с
6.Куппаева Б. Т. Политология. Т.2 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 272 с
7.Куппаева Б. Т. Политология. Т.3 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 268 с
8.Куппаева Б. Т. Политология. Т.4 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 296 с
9.Әлеуметтану : жаңа буынға арналған оқулық / А. Н. Тесленко, Ж. Ж. Сембина, А. Т. Аязбаева ; ҚР білім және ғылым министрлігі. "ҚазГЮУ университеті" АҚ. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2015. - 340 бет
10.Биекенов, К. У. Социология [Текст] : учеб. пособие / К. У. Биекенов, С. К. Биекенова, Г. А. Кенжакимова. - ; Рек. Учен. Советом фак. философии и политологии КазНМУ им. аль-Фараби. - Алматы : Эверо, 2014. - 472 с.
11.Әбсаттаров, Р. Әлеуметтану: өзекті мәселелер.(Екі томды оқу құралы). 1-том [Мәтін] : оқу құралы / Р. Әбсаттаров, М. Дәкенов ; ҚР Білім және ғылым министірлігі. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Пед. Ун-і. - 2-ші бас., толық. - Алматы : Қарасай, 2015. - 408 бет 12.Кемельбеков К. Б. Политология : учебное пособие / К. Б. Кемельбеков , С. М. Таскымбаева. - [б. м.] : Sky Systems, 2023. - 332 с. 6.
13.Аширов Ш. А. Саясаттану : оку құралы / Ш. А. Аширов, К. С. Кемельбеков, С. М. Тасқымбаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 274 б.
14.Ертаев М. А. Социология : учебное пособие / М. А. Ертаев, С.М. Таскымбаева . - Қараганда : Medet Group , 2022. - 384 с.
15.Ертаев М. А. Әлеуметтану : оқу құралы / М. А. Ертаев, С. М. Тасқымбаева, Ф. М. Қаратаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 330 б.

Қосымша әдебиеттер:
1.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев.Қызмет хроникасы.2016 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2017. - 368 бет. +эл.опт.диск.(CD-ROM).
2.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. Қызмет хикаясы 2015 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2016. - 400 бет. +эл. опт. диск (CD-ROM).
3.Жанысбеков, М. А. Основы антикоррупционной культуры : учебно-методическое пособие / - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 198 с.
4.Синглтон Ройс А. Әлеуметтік зерттеу әдістері = Approaches to Social Research : оқулық / Ройс А. Синглтон, Брюс С. Стрейтс ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Н.Ә. Муминов. - 6-шы бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 816 б. с
5.Хейвуд Эндрю Саясаттану = Politics : оқулық / Эндрю Хейвуд ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Е. Әбдіраман. - 5-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 520 б. с
6.Коннолли Мэри Әлеуметтік жұмыс: контексі мен практикасы = Social Work:Contexts and Practice : оқулық / Мэри Коннолли, Луиза Хармс, Джейн Мейдмент ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Б. Мизамхан. - 4-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 384 б. с
7.Бринкерхоф, Д. Әлеуметтану негіздері [Мәтін] : оќулыќ / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

Электронды басылымдар:
1.К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова
Социология: учебное пособие для студентов вузов. / К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова – Алматы: Эверо, 2020. – 472 https://elib.kz/ru/search/read_book/109/
2.Социология. Нысанбаев Ә. Жоғары оқу орындарының студенттеріне оқулық. Алматы, 2020. -206 бет https://elib.kz/ru/search/read_book/729/
3.Әлеуметтану Ертаев М.А., Тасқымбаева С.М., Қаратаева Ф.М. , 2020 https://aknurpress.kz/reader/web/2667
4.Әлеуметтану Тесленко А.Н., Сембина Ж.Ж., Аязбаева А.Т. , 2019 https://aknurpress.kz/reader/web/1800
5.Тәжітаева, Р.С. Саясаттану : Электрондық оқулық. . - Жетісай : "Сырдария" университеті, 2016. http://rmebrk.kz/book/1151746
6.Ритцер, Д.,, Степницки, Д. Әлеуметтану теориясы: Оқулық. - 10-басылым - Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856б. -ISBN 978-601-7943-17-2. http://rmebrk.kz/book/1169728
7. Казманов Н.К., Өтемісов Б. Саясаттану: оқу-әдістемелік құралы. Алматы: «Medet Group» ЖШС, 2021. - 144 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2851
8.Аширов Ш.А., Кемелбеков Қ.Б., Тасқымбаева С.М. Саясаттану: Оқу құралы. Қарағанды: «Medet Group» ЖШС, 2023. – 274 бет. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2841
9.Саясаттану пәніне арналған әдістемелік құрал. А. Әмірзаққызы. Қарағанды: ЖК «АҚНҰР баспасы», 2016. – 40 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2347

10.Абдильдина, Х. С. Саясаттану және әлеуметтану : оқу құралы / Х. С. Абдильдина. — Нұр-Сұлтан : Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, 2021. — 96 c. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/127647
11.Исаев, А. У. Саясаттану : практикум / А. У. Исаев. — Алматы, Москва : EDP Hub (Идипи Хаб), Ай Пи Ар Медиа, 2024. — 177 c. — ISBN 978-5-4497-3723-6. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/144120
12.Политология : методические указания к семинарским занятиям по курсу «Политология» для студентов всех специальностей очной формы обучения / составители Ю. Г. Астахова, Т. В. Большунова. — Липецк : Липецкий государственный технический университет, ЭБС АСВ, 2014. https://www.iprbookshop.ru/55130
13.Гаджиев, К. С. Политология : учебник / К. С. Гаджиев. — Москва : Логос, 2011. — 432 c. — ISBN 978-5-98704-498-8. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/9072
14.Лекции по политологии / В. И. Якунин, С. Г. Кара-Мурза, А. А. Вершинин, А. В. Каменский. — Москва : Научный эксперт, 2014. — 304 c. — ISBN 978-5-91290-230-7. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/23575
15.Политология : учебное пособие / В. Я. Дыханов, Е. Н. Зиза, В. Н. Абрамов [и др.] ; под редакцией А. П. Клемешев. — Калининград : Балтийский федеральный университет им. Иммануила Канта, 2005. — 125 c. https://www.iprbookshop.ru/23866
16.Мацюк Дмитрий Анатольевич, Давлетьярова Балжан Хамидулловна Социология-политология https://mbook.kz/en/index_brief/730/

Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
1.Тапсырма: сөз жұмбақ
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.6. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
Саяси элитаның түсінігі
Саяси элитаның қызметі
Саяси элиталардың қалыптасуы
Саяси элиталардың жіктелуі
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№7- сабақ.5.1.Тақырыбы: Әлеуметтану -ғылым.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Әлеуметтанудың қалыптасуы, оның зерттеу объектісі мен пәні.
Ұйымдастыру кезеңі:– 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.

в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.

Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру.25 мин

а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;

ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;

б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;

в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;

г) Үй тапсырмасын қорытындылау.

Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин

5.3. Дәрістің тезисі:

Әлеуметтану- қоғам жөніндегі ғылым. Оны өз алдына ғылым етіп, негізін салған француз ғылымы Огюст Конт (1798- 1857) еді. Бұған дейін қоғамның өмір сүруі мен дамуы жөнінде түрлі ілімдер Шығыс және Батыс ойшылдарының жалпы философиялық көзқарастарының құрамдас бөлігі іспетті қарастырылып келген еді. Қоғамның дамуында ғасырлар бойы өзіндік ерекше, бірегей көзқарастар қалыптасып, ол туралы, әсіресе, саясат, мораль, ғылым, дін, өнер мәселелері көне Үнді, көне Қытай, көне грек философтарының, Еуразияның орта ғасырлық және жаңа заман ойшылдарының еңбектерінде баяндалған болатын. Әлеуметтану философиядан бөлінгенімен, қоғамның біртұтастығын, оны дамытатын қозғаушы күштерді, тағы басқа да проблемаларды қарастырумен шектеліп қалмайды. Ол қоғам өмірінің барлық жақтарын қарастырады, соның ішінде мемлекет, саясат, құқық, экономика, мораль, өнер, дін және қоғамдық дамудың басқа да жақтарына қатысты проблемаларды шешумен айналысып, кейіннен олардың өздерін жекелеген ғылым салаларына, зерттеу пәніне айналдырады. Алайда, қоғам дамуына байланысты оның жекелеген салалары жөніндегі білімнің жинақталуына орай, әлеуметтану бір ғана қоғамдық әмбебап теория ретіндегі рөлін біртіндеп жоғалтты. Оның құрамынан саясаттану, құқықтану, саяси экономия, этика, эстетика, т.б. бірнеше ғылымдар жеке бөлініп шықты. Содан, яғни XIX ғасырдың ортасынан бастап әлеуметтану дербес ғылым болып дами бастады, бұл жағдай, біріншіден, 5 өзінен бөлініп шыққан білім салаларына қатысты болса, екіншіден, бұған дейінгі әмбебап философиялық жүйелерге де байланысты еді. Бірте-бірте, уақыт озған сайын қоғам дамуын тұтас әлеуметтік организм ретінде қарастыру, оның объективті және субъективті жақтарының өзара әрекеті, тарихи дамудағы материалдық пен руханилықтың диалектикасы, әлеуметтік прогрестің алғышарттары, азаматтық қоғам, гуманизм, әлеуметтік әділеттілік проблемалары, сайып келгенде, осының бәрі әлеуметтанудың назар аударатын және зерттеу пәнінің іргесін қалайтын бірден-бір жол болды. Соның нәтижесінде XIX ғасырда аталмыш мәселелерді шешу жолдарын ұсынған бірнеше жалпы әлеуметтану көзқарасы қалыптасты. Сол көзқарастардан көпшіліктің мойындағаны Георг Вильгельм, Фридрих Гегель, Огюст Конт, Герберт Спенсер, Карл Маркс, кейіннен Эмиль Дюркгейм, Макс Вебер, Габриель Тард, т.б. әлеуметтанушылардың әлеуметтік теориялары болатын. Осы аталған ойшылдардың әрқайсысы тарихи процесті ғылыми түрде түсіндіруге аса құнды үлес қосты. Олардың қоғам дамуы жөніндегі тұжырымдамалары өмірдің және ғылымның алға қойған сауалдарына бірегей және мазмұны терең жауаптар қайтарды, сондықтан да олардың ілімдері қазіргі әлеуметтік проблемаларды шешуде де өздерінің маңыздылығын жоғалтқан жоқ. Әлеуметтану әмбебап философия жүйесінен бөлініп, жеке ғылым болып дамығанына қарамастан, өзінің философиялық мазмұнын әлі де толық жойған емес. Ол философиялық мәндегі қоғам дамуына талдау жасау және барынша терең зерттеу жүргізуде жалпы әлеуметтануды кеңейтуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, жалпы теориялық әлеуметтану өзінің іргелі ережелерімен және байыпты қорытындыларымен де, философиялық ғылым тұрғысында да көзге түсіп келеді. Сөйтіп, философиялық алғышарттарға сәйкес жалпы

теориялық әлеуметтану қалыптасты. Кейбір философиялық тұжырымдамаларға, жетекші рөл атқарып келген белгілі бір дүниетанымға жалпы теориялық әлеуметтану арқа сүйейді. Бұл тұжырымдаманың ұстанымымен мына мәселелер: қоғам дамуының қозғаушы күштері проблемалары, әлеуметтік процестерді бағыттау мәселелері, тұлғалардың өзара әрекеті, әлеуметтік топтардың және қоғамның арақатынасы, тарихи дамудағы материалдық және рухани дүниенің өзара әрекеті, яғни қоғам өмірі мен дамуының аса іргелі проблемалары шешіледі. Оларды шешу методологиясы, дәлірек айтсақ, басқа да әлеуметгану проблемаларын жүзеге асыруды қажет етеді, соның ішінде жалпыламалыққа біршама қатысты болғанымен, жеке сипаттағы мөселелерді шеруді қолға алады. 6 Әлеуметтанушының осы саланы зерттеу кезінде басшылыққа алатын дүниетанымы мен методологиясы философия мен әлеуметтанудың әрдайым органикалық байланыста болатынын көрсету. Сонымен қатар, бұл ғылым салалары өз дербестіктерін де сақтап келеді. Әлеуметтанудың дербестігін кезінде француз әлеуметтанушысы Эмиль Дюркгейм атап көрсеткен еді. Ол өзінің «Әлеуметтану әдісі» деген еңбегінде «Әлеуметтану ерекше және жеке-дара ғылым» екенін жазьш, оның әлеуметтік фактілерді объективті зерттеуге бағытталғанын түсіндірді. Әлеуметтанудың ғылыми сипаты мен мазмұны жөніндегі осындай байыпты пікірді қазіргі көптеген белгілі әлеуметтанушылар ұстанып отыр, солардың арасында П. Лазарсфельд, Р. Мертон, Т. Парсонс, т.б. бар. Олар әлеуметтануды Философиялық ғылым деп сыңаржақгы пікір білдірген емес. Алайда, олар кептеген әлеуметтік құбылыстарды түсіндіруде философиялық дәлелдемелерге жүгінеді, соның ішінде позитивизм, прагматизм, интуитизм, т.б. солар сияқты ағымдарға сілтеме жасайды. Ол орынды нәрсе. Өйткені қайсыбір қоғамдық құбылысты әлеуеттік терең зерттеу логикасының өзі сол талдау мен сараптаудан туындайтын қорытындыларды философиялық ой елегінен өткізуге әкеліп соқтырады. Түптеп келгенде, қазіргі әлеуметтану тұтас әлеуметтік жүйе күйіндегі, қоғам жөніндегі, оның жүйешелері (подсистема) мен жекелеген элементтері туралы өз алдына дербес ғылым. Кез келген қоғамдық құбылыс қоғамның әлеуметтік жүйесінің элементі болып саналады. Осы жүйенің шеңберінде бүкіл әлеуметтік құбылыстар мен процестер, олардың өзара бір-бірімен әрекеті ғылыми сараптаудан өтеді Қоғам жүйесі түзілім ретінде өзінің элементтерімен және сол элементтердің кез келген жиынтығымен салыстырғанда ғана ерекше сапаға ие болады. Ежелгі ойшылдардың пайымдауынша, тұтастық өзі қамтитын бөліктердің жиынтығынан әлдеқайда үлкен. Оның элементтері интегративтік тиімділікке жетіп, тұтастық жаңа сапаға ие болады. Бұл жаңа сапалар қоғамның жүйесі ретінде белгіленеді. Қоғам осы сапаларға байланысты езін қалыптастыратын субъектілерден, әлеуметтік институттардан, қоғамдық өмір салаларынан, т.б. сол сияқтылардан дербестігін сақгап қалады. Ең алдымен қоғамның өмір сүру механизмдерін зерттейтін, түрлі субъектілердің өзара әрекетін зерделейтін, ұйымдар мен әлеуметтік институттарды қарастыратын әлеуметтану ғылымы баяндалған жағдайды ерекше белгілеп, дәлелдейді.

5.4.Иллюстративті материал:
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

5.5 Әдебиеттер:

1.Косов, Г. В. Саясаттану және әлеуметтану негіздері: медицина училищелері мен колледждеріне арналған оқулық / қазақ тіліне ауд. А. Н. Далибаева. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2016. - 208 с.
2.Ритцер, Д. Әлеуметтану теориясы: оқулық / Д. Ритцер, Д. Степницки ; қаз. тіл. ауд. Г.О. Әбдікерова [және т.б.]. - 10- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856 б. с. : (Рухани жаңғыру
3.Бринкерхоф, Д.Әлеуметтану негіздері: оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Астана : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).
4.Нысанбаев, А. Н. Политология: учеб. для вузов - Алматы : Эверо, 2014. - 384 б
5.Куппаева Б. Т. Политология. Т.1 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 224 с
6.Куппаева Б. Т. Политология. Т.2 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 272 с
7.Куппаева Б. Т. Политология. Т.3 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 268 с
8.Куппаева Б. Т. Политология. Т.4 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 296 с
9.Әлеуметтану : жаңа буынға арналған оқулық / А. Н. Тесленко, Ж. Ж. Сембина, А. Т. Аязбаева ; ҚР білім және ғылым министрлігі. "ҚазГЮУ университеті" АҚ. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2015. - 340 бет
10.Биекенов, К. У. Социология [Текст] : учеб. пособие / К. У. Биекенов, С. К. Биекенова, Г. А. Кенжакимова. - ; Рек. Учен. Советом фак. философии и политологии КазНМУ им. аль-Фараби. - Алматы : Эверо, 2014. - 472 с.
11.Әбсаттаров, Р. Әлеуметтану: өзекті мәселелер.(Екі томды оқу құралы). 1-том [Мәтін] : оқу құралы / Р. Әбсаттаров, М. Дәкенов ; ҚР Білім және ғылым министірлігі. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Пед. Ун-і. - 2-ші бас., толық. - Алматы : Қарасай, 2015. - 408 бет 12.Кемельбеков К. Б. Политология : учебное пособие / К. Б. Кемельбеков , С. М. Таскымбаева. - [б. м.] : Sky Systems, 2023. - 332 с. 6.
13.Аширов Ш. А. Саясаттану : оқу құралы / Ш. А. Аширов, К. С. Кемельбеков, С. М. Тасқымбаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 274 б.
14.Ертаев М. А. Социология : учебное пособие / М. А. Ертаев, С.М. Таскымбаева . - Қарағанда : Medet Group , 2022. - 384 с.
15.Ертаев М. А. Әлеуметтану : оқу құралы / М. А. Ертаев, С. М. Тасқымбаева, Ф. М. Қаратаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 330 б.

Қосымша әдебиеттер:

1.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев.Қызмет хроникасы.2016 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2017. - 368 бет. +эл.опт.диск.(CD-ROM).
2.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. Қызмет хикаясы 2015 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2016. - 400 бет. +эл. опт. диск (CD-ROM).
3.Жанысбеков, М. А. Основы антикоррупционной культуры : учебно-методическое пособие / - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 198 с.

4.Синглтон Ройс А. Әлеуметтік зерттеу әдістері = Approaches to Social Research : оқулық / Ройс А. Синглтон, Брюс С. Стрейтс ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Н.Ә. Муминов. - 6-шы бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 816 б. с
5.Хейвуд Эндрю Саясаттану = Politics : оқулық / Эндрю Хейвуд ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Е. Әбдіраман. - 5-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 520 б. с
6.Коннолли Мэри Әлеуметтік жұмыс: контексі мен практикасы = Social Work:Contexts and Practice : оқулық / Мэри Коннолли, Луиза Хармс, Джейн Мейдмент ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Б. Мизамхан. - 4-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 384 б. с
7.Бринкерхоф, Д. Әлеуметтану негіздері [Мәтін] : оќулыќ / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

Электронды басылымдар:
1.К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова
Социология: учебное пособие для студентов вузов. / К.У.
Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова – Алматы: Эверо, 2020.
– 472 https://elib.kz/ru/search/read_book/109/
2.Социология. Нысанбаев Ә. Жоғары оқу орындарының
студенттеріне оқулық. Алматы, 2020. -206 бет https://elib.kz/ru/search/read_book/729/
3.Әлеуметтану Ертаев М.А., Тасқымбаева С.М., Қаратаева Ф.М. , 2020
https://aknurpress.kz/reader/web/2667
4.Әлеуметтану Тесленко А.Н., Сембина Ж.Ж., Аязбаева А.Т. , 2019
https://aknurpress.kz/reader/web/1800
5.Тәжітаева, Р.С. Саясаттану : Электрондық оқулық. . - Жетісай : "Сырдария" университеті, 2016. http://rmebrk.kz/book/1151746
6.Ритцер, Д.,, Степницки, Д. Әлеуметтану теориясы: Оқулық. - 10-басылым - Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856б. -ISBN 978-601-7943-17-2. http://rmebrk.kz/book/1169728
7. Казманов Н.К., Өтемісов Б. Саясаттану: оқу-әдістемелік құралы. Алматы: «Medet Group» ЖШС, 2021. - 144 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2851
8.Аширов Ш.А., Кемелбеков Қ.Б., Тасқымбаева С.М. Саясаттану: Оқу құралы. Қарағанды: «Medet Group» ЖШС, 2023. – 274 бет. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2841
9.Саясаттану пәніне арналған әдістемелік құрал. А. Әмірзаққызы. Қарағанды: ЖК «АҚНҰР баспасы», 2016. – 40 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2347
10.Абдильдина, Х. С. Саясаттану және әлеуметтану : оқу құралы / Х. С. Абдильдина. — Нұр-Сұлтан : Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, 2021. — 96 c. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/127647
11.Исаев, А. У. Саясаттану : практикум / А. У. Исаев. — Алматы, Москва : EDP Hub (Идипи Хаб), Ай Пи Ар Медиа, 2024. — 177 c. — ISBN 978-5-4497-3723-6. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/144120
12.Политология : методические указания к семинарским занятиям по курсу «Политология» для студентов всех специальностей очной формы обучения / составители Ю. Г. Астахова, Т. В.

Большунова. — Липецк : Липецкий государственный технический университет, ЭБС АСВ, 2014. https://www.iprbookshop.ru/55130
13.Гаджиев, К. С. Политология : учебник / К. С. Гаджиев. — Москва : Логос, 2011. — 432 с. — ISBN 978-5-98704-498-8. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/9072
14.Лекции по политологии / В. И. Якунин, С. Г. Кара-Мурза, А. А. Вершинин, А. В. Каменский. — Москва : Научный эксперт, 2014. — 304 c. — ISBN 978-5-91290-230-7. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/23575
15.Политология : учебное пособие / В. Я. Дыханов, Е. Н. Зиза, В. Н. Абрамов [и др.] ; под редакцией А. П. Клемешев. — Калининград : Балтийский федеральный университет им. Иммануила Канта, 2005. — 125 c. https://www.iprbookshop.ru/23866
16.Мацюк Дмитрий Анатольевич, Давлетьярова Балжан Хамидулловна Социология-политология https://mbook.kz/en/index_brief/730/

Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.6. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1.Саяси идеология
2.Саяси идеология және оның қызметтері
3.Саяси сана саяси өмірді сипаттайтын жалпы категория
4.Саясаттану ілімінде бұл тақырыптың маңызы қандай
5.Саяси мәдениет дегеніміз не
6.Саяси мәдениеттің қызметтері
7.Саяси шиеленістер мен дағдарыстардың себептерін түсіндіріңіз.
8.Қазіргі халықаралық қатынастар жүйесіндегі Қазақстанның рөлі қандай?
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№8- сабақ.
5.1.Тақырыбы: Дүниежүзілік әлеуметтану.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Огюст Конт-позитивтік әлеуметтануды негіздеуші. Герберт Спенсердің әлеуметтану жөніндегі ілімдері. Маркстік әлеуметтанудың ілімдері. Э.Дюрккейм мен М.Вебердің әлеуметтану жөніндегі тұжырымдамалары.
Ұйымдастыру кезеңі:– 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру.25 мин
а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;

в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:
Әлеуметтану – қоғам мен әлеуметтік құбылыстарды зерттейтін ғылым. Ол XIX ғасырда жеке ғылыми сала ретінде қалыптасты. Әлеуметтанудың негізін қалаған классиктердің қатарына Огюст Конт, Герберт Спенсер, Карл Маркс, Эмиль Дюркгейм және Макс Вебер жатады. Бұл ғалымдардың идеялары қазіргі әлеуметтанудың теориялық іргетасын қалады.
Огюст Конт – позитивтік әлеуметтанудың негізін салушы
Огюст Конт (1798–1857) әлеуметтану терминін алғаш енгізіп, оны табиғи ғылымдар секілді нақты деректерге сүйеніп зерттеу қажет деп санады.
Огюст Конт (1798–1857) әлеуметтану ғылымының негізін салушылардың бірі. Ол «әлеуметтану» (sociologie) ұғымын алғаш енгізіп, оны нақты, объективті заңдылықтарды зерттейтін ғылым ретінде сипаттады. Конттың позитивтік философиясы бойынша, адамзат дамуы үш кезеңнен өтеді: теологиялық, метафизикалық және позитивтік. Позитивтік кезеңде ғылыми әдіс арқылы қоғамды зерттеу басты орын алады. Конт әлеуметтануды физика, биология сияқты нақты ғылымдар қатарына қосып, қоғамды жүйе ретінде түсінуді ұсынды. Оның пікірінше, қоғам тұрақтылық (статика) пен ілгері даму (динамика) элементтерінің бірлігінен тұрады.
Герберт Спенсердің әлеуметтану жөніндегі ілімдері
Герберт Спенсер (1820–1903) қоғамды биологиялық организммен салыстырып, эволюциялық көзқарасты қолданды. Ол қоғамның құрылымын, институттарын тірі организмнің мүшелеріне теңеді: әрбір институттың (отбасы, мемлекет, экономика) өзіндік қызметі бар және олар бірігіп тұтас жүйе ретінде жұмыс істейді. Спенсер «тірі қалуға бейімделу» ұғымын енгізіп, қоғамдағы өзгерістерді табиғи сұрыпталумен байланыстырды. Оның әлеуметтік дарвинизмі бойынша, қоғам әлсіз құрылымдарды ығыстырып, күштілердің үстемдігін қамтамасыз етеді. Ол мемлекет рөлін шектеулі деп қарап, либералды көзқарасты ұстанды.
Маркстік әлеуметтанудың ілімдері
Карл Маркс (1818–1883) қоғам дамуының негізін экономикалық қатынастар мен өндіріс тәсілінен іздеді. Оның пікірінше, қоғам таптарға бөлінеді: өндіріс құралдарына ие үстем тап (буржуазия) және жалдамалы еңбекші тап (пролетариат). Бұл таптар арасында қақтығыс — тарихи дамудың қозғаушы күші. Маркс өндірістік базис пен қондырма арасындағы байланысты көрсетті: базис (экономика) қоғамдағы саясат, құқық, дін сияқты салаларды анықтайды. Ол қоғамдық-экономикалық формацияларды (құл иеленушілік, феодализм, капитализм, социализм) сипаттап, олардың тарихи ауысуын материалистік тұрғыдан түсіндірді.
Эмиль Дюркгеймнің әлеуметтану жөніндегі тұжырымдамалары
Эмиль Дюркгейм (1858–1917) әлеуметтануды өз бетінше дербес ғылым ретінде қалыптастырды. Ол әлеуметтік құбылыстарды «әлеуметтік фактілер» ретінде қарап, оларды жеке адам психологиясынан бөлек, қоғамнан тыс әрі мәжбүрлеуші күш ретінде зерттеді. Дюркгейм қоғамдағы ынтымақтастық түрлерін механикалық және органикалық деп бөліп, әлеуметтік бірігудің деңгейін талдады. Ол суицид мәселесін статистикалық әдіспен зерттеп, әлеуметтік байланыс деңгейі адамның өміріне әсер ететінін дәлелдеді. Дюркгейм қоғам тұрақтылығы мен әлеуметтік нормалардың рөлін ерекше атап өтті.
Макс Вебердің әлеуметтану жөніндегі тұжырымдамалары
Макс Вебер (1864–1920) әлеуметтануда түсіндірмелі (интерпретативті) әдісті ұсынды. Ол әлеуметтік әрекетті талдаудың негізіне жеке адамның субъективті мағынасын қойды. Вебер

идеалды типтер әдісін енгізіп, әлеуметтік құбылыстарды салыстырмалы модельдер арқылы түсіндіруге тырысты. Ол рационализация процесін зерттеп, Батыс қоғамының дамуында діни этиканың, әсіресе протестанттық еңбектің маңызын көрсетті. Вебер билік пен легитимділіктің үш түрін ажыратты: дәстүрлі, харизмалық және заңды-рационалды. Ол қоғамды көпқырлы, күрделі құрылым ретінде қарастырып, әлеуметтік стратификацияға экономикалық, саяси және әлеуметтік өлшемдерді қосты.

Дүниежүзілік әлеуметтану осы бес ойшылдың теориялық мұрасымен тығыз байланысты. Конт – әлеуметтануды ғылым ретінде негіздеді, Спенсер – эволюциялық көзқарасты енгізді, Маркс – таптық қатынастарды ашып көрсетті, Дюркгейм – әлеуметтік құрылымды зерттеді, Вебер – индивид әрекетін талдауға ден қойды. Бұл ғалымдардың идеялары әлеуметтанудың даму бағытын анықтап, қазіргі теориялар мен зерттеу әдістеріне жол ашты.

5.4.Иллюстративті материал:

а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.

ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

5.5 Әдебиеттер:

1.Косов, Г. В. Саясаттану және әлеуметтану негіздері: медицина училищелері мен колледждеріне арналған оқулық / қазақ тіліне ауд. А. Н. Далибаева. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2016. - 208 с.

2.Ритцер, Д. Әлеуметтану теориясы: оқулық / Д. Ритцер, Д. Степницки ; қаз. тіл. ауд. Г.О. Әбдікерова [және т.б.]. - 10- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856 б. с. : (Рухани жаңғыру

3.Бринкерхоф, Д.Әлеуметтану негіздері: оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Астана : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

4.Нысанбаев, А. Н. Политология: учеб. для вузов - Алматы : Эверо, 2014. - 384 б

5.Куппаева Б. Т. Политология. Т.1 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 224 с

6.Куппаева Б. Т. Политология. Т.2 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 272 с

7.Куппаева Б. Т. Политология. Т.3 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 268 с

8.Куппаева Б. Т. Политология. Т.4 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 296 с

9.Әлеуметтану : жаңа буынға арналған оқулық / А. Н. Тесленко, Ж. Ж. Сембина, А. Т. Аязбаева ; ҚР білім және ғылым министрлігі. "ҚазГЮУ университеті" АҚ. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2015. - 340 бет

10.Биекенов, К. У. Социология [Текст] : учеб. пособие / К. У. Биекенов, С. К. Биекенова, Г. А. Кенжакимова. - ; Рек. Учен. Советом фак. философии и политологии КазНМУ им. аль-Фараби. - Алматы : Эверо, 2014. - 472 с.

11.Әбсаттаров, Р.   Әлеуметтану: өзекті мәселелер.(Екі томды оқу құралы). 1-том [Мәтін] : оқу құралы / Р. Әбсаттаров, М. Дәкенов ; ҚР Білім және ғылым министірлігі. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Пед. Ун-і. - 2-ші бас., толық. - Алматы : Қарасай, 2015. - 408 бет

12.Кемельбеков К. Б. Политология : учебное пособие / К. Б. Кемельбеков , С. М. Таскымбаева. - [б. м.] : Sky Systems, 2023. - 332 с. 6.

13.Аширов Ш. А. Саясаттану : оқу құралы / Ш. А. Аширов, К. С. Кемельбеков, С. М. Тасқымбаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 274 б.
14.Ертаев М. А. Социология : учебное пособие / М. А. Ертаев, С.М. Таскымбаева . - Қарағанда : Medet Group , 2022. - 384 с.
15.Ертаев М. А. Әлеуметтану : оқу құралы / М. А. Ертаев, С. М. Тасқымбаева, Ф. М. Қаратаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 330 б.

Қосымша әдебиеттер:
1.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев.Қызмет хроникасы.2016 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2017. - 368 бет. +эл.опт.диск.(CD-ROM).
2.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. Қызмет хикаясы 2015 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2016. - 400 бет. +эл. опт. диск (CD-ROM).
3.Жанысбеков, М. А. Основы антикоррупционной культуры : учебно-методическое пособие / - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 198 с.
4.Синглтон Ройс А. Әлеуметтік зерттеу әдістері = Approaches to Social Research : оқулық / Ройс А. Синглтон, Брюс С. Стрейтс ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Н.Ә. Муминов. - 6-шы бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 816 б. с
5.Хейвуд Эндрю Саясаттану = Politics : оқулық / Эндрю Хейвуд ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Е. Әбдіраман. - 5-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 520 б. с
6.Коннолли Мэри Әлеуметтік жұмыс: контексі мен практикасы = Social Work:Contexts and Practice : оқулық / Мэри Коннолли, Луиза Хармс, Джейн Мейдмент ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Б. Мизамхан. - 4-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 384 б. с
7.Бринкерхоф, Д. Әлеуметтану негіздері [Мәтін] : оќулыќ / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

Электронды басылымдар:
1.К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова
Социология: учебное пособие для студентов вузов. / К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова – Алматы: Эверо, 2020. – 472 https://elib.kz/ru/search/read_book/109/
2.Социология. Нысанбаев Ә. Жоғары оқу орындарының студенттеріне оқулық. Алматы, 2020. -206 бет https://elib.kz/ru/search/read_book/729/
3.Әлеуметтану Ертаев М.А., Тасқымбаева С.М., Қаратаева Ф.М. , 2020 https://aknurpress.kz/reader/web/2667
4.Әлеуметтану Тесленко А.Н., Сембина Ж.Ж., Аязбаева А.Т. , 2019 https://aknurpress.kz/reader/web/1800
5.Тәжітаева, Р.С. Саясаттану : Электрондық оқулық. . - Жетісай : "Сырдария" университеті, 2016. http://rmebrk.kz/book/1151746
6.Ритцер, Д.,, Степницки, Д. Әлеуметтану теориясы: Оқулық. - 10-басылым - Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856б. -ISBN 978-601-7943-17-2. http://rmebrk.kz/book/1169728

7. Казманов Н.К., Өтемісов Б. Саясаттану: оқу-әдістемелік құралы. Алматы: «Medet Group» ЖШС, 2021. - 144 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2851
8.Аширов Ш.А., Кемелбеков Қ.Б., Тасқымбаева С.М. Саясаттану: Оқу құралы. Қарағанды: «Medet Group» ЖШС, 2023. – 274 бет. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2841
9.Саясаттану пәніне арналған әдістемелік құрал. А. Әмірзаққызы. Қарағанды: ЖК «АҚНҰР баспасы», 2016. – 40 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2347
10.Абдильдина, Х. С. Саясаттану және әлеуметтану : оқу құралы / Х. С. Абдильдина. — Нұр-Сұлтан : Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, 2021. — 96 c. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/127647
11.Исаев, А. У. Саясаттану : практикум / А. У. Исаев. — Алматы, Москва : EDP Hub (Идипи Хаб), Ай Пи Ар Медиа, 2024. — 177 c. — ISBN 978-5-4497-3723-6. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/144120
12.Политология : методические указания к семинарским занятиям по курсу «Политология» для студентов всех специальностей очной формы обучения / составители Ю. Г. Астахова, Т. В. Большунова. — Липецк : Липецкий государственный технический университет, ЭБС АСВ, 2014. https://www.iprbookshop.ru/55130
13.Гаджиев, К. С. Политология : учебник / К. С. Гаджиев. — Москва : Логос, 2011. — 432 c. — ISBN 978-5-98704-498-8. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/9072
14.Лекции по политологии / В. И. Якунин, С. Г. Кара-Мурза, А. А. Вершинин, А. В. Каменский. — Москва : Научный эксперт, 2014. — 304 c. — ISBN 978-5-91290-230-7. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/23575
15.Политология : учебное пособие / В. Я. Дыханов, Е. Н. Зиза, В. Н. Абрамов [и др.] ; под редакцией А. П. Клемешев. — Калининград : Балтийский федеральный университет им. Иммануила Канта, 2005. — 125 c. https://www.iprbookshop.ru/23866
16.Мацюк Дмитрий Анатольевич, Давлетьярова Балжан Хамидулловна Социология-политология https://mbook.kz/en/index_brief/730/

Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.6. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1. Әлемдік саясат дегеніміз не
2. Сыртқы саясат
3. Ішкі саясат
4.XXIғасырдағы халықаралыққатынастар дамуы қандай деп ойлайсыз
5.Қазақстанның қазіргі сыртқы саясатының негізгі мақсаттары
6.Қазақстанның қазіргі сыртқы саясатының негізгі принциптері
7.ҚР егемен мемлекет
1.Қазіргі халықаралық қатынастар жүйесіндегі Қазақстанның рөлі қандай?
2.Бес институционалдық реформаларды жүзеге асырудағы 100 нақты қадам
3.Ұлт жоспарының мазмұнын атаңыз.
4.«Қазақстан-2050 Стратегиясы»-ның негізігі бағыттары қандай?
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№9- сабақ.
5.1.Тақырыбы: Қазақстанда әлеуметтану ой -пікірінің дамуы.
XIX ғасыр-XX ғасырдың бірінші жартысы.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Ш.Ш.Уалихановтың әлеуметтанулық тұжырымдамалары. Ыбырай Алтынсариннің әлеуметтік көзқарастары. Абайдың әлеуметтанулық ой-пікірлері. А.Байтұрсыновпен Ә.Бөкейхановтың әлеуметтанулық көзқарастары.
Ұйымдастыру кезеңі:– 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру.25 мин
а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:
Қазақстанда әлеуметтану ғылымы ресми түрде XX ғасырда қалыптасқанымен, оның идеялық негіздері әлдеқайда ерте — XIX ғасырдағы қазақтың ағартушы ойшылдарының еңбектерінен бастау алады. Бұл кезеңде әлеумет туралы ойлар негізінен ағартушылық, ұлттық сананы ояту, әділетті қоғам құру секілді тақырыптармен сабақтас болды.
Ыбырай Алтынсариннің әлеуметтік көзқарастары
Ыбырай Алтынсарин (1841–1889) — қазақтың алғашқы ағартушы-педагогы, қоғам қайраткері, мұғалім және жазушы. Оның әлеуметтік көзқарастары қазақ қоғамының өркениеттік даму жолына түсуіне, білім мен тәрбиенің қоғамдық маңызын түсіндіруге бағытталды. Ыбырайдың идеялары XIX ғасырдың екінші жартысындағы патриархалды-феодалдық қоғам шеңберінен шығуға ұмтылған қазақ даласындағы прогрессивтік қозғалыстың бөлігі болды.
Ағартушылық идеялары және әлеуметтік теңдік
Ыбырай Алтынсарин білімді әлеуметтік әділеттің және қоғамдық дамудың негізі деп білді. Оның пікірінше, білім — жеке адам мен бүкіл қоғамды алға сүйрейтін басты құрал. Ол қазақ халқының артта қалуының басты себебін надандықта, қараңғылықта деп түсінді. Осы себептен ол халықтың, әсіресе балалар мен әйелдердің білім алу құқығын жақтады. Бұл көзқарастары арқылы ол әлеуметтік теңдік идеясын ұсынды: барлық адам жынысы мен әлеуметтік тегіне қарамастан білімге тең қол жеткізуі тиіс.
Қоғамдағы әйел рөлі туралы көзқарасы

skma.edu.kz

Ыбырай Алтынсарин әйелдің қоғамдағы орнын көтеруге ерекше мән берді. Ол қыздарға арналған мектептер ашып, қазақ қыздарының оқу-білім алуын қолдады. Бұл оның дәстүрлі көзқарасқа қарсы тұрған, жаңашыл позициясын білдіреді. Ол әйелдерді тек отбасы аясында емес, қоғам мүшесі ретінде тануды ұсынды. Осылайша, Ыбырай қазақ қоғамындағы әлеуметтік құрылымды өзгертуге ұмтылды.

Еңбек және адамгершілік тәрбиесі

Ыбырай Алтынсарин өзінің шығармаларында еңбекке адалдық, қарапайымдылық, әділдік, қайырымдылық сынды әлеуметтік құндылықтарды насихаттады. «Кел, балалар, оқылық», «Өнер, білім бар жұрттар» секілді өлеңдері арқылы ол еңбек ету — адамның дамуы мен қоғамның өркендеуінің негізі екенін көрсетті. Ол малға немесе байлыққа табынуды емес, рухани-адамгершілік байлықты жоғары қойды.

Мектептің әлеуметтік рөлі

Алтынсарин мектепті тек білім беретін орын емес, қоғамды алға бастайтын, жаңа әлеуметтік сана мен мәдениетті қалыптастыратын орталық ретінде қарастырды. Ол орыс-қазақ мектептерін ашып, зайырлы білім берудің қажеттілігін түсіндірді. Мектеп — адамның әлеуметтік тұлға ретінде қалыптасуына әсер ететін маңызды институт деп білді. Ол оқу бағдарламаларына діннен бөлек жаратылыстану, география, арифметика секілді нақты пәндерді енгізуді ұсынды.

Қоғам мен мемлекетті жаңғыртуға ұмтылыс

Ыбырай Алтынсарин патшалық Ресей құрамындағы қазақ даласының отарлық езгісіне қарсы ашық шықпаса да, білім арқылы ұлттың ішкі әлеуетін көтеріп, болашақта тәуелсіз, мәдениетті, өркениетті қоғам қалыптастыруды мақсат етті. Ол отарлық әкімшілікке қызмет ете отырып, қазақ халқының мүддесін қорғауға, мемлекеттік басқару жүйесіне ұлттық менталитетке жақын кадрларды тартуға күш салды.

Ыбырай Алтынсариннің әлеуметтік көзқарастары — қазақ қоғамын жаңғыртуға бағытталған прогрессивтік ойлардың жиынтығы. Ол білім, әлеуметтік теңдік, әйелдер құқығы, еңбек пен адамгершілік арқылы қоғамды өркениетке жеткізуге ұмтылды. Оның идеялары қазақтың ұлттық сана-сезімінің оянуына және әлеуметтену процесінің жандануына зор үлес қосты.

Абай Құнанбайұлының әлеуметтік көзқарастары

Абай Құнанбайұлы (1845–1904) — қазақтың ұлы ойшылы, ақын, ағартушысы және қоғам сыншысы. Оның әлеуметтік көзқарастары қазақ қоғамының ішкі қайшылықтарын, рухани тоқырауын, әлеуметтік әділетсіздіктерді терең талдап, соған қарсы күресте білім, еңбек, парасаттылық пен адамгершілікті ұсынумен ерекшеленеді. Абай көзқарастары XIX ғасырдың соңы мен XX ғасыр басындағы қазақ халқының ұлттық жаңғыруына бастама болған идеялық негіз болды.

Надандық пен жалқаулыққа қарсы күрес

Абай қазақ халқының мешеулігінің себебін сырттан емес, ішкі жағдайдан — надандық, жалқаулық, өсек, күншілдік, еріншектік сынды мінездерден көрді. Оның «Қалың елім, қазағым, қайран жұртым», «Бес нәрсеге асық бол, бес нәрседен қашық бол» деген өлеңдерінде халықтың рухани әлсіздігін сынай отырып, оған қарсы тұрудың жолдарын ұсынды. Ол адамды қоғамның жауапты мүшесі ретінде тәрбиелеуді мақсат етті.

Білім мен ғылымды әлеуметтік ілгерілеудің негізі ретінде қарастыруы

Абай әлеуметтік ілгерілеудің кілтін ғылым мен білімнен көрді. Ол шығыстық діни біліммен қатар еуропалық рационализм мен ғылыми прогресті қолдады. «Ғылым таппай мақтанба», «Интернатта оқып жүр» сынды өлеңдерінде жастарды ғылымға, еңбекке, ақыл мен санаға сүйенуге шақырды. Абайдың пікірінше, білімсіз ел — әлсіз, бағынышты қоғам.

Әлеуметтік әділет және адам теңдігі
Абай теңдік пен әділеттілікті әлеуметтік қатынастардың басты қағидасы ретінде қарастырды. Ол би-болыстардың парақорлығы мен әділетсіз сот жүйесін өткір сынап, халыққа қызмет ететін әділ билік идеясын ұсынды. Оның «Біреудің кісісі өлсе, қаралы — ол» деген жолдарында жалпыадамзаттық гуманизм, адам өміріне деген құрмет байқалады.
Еңбек пен кәсіптің әлеуметтік маңызын көтеруі
Абай қоғам дамуы үшін еңбек пен кәсіптің қажеттілігін ерекше атап өтті. Ол бекер мал шашу мен арамдықпен байығандарды сынап, адал еңбектің маңызын дәріптеді. «Еңбек қылмай ер оңбас, бірлік қылмай ел оңбас» деген нақыл сөзінде еңбек пен ынтымақтың қоғам дамуы үшін негізгі шарт екенін көрсетті. Абай мал бағып, дәстүрге ғана сүйенген өмір салтына тоқмейілсу — ұлттық тоқырауға әкеледі деп санады.
Адамгершілік пен толық адам концепциясы
Абайдың әлеуметтік философиясының негізінде — «толық адам» ұғымы жатыр. Толық адам — жүрек, ақыл, қайрат үйлескен, өз қоғамына пайдалы тұлға. Ол бұл қасиеттердің бірлігі арқылы адам өзінің ғана емес, тұтас қоғамның да рухани өсуіне ықпал ететінін түсіндірді. Абай «адам бол» деген ұран арқылы жеке тұлғаның адамгершілік кемелденуін жалпы әлеуметтік жаңғырумен байланыстырды.
Ұлттың болашағы туралы көзқарастары
Абай Құнанбайұлы қазақ елінің болашағын білімді, мәдениетті, парасатты ұрпақ тәрбиелеумен байланыстырды. Ол орыс мәдениетінен пайдалы жақтарды үйреніп, ұлттық құндылықтарды сақтай отырып жаңғыру идеясын ұсынды. Абай үшін ұлттың өркендеуі — рухани серпіліс пен әлеуметтік жауапкершілікпен тығыз байланысты процесс.
Абай Құнанбайұлының әлеуметтік көзқарастары — қазақ қоғамының ішкі жаңғыруына, адамгершілік, білім мен әділеттілікке негізделген прогрессивтік бағдар. Ол қоғамдағы кемшіліктерді ашық сынап, одан шығу жолын көрсетіп берді. Абай ілімінің өзегі — жеке тұлға мен қоғамның рухани және әлеуметтік тұтастығын қалыптастыру.

Ахмет Байтұрсынұлы (1872–1937) — қазақ халқының көрнекті ағартушысы, қоғам қайраткері, реформатор-лидер, лингвист, публицист және «Алаш» қозғалысының негізін қалаушылардың бірі. Оның әлеуметтанулық көзқарастары ұлттық сана, мәдениет, білім, тіл, әділетті басқару және қоғамның жаңғыруы мәселелерімен тығыз байланысты болды. Ол қазақ қоғамын отарлық езгіден босатып, өркениетті, ұлттық дербестігі бар заманауи ұлт қалыптастыруды көздеді.
Ұлт пен ұлтшылдық туралы көзқарасы
Ахмет Байтұрсынұлы үшін ұлт — тек биологиялық немесе рулық түсінік емес, тарихи, тілдік, мәдени тұтастығы бар әлеуметтік организм. Ол нағыз ұлтшылдықты халыққа қызмет ету, оны рухани, мәдени, саяси жағынан жетілдіру деп ұқты. Оның айтуынша, «Ұлтқа қызмет ету — білімнен, мінезден, қайраттан» туады. Ол жалаң ұраншылдыққа емес, әлеуметтік жауапкершілікке негізделген ұлтшылдықты қолдады.
Отарлық езгі мен әлеуметтік әділет мәселесі
Байтұрсынұлы патшалық Ресейдің отарлық саясатын қатты сынға алды. Ол қазақ халқының экономикалық, саяси және рухани тәуелсіздігін қалпына келтіру жолында күресті. Оның еңбектерінде әлеуметтік әділет, халықтың өзін-өзі басқару құқығы, теңдік, құқықтық реформа идеялары кең көрініс тапқан. Ол қазақ қоғамындағы отарлық қысымның кесірінен туған әлеуметтік тоқырауды жою үшін ең алдымен халықтың саяси сауатын көтеруді ұсынды.
Білім мен ағартушылықтың әлеуметтік рөлі

Ахмет Байтұрсынұлы ағартушылықты қоғамды өзгерту мен әлеуметтік жаңғырудың негізгі құралы деп білді. Ол халықтың жаппай сауаттануы — әлеуметтік теңдікке, өркениетті қоғамға жетудің басты жолы екенін айтты. Оның «Маса» жинағындағы өлеңдер мен публицистикалық мақалаларында білімсіздік, сауатсыздық, жалқаулық сыналып, белсенді азамат болуға шақырулар бар.

Тіл мен мәдениет — ұлттық тұтастықтың тірегі

Байтұрсынұлы тілді тек қарым-қатынас құралы емес, ұлттың жаны, рухы, болмысын айқындайтын әлеуметтік институт ретінде қарастырды. Ол қазақ тілін реформалап, ұлттық әліпбиді жасауы арқылы халықты бір ортақ мәдени кеңістікке біріктіруді мақсат етті. Оның «Тіл – құрал» еңбегі арқылы тіл білімімен қатар, ұлттық сана мен әлеуметтік танымды қалыптастыруға тырысты.

Басқару, әділет және халық мүддесі

Ахмет Байтұрсынұлы әлеуметтік құрылымда әділетті, халыққа есеп беретін билік жүйесін жақтады. Ол «Алаш» қозғалысы арқылы демократиялық, құқықтық мемлекет құру идеяларын көтерді. Әлеуметтік теңсіздік, бай мен кедей арасындағы алшақтық, шенеуніктердің парақорлығы оның өткір сынына ұшырады. Ол мемлекеттің міндеті — халыққа қызмет ету, білім мен әділеттілік арқылы қоғамды басқару деп санады.

Әйел теңдігі және әлеуметтік прогресс

Байтұрсынұлы әйелдердің қоғамдағы рөлін көтеру, олардың білім алу құқығын қолдау арқылы әлеуметтік жаңғырудың маңызды аспектісіне көңіл бөлді. Қазақ қыздарын оқыту, әйелдің тек отбасының емес, ұлттың болашағын қалыптастырудағы орны жайлы көзқарасы оның заманынан озық ойлай білген тұлға екенін дәлелдейді.

Ахмет Байтұрсынұлының әлеуметтанулық көзқарастары — ұлттық рухты оятуға, отарлық тәуелділіктен арылуға, мәдени тұтастықты сақтап қалуға және әділетті, білімді, еркін қоғам құруға бағытталған. Ол әлеуметтік өзгерістерді тек саяси құралдармен емес, мәдениет, тіл, білім, рухани тәрбие арқылы іске асыру қажеттігін терең түсінген. Байтұрсынұлы — қазақ қоғамының рухани-саяси модернизациясының басты теоретигі.

Әлихан Нұрмұхамедұлы Бөкейхан (1866–1937) — көрнекті мемлекет қайраткері, «Алаш» қозғалысының көсемі, публицист, ғалым, экономист және ұлт-азаттық идеяның идеологы. Оның әлеуметтанулық көзқарастары қазақ қоғамын отарлық тәуелділіктен азат етіп, заманауи ұлттық мемлекетке айналдыру, әлеуметтік әділеттілік пен құқықтық теңдік орнату идеяларымен сипатталады. Әлихан Бөкейханның ой-пікірлері ХХ ғасыр басындағы қазақ халқының әлеуметтік құрылымына, саяси жағдайына және мәдени дамуына терең әсер етті.

Ұлт және мемлекет туралы тұжырымдамасы

Әлихан Бөкейхан ұлтты — тарихи дамуға қабілетті, өз тілі, мәдениеті, жері мен экономикалық құрылымы бар әлеуметтік-саяси организм деп білді. Ол «халық — өзін өзі басқаруға лайықты дербес бірлік» деген ұстанымды ұстанды. Оның пікірінше, ұлттың толыққанды өмір сүруі үшін автономия, тіл, дін, мектеп, жер секілді іргелі мәселелер өз шешімін табуы тиіс. Осы тұжырымдар оның «Алаш» автономиясын құру жолындағы күресінің негізі болды.

Әлеуметтік әділет пен құқықтық теңдік

Бөкейхан қоғамда әділеттіліктің орнауын басты мақсат деп санады. Ол патша үкіметінің отарлық саясаты салдарынан қазақтардың жерінен, құқығынан айырылып, әлеуметтік жағынан теңсіздікке ұшырағанын сынға алды. Билік пен байлық бір қолға шоғырланған, халық мүддесі ескерілмейтін жүйеге қарсы шығып, әділ, құқықтық мемлекет орнатуды ұсынды. Оның ойынша, билік халықтың өзінен шығуы керек және оған есеп беруге тиіс.

Аграрлық мәселе және әлеуметтік теңдік
Әлихан Бөкейханның әлеуметтанулық көзқарасында жер мәселесі — негізгі әлеуметтік мәселе ретінде қарастырылады. Ол қазақ халқының әлеуметтік құрылымындағы басты тірек — жерге ие болу құқығы деп білді. Қазақтардың отырықшылыққа бейімделуін, аграрлық реформа арқылы қоғамның әлеуметтік тұрақтылығын қалыптастыруды ұсынды. Ол бай мен кедей арасындағы теңсіздікті жер реформасы арқылы реттеуді көздеді.
Білім мен ұлт болашағ
Бөкейхан қоғамды модернизациялаудың негізгі тетігі ретінде зайырлы білім беру жүйесін дамытуды ұсынды. Ол білім беру саласын ұлттық тілде ұйымдастыруды, ғылым мен техниканы меңгеру арқылы халықтың әлеуметтік өсуіне жағдай жасауды жақтады. Ағарту — әлеуметтік теңдік пен рухани жаңғырудың басты жолы деп білді. Мектеп пен ұстаз — жаңа ұлт қалыптастыратын негізгі құралдар ретінде қарастырылды.
Баспасөз және қоғамдық сана
Әлихан Бөкейхан баспасөзді әлеуметтік көзқарастарды таратудың, қоғамдық пікір қалыптастырудың қуатты құралы ретінде бағалады. Ол «Қазақ» газеті арқылы халыққа әлеуметтік, саяси, мәдени мәселелерді ұдайы жеткізіп отырды. Оның мақалаларында халықты өзін-өзі тануға, өз құқығын білуге, әділетке ұмтылуға, қоғамдық белсенділікке шақыру негізгі орын алады. Бұл оның қоғамды саяси және әлеуметтік мобилизациялауға бағытталған стратегиясының бір бөлігі болды.
Әйел теңдігі және прогресс
Бөкейхан әйелдердің білім алуы мен қоғамдық өмірге араласуын қолдады. Ол әйел теңдігін әлеуметтік прогрестің ажырамас бөлігі деп есептеді. Қазақ қоғамының жаңғыруы әйелдердің қоғамдық рөлін арттырумен қатар жүруі тиіс деп санады.
Әлихан Бөкейханның әлеуметтанулық көзқарастары — ұлт-азаттық идея, әлеуметтік әділет, демократиялық билік, құқықтық мемлекет, жер реформасы, білім мен мәдениеттің дамуы секілді өзекті мәселелермен тікелей байланысты. Ол қазақ қоғамын тарихи тығырықтан алып шығу үшін заманауи ұлттық мемлекеттің үлгісін ұсынып, әлеуметтік құрылымды жаңғыртуды көздеді. Бөкейхан — ұлттық мемлекет идеясының теориялық негізін қалап, оны әлеуметтік философиямен ұштастырған қайраткер.

Шоқан Шыңғысұлы Уәлиханов – қазақтың ұлы ағартушысы, ғалым, саяхатшы әрі XIX ғасырда өмір сүрген алғашқы қазақ әлеуметтік ойшылдарының бірі. Оның әлеуметтанулық тұжырымдамасы тікелей қазақ қоғамын зерттеу, билік, дәстүр мен халықтың әлеуметтік құрылымын түсіндіруге бағытталды.
Шоқан Уәлихановтың әлеуметтанулық тұжырымдамасы:
Шоқан қазақтың рулық-феодалдық құрылымын, билік жүйесін, сұлтандар мен билердің рөлін терең талдады.
Ол әлеуметтік құрылым мен құқықтық қатынастарды тарихи-этнографиялық әдіспен қарастырды.
Негізгі еңбегі: «Қазақтардағы шамандықтың қалдықтары», «Қырғыздар туралы жазбалар», «Сот реформасы туралы хат».
Әлеуметтік реформалар туралы ойы
Шоқан қазақ даласындағы әділетсіздік пен әлеуметтік теңсіздікті қатты сынады.
Ол билер мен сұлтандардың халық мүддесін ескермейтінін айтып, сот жүйесін реформа жасауды ұсынды.
Ол билікті халыққа жақындату, жергілікті өзін-өзі басқаруды қолдады.

Әлеуметтік жаңғыруға көзқарасы
Ол қазақ халқының дамуы үшін білім беру, дін мен ғылымды дұрыс түсіну, және еуропалық тәжірибені меңгеруді маңызды санады.
Дәстүр мен жаңалықты қатар алып жүру қажеттігін айтты:
> "Біз ескіні сақтай отырып, жаңаны қабылдауға тиіспіз"
Дін және қоғам
Шоқан ислам дінін де, халықтық наным-сенімдерді де зерттеді. Ол діннің қоғамға оң әсер етуі үшін ағартушылық бағытта болуы керек деді.Фанатизм мен сауатсыздыққа қарсы тұрды.
Қазақтың ұлттық мінезі мен болмысы
Шоқан халықтың тұрмыс-салтын, мінез-құлқын, салт-дәстүрін әлеуметтанулық тұрғыдан сипаттады.
Ол қазақ халқының болашағы білім мен әділетке негізделуі керек деп есептеді.
Шоқан Уәлихановтың әлеуметтанулық тұжырымдамасы – бұл қазақ қоғамының құрылымын, билік жүйесін, дін мен салтты ғылыми негізде зерттеу арқылы әлеуметтік әділеттілік пен даму жолын табу. Оның идеялары бүгінгі әлеуметтануға тарихи-ғылыми мұра ретінде үлкен ықпал етті.

5.4.Иллюстративті материал:

а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

5.5 Әдебиеттер:

1.Косов, Г. В. Саясаттану және әлеуметтану негіздері: медицина училищелері мен колледждеріне арналған оқулық / қазақ тіліне ауд. А. Н. Далибаева. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2016. - 208 с.
2.Ритцер, Д. Әлеуметтану теориясы: оқулық / Д. Ритцер, Д. Степницки ; қаз. тіл. ауд. Г.О. Әбдікерова [және т.б.]. - 10- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856 б. с. : (Рухани жаңғыру
3.Бринкерхоф, Д.Әлеуметтану негіздері: оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Астана : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).
4.Нысанбаев, А. Н. Политология: учеб. для вузов - Алматы : Эверо, 2014. - 384 б
5.Куппаева Б. Т. Политология. Т.1 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 224 с
6.Куппаева Б. Т. Политология. Т.2 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 272 с
7.Куппаева Б. Т. Политология. Т.3 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 268 с
8.Куппаева Б. Т. Политология. Т.4 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 296 с
9.Әлеуметтану : жаңа буынға арналған оқулық / А. Н. Тесленко, Ж. Ж. Сембина, А. Т. Аязбаева ; ҚР білім және ғылым министрлігі. "ҚазГЮУ университеті" АҚ. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2015. - 340 бет
10.Биекенов, К. У. Социология [Текст] : учеб. пособие / К. У. Биекенов, С. К. Биекенова, Г. А. Кенжакимова. - ; Рек. Учен. Советом фак. философии и политологии КазНМУ им. аль-Фараби. - Алматы : Эверо, 2014. - 472 с.

11.Әбсаттаров, Р. Әлеуметтану: өзекті мәселелер.(Екі томды оқу құралы). 1-том [Мәтін] : оқу құралы / Р. Әбсаттаров, М. Дәкенов ; ҚР Білім және ғылым министірлігі. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Пед. Ун-і. - 2-ші бас., толық. - Алматы : Қарасай, 2015. - 408 бет
12.Кемельбеков К. Б. Политология : учебное пособие / К. Б. Кемельбеков , С. М. Таскымбаева. - [б. м.] : Sky Systems, 2023. - 332 с. 6.
13.Аширов Ш. А. Саясаттану : оқу құралы / Ш. А. Аширов, К. С. Кемельбеков, С. М. Тасқымбаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 274 б.
14.Ертаев М. А. Социология : учебное пособие / М. А. Ертаев, С.М. Таскымбаева . - Қараҕанда : Medet Group , 2022. - 384 с.
15.Ертаев М. А. Әлеуметтану : оқу құралы / М. А. Ертаев, С. М. Тасқымбаева, Ф. М. Қаратаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 330 б

Қосымша әдебиеттер:

1.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев.Қызмет хроникасы.2016 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2017. - 368 бет. +эл.опт.диск.(CD-ROM).
2.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. Қызмет хикаясы 2015 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2016. - 400 бет. +эл. опт. диск (CD-ROM).
3.Жанысбеков, М. А. Основы антикоррупционной культуры : учебно-методическое пособие / - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 198 с.
4.Синглтон Ройс А. Әлеуметтік зерттеу әдістері = Approaches to Social Research : оқулық / Ройс А. Синглтон, Брюс С. Стрейтс ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Н.Ә. Муминов. - 6-шы бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 816 б. с
5.Хейвуд Эндрю Саясаттану = Politics : оқулық / Эндрю Хейвуд ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Е. Әбдіраман. - 5-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 520 б. с
6.Коннолли Мэри Әлеуметтік жұмыс: контексі мен практикасы = Social Work:Contexts and Practice : оқулық / Мэри Коннолли, Луиза Хармс, Джейн Мейдмент ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Б. Мизамхан. - 4-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 384 б. с
7.Бринкерхоф, Д. Әлеуметтану негіздері [Мәтін] : оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

Электронды басылымдар:

1.К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова
Социология: учебное пособие для студентов вузов. / К.У.
Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова – Алматы: Эверо, 2020.
– 472 https://elib.kz/ru/search/read_book/109/
2.Социология. Нысанбаев Ә. Жоғары оқу орындарының
студенттеріне оқулық. Алматы, 2020. -206 бет https://elib.kz/ru/search/read_book/729/

3.Әлеуметтану Ертаев М.А., Тасқымбаева С.М., Қаратаева Ф.М. , 2020 https://aknurpress.kz/reader/web/2667
4.Әлеуметтану Тесленко А.Н., Сембина Ж.Ж., Аязбаева А.Т. , 2019 https://aknurpress.kz/reader/web/1800
5.Тәжітаева, Р.С. Саясаттану : Электрондық оқулық. . - Жетісай : "Сырдария" университеті, 2016. http://rmebrk.kz/book/1151746
6.Ритцер, Д.,, Степницки, Д. Әлеуметтану теориясы: Оқулық. - 10-басылым - Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856б. -ISBN 978-601-7943-17-2. http://rmebrk.kz/book/1169728
7. Казманов Н.К., Өтемісов Б. Саясаттану: оқу-әдістемелік құралы. Алматы: «Medet Group» ЖШС, 2021. - 144 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2851
8.Аширов Ш.А., Кемелбеков Қ.Б., Тасқымбаева С.М. Саясаттану: Оқу құралы. Қарағанды: «Medet Group» ЖШС, 2023. – 274 бет. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2841
9.Саясаттану пәніне арналған әдістемелік құрал. А. Әмірзаққызы. Қарағанды: ЖК «АҚНҰР баспасы», 2016. – 40 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2347
10.Абдильдина, Х. С. Саясаттану және әлеуметтану : оқу құралы / Х. С. Абдильдина. — Нұр-Сұлтан : Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, 2021. — 96 c. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/127647
11.Исаев, А. У. Саясаттану : практикум / А. У. Исаев. — Алматы, Москва : EDP Hub (Идипи Хаб), Ай Пи Ар Медиа, 2024. — 177 c. — ISBN 978-5-4497-3723-6. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/144120
12.Политология : методические указания к семинарским занятиям по курсу «Политология» для студентов всех специальностей очной формы обучения / составители Ю. Г. Астахова, Т. В. Большунова. — Липецк : Липецкий государственный технический университет, ЭБС АСВ, 2014. https://www.iprbookshop.ru/55130
13.Гаджиев, К. С. Политология : учебник / К. С. Гаджиев. — Москва : Логос, 2011. — 432 c. — ISBN 978-5-98704-498-8. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/9072
14.Лекции по политологии / В. И. Якунин, С. Г. Кара-Мурза, А. А. Вершинин, А. В. Каменский. — Москва : Научный эксперт, 2014. — 304 c. — ISBN 978-5-91290-230-7. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/23575
15.Политология : учебное пособие / В. Я. Дыханов, Е. Н. Зиза, В. Н. Абрамов [и др.] ; под редакцией А. П. Клемешев. — Калининград : Балтийский федеральный университет им. Иммануила Канта, 2005. — 125 c. https://www.iprbookshop.ru/23866
16.Мацюк Дмитрий Анатольевич, Давлетьярова Балжан Хамидулловна Социология-политология https://mbook.kz/en/index_brief/730/

Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.6. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1.Әлеуметтанудың даму кезеңдерін ата
2. Әлеуметтану пәні

3.Әлеуметтану қызметі
4. Әлеуметтік құрылым дегініміз не?
5. Әлеуметтік құрылымның басты элементтері.
6.Әлеуметтік институт, оның түрлері.
7. Әлеуметтік қауымдастық, оның түрлері.
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№10- сабақ.
5.1.Тақырыбы: Қоғам -әлеуметтік жүйе ретінде.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Қоғамның жүйелілік ұғымдары мен принцптері. Қоғамды жүйе ретінде қарастыру концепциялары. Қоғамның типтері, белгілері және даму заңдары.
Ұйымдастыру кезеңі: – 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру. 25 мин
а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:

Қоғам ұғымы, әлеуметтанудың басты санаттарының бірі болып табылады. Бірақ қоғамның анықтамасын бермес бұрын “табиғат” пен “қоғам” сияқты кең ұғымдарды шектеу, олардың ара жігін айқындап алу қажет. Бұл әлеуметтік-философиялық проблеманың дұрыс шешілуінің әлеуметтану үшін басты, әдістемелік маңызы бар.
Біз, әдетте, адам, қоғам - табиғаттың бір бөлігі деп жиі айтамыз және оның негізі бар. Бұл жерде “табиғат” ұғымы бүкіл дүниенің, барлық шынайылықтың (органикалық және бейорга¬никалық дүниенің, адамның, қоғамның) табиғи бірлігін білдіретін аса кең мағынасында қолданылады. “Қоғам - табиғаттың бір бөлігі” деген тезис мына бір фактіні растайды: адам, демек қоғам да табиғаттан пайда болады; адам - басқа жанды тіршілік иелерімен ортақ қасиеттері көп және табиғат заңдарына бағынатын биологиялық тіршілік иесі; адам баласы тірі табиғат дамуының жоғары сатысы болып табылады; қоғам табиғи ортамен органикалық байланыста және тығыз қарым-қатынаста болады және табиғаттан тыс және одан қол үзіп өмір сүре де алмайды, дами да алмайды; табиғат та, қоғам да өз дамуында ортақ іргелі заңдарға бағынады және т.с.с.
Қоғамды табиғатқа қарсы қоятын басқа бір жағдайда “табиғат” ұғымы деп адамға, қоғамға қатысты сыртқы (табиғи-географиялық) орта ретіндегі тұтас шынайы дүние емес, оның тек бір бөлігі ғана түсініледі. Адам - мейлі ол өзінің көрінісінің жоғары нысанында болсын, биологиялық (тірі, табиғи) тіршілік иесі ғана емес, адамдардың бір-бірімен қарым-қатынасынан өрбитін тек өзіне ғана тән әлеуметтік сапалар мен қасиеттері бар, сапалық тұрғыдан жаңа, принципті ерекше құбылыс; ал қоғам өмірі - әлеуметтік санадан жұрдай және өзін жануарлар әлемінен бөліп көрсетпейтін жеке биологиялық түрлер әрекет ететін

биологиялық өмірге (ұйымшыл-дығы жоғары жануарлар - адамға ұқсас маймылдардың өміріне) қосылмайтын сапалық өзіндік ерекше, әлеуметтік өмір екендігін көрсету және атап өту қажет болған кезде мұның ерекше маңызы бар. К.Маркс адам болмысын қоғамдық қарым-қатынастардың жиынтығы ретінде анықтаған кезде, ол осы арқылы адамның ең алдымен қоғамның өнімі екендігін атап өтуге тырысқан.
Әлеуметтануда "қоғам" санатына әр түрлі тұжырымдамалық көзқарастар жасалған [2]. Мысалы, "атомистикалық" теория бар, оған сәйкес қоғам әрекет етуші адамдардың немесе олардың арасындағы қарым-қатынастардың жиынтығы болып шығады. Бұл тұжырым-даманы шегіне жеткізген Г.Зиммель теориясы болды, ол "қоғам" жеке адамдардың өзара іс-қимылын білдіреді деп ұйғарды. Г.Зиммельдің пікірінше, өзара іс-қимыл әрқашан белгілі бір нәрсеге берілу немесе белгілі бір мақсат үшін қалыптасады. Эротикалық инстинкттер, іскерлік мүдде, діни импульстер, қорғаныс немесе шабуыл, ойын немесе кәсіпкерлік, көмектесуге, үйренуге ұмтылу, сондай-ақ көптеген өзге де уәждер адамды басқа адамдар үшін, басқа адамдармен бірге, басқа адамдарға қарсы әрекет етуге, ішкі жан дүниесін үйлестіруге және келістіруге, яғни ықпал етуге және өз кезегінде ықпалына көнуге итермелейді. Осы өзара ықпал ету жеке қозғаушы импульстер мен мақсаттардың жеке көздерінен бірлестік, "қоғам" құралатындығын білдіреді.
"Әлеуметтік топтар" теорияларында қоғам - бір басым топтың сан алуан түрі болып табылатын адамдардың түрлі топтарының жиынтығы ретінде түсіндіріліп келді. Қоғамды адамдардың неғұрлым жалпылама жиынтығы ретінде қарастыра отырып, бұл тұжырым-даманың авторлары "қоғам" ұғымын "адамзат" ұғымымен теңестіреді.
"Қоғам" санатының анықтамалар тобы әлеуметтік институттар мен ұйымдар жүйесін білдіреді. Қоғам - тұтас бір институттар мен ұйымдар шегінде бірлесе отырып, әлеуметтік өмір құрайтын адамдардың үлкен тобы.
Функционалдық тұжырымдама қоғамды іс-әрекеттердің өзін-өзі қамтамасыз етуші жүйесін білдіретін адамдар тобы ретінде сипаттайды.
Әр түрлі тұжырымдамалық анықтамалар негізінде әлеуметтану¬да, сондай-ақ, ішкі ұйымдас¬тыры¬луымен, аумақтығымен, мәдени алуандығымен және табиғи өсуімен сипатталатын салыстырмалы дербес немесе өзін-өзі қамтамасыз ететін халық ретінде талдамалық анықтама қалыптасқан.
Түрлі әлеуметтану мектептері өкілдерінің қоғам анықтамасын қамтитын әлеуметтік санаттарының қоғамның табиғаты мен сипатын түсіну үшін маңызы зор.
Қоғам әр түрлі әлеуметтік байланыстардың, өзара іс-әрекеттер мен қарым-қатынастардың тығыз астасқан шоғырынан тұрады. Бірақ қоғамды жеке адамдардың, олардың байланыстарының, өзара іс-әрекеттері мен қарым-қатынастарының қарапайым қосындысы деп қарауға бола ма? Қоғамды жүйелілік тұрғысынан талдайтын болсақ, ол - қосынды емес, тұтас жүйе. Жүйе - өзара байланыстар мен қарым-қатынастарда болатын, бірыңғай тұтастықты білдіретін және тіршілік етуінің сыртқы жағдайларына қарай құрылымын өзгерте алатын элементтердің сапалық анықталған жиынтығынан тұратын пән, құбылыс немесе процесс. Кез келген жүйенің маңызды сипаты оның тұтастығы мен бүтіндігі болып табылады. Қоғам деңгейінде жеке әрекеттер, байланыстар және қарым-қатынастар жаңа жүйелі сапаны - элементтердің қарапайым қосындысы деп қарауға болмайтын ерекше сапалық күйді білдіреді. Қоғам өзіне кіретін элементтердің, жеке алғанда, ешқайсысында жоқ сапалардың тұтас жүйесі болып табылады. Өзінің интегралдық сапаларының салдарынан әлеуметтану жүйесі оны құрайтын элементтерге қарағанда белгілі бір дербестікке, өз дамуының салыстырмалы дербес тәсіліне ие болады.

Қоғам тұтас жүйе ретінде мынадай ішкі жүйелерден тұрады: экономикалық, әлеуметтік, саяси және идеологиялық. Бұлардың әрқайсысын өз кезегінде жүйе ретінде қарастыруға болады. Бұл ішкі жүйелерді әлеуметтік жүйенің өзінен ажыратып қарау үшін оларды социетальді деп атайды. Бұл жүйелер арасындағы өзара қарым-қатынаста себеп-салдар байланыстары басты рөл атқарады. Мұның өзі осы жүйелердің әрқайсысы өз бетінше өмір сүрмей, басқа жүйелерге себеп-салдарлық тәуелділікте болатынын білдіреді. Бұл жүйелердің барлығы иерархияланған құрылымды білдіреді, яғни олар тізбектелген тәртіппен субординация, бағыныөтылық арақатынаста болады. Сөйтіп, бұл жүйелердің алдыңғылары кейінгілеріне анықтаушы ықпал етеді, ал олар өз кезегінде алдыңғысына кері ықпал жасайды.

Әлеуметтік байланыстардың сипаты мен түрі алдыңғы қатарға шыққан жағдайда қоғам әлеуметтік жүйе ретінде мынадай ішкі жүйелерді қамтиды: әлеуметтік қауымдастықтар, әлеуметтік топтар, әлеуметтік институттар мен ұйымдар, әлеуметтік рөлдер, нормалар және құндылықтар. Олардың әрқайсысы бұл жерде де өзінің ішкі жүйелері бар айтарлықтай күрделі әлеуметтік жүйелерді білдіреді.

Материалды қорыту деңгейі бойынша қоғамды әлеуметтік жүйе ретінде зерттеудің өзара байланысты үш қыры бар:

а) “жалпы қоғамды” зерттеу, яғни қоғамның жалпылама, әмбебап қасиеттерін, байланыстары мен ахуалдарын (әлеуметтік филосо-фиямен тығыз байланыста және оның жетекші рөлімен бірге) бөліп көрсету;

ә) қоғамдардың нақты-тарихи түрлерін, өркениеттің даму сатыларын зерттеу;

б) жеке нақты қоғамды, яғни нақты өмір сүретін елдер мен халықтар қоғамдарын зерттеу.

Сонымен әлеуметтану ғылымы қоғамды: тұтастығымен, орнықтылығымен және біріктірушілігімен; өзін-өзі байытуымен, жеткілікті болуымен, реттеп отыруымен; мәдениет дамуының әлеуметтік байланыстардың негізін құрайтын нормалар мен құндылықтар жүйесін жасауда көрініс табатын деңгейімен сипатталатын адамдардың бірлестігі деп қарастырады.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, әлеуметтанушылар қоғамның мынадай жалпы әлеуметтану анықтамасын береді: “Қоғам - адамдардың өз қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында өзара байланыстары мен өзара іс-әрекетінің тарихи қалыптасқан нысандарымен біріккен әрі тұрақтылығымен және тұтастығымен, өзін-өзі байытуымен, жеткілікті болуымен, реттеп отыруымен және өздігінен дамуымен, мәдени дамуының өзара байланыстары мен өзара іс-әрекетінің негізін құрайтын ерекше әлеуметтік нормалар мен құндылықтар көрініс табатын деңгейімен сипатталатын жиынтық” [3].

Қоғам - өзінің жүйесін құраушы элементтері мен ерекше интегралдық қасиеттері бар сапасы жағынан әр түрлі әлеуметтік ішкі жүйелер жиынын қамтитын төтенше күрделі құрылым. Олардың негізгілері әлеуметтік қарым-қатынастар негізін құрайтын әлеуметтік топтар мен қауымдастықтар, институционалдық және ұйымдық байланыстарды құрайтын әлеуметтік институттар, әлеуметтік бақылау негізін құрайтын әлеуметтік нормалар мен құндылықтар болып табылады.

Қоғамды зерттей отырып, әлеуметтану ғылымы әлеуметтік байланыстар мен қарым-қатынастарды заң және заңдылық деңгейінде зерттейді. Әлеуметтану заңдарында біреудің екінші біреумен, қандай да бір қауымдастықтың қоғаммен, жеке тұлғаның қоғаммен, әлеуметтік жүйелердің, процестердің, институттардың бір-бірімен және қоғаммен байланыстары туралы сөз болады. Әлеуметтану заңдарын қоғам тудырады және ол заңдар

сол қоғамда қолданылады. Әлеуметтану заңдарының неғұрлым елеулі белгілері [4]: Бірінші маңызды белгісі - қоғамның әлеуметтік жүйелерінің, оның қауымдастықтарының, институттарының, ұйымдарының жасампаздық күшін көрсететіндігі. Солар арқылы қоғамның және оның құрамдас бөліктерінің оң және теріс қызметі, әлеуметтік белсенділігі көрсетіледі. Кез келген әлеуметтік объект осындай іс-әрекет арқылы қоғамдағы қайшылықтарды, ескі ұғымдарды жеңіп, жаңаны нығайта отырып, болашаққа жол ашады. Екінші белгісі - әлеуметтану заңдарының бір-бірімен өзара байланыстылығы, тәуелділігі. Қоғамдар арасында немесе қоғамның ішінде қандай деңгейде, қоғамның қандай бөлігінде қолданыста болатындығына қарамастан, әлеуметтану заңдары бірін-бірі өмірге келтіреді, бірін-бірі толықтырады, олардың қолданылу және көріну механизмдерін жасайды. Үшінші белгісі - жеке әлеуметтану заңдары арасындағы тұрақты өзара шарттылық пен бір-бірін толықтырып отыру. Олардың бірде-бірі екіншісінен оқшау бола алмайды. Қоғамның барлық құрамдас бөліктері, әсіресе әлеуметтік ішкі жүйелер, процестер, қауым-дастықтар, институттар, ұйымдар өзара байланыста, өзара шартты-лықпен дамиды. Бұл олардың мән-мағыналы байланыстарының бір-біріне тәуелділігін айқындайды, олардың барлық қарым-қатынастарына жағдай туғызады. Қандай да бір әлеуметтану заңын басқаларынан оқшау қарастыруға тырысу тұтас әлеуметтік организмді біржақты қарауға әкеп соғады. Төртінші белгісі - әлеуметтану заңдарының әлеуметтік табиғаты. Ол - әлеуметтік организмнің қозғаушы күші, ол қоғамдағы байланыстардың әлеуметтік ерекше сипатûі көрсетеді. Бұл оларға басқа ғылымдардың заңы бола алмайтын ерекшелік береді. Оларды тарихшылар, экономистер, заңгерлер өз ғылымдарының заңдарын зерттеу үшін әдістемелік алғышарттар ретінде пайдалана алады, бірақ өздерінің заң жүйесіне қоса алмайды. Әлеуметтану заңдары - әлеуметтану ғылымының теориялық негізі.
Бесінші белгісі - бұл әлеуметтану заңдарының субъективті жағы. Әлеуметтану заңдары субъективті жағдайды өздерін саналы тіршілік иесі ашып, танып, қалыптастыратын болғандықтан ғана емес, сонымен бірге өздерінің табиғаты адамзаттың, адамның қызметі нәтижесінде туындап, дамитын болғандықтан да иеленеді.
Әлеуметтану заңдары жалпы әлеуметтану және жеке әлеуметтану болып бөлінеді. Бөлу өлшемдері ретінде заңдармен бейнеленетін объектінің көлемі алынады: қоғам тұтас жүйе немесе қоғамның ішкі жүйесі, оның құрамдас бөлігі ретінде бейнеленеді, пәрмені шағын топтарға, белгілі бір әлеуметтік стратаға, әлеуметтік топқа немесе тапқа және тұтас қоғамға қолданылатын заңдар бар. Жалпы әлеуметтану заңдары - өздігінен дамитын әлеуметтік жүйе ретінде бүкіл қоғамның маңызды байланыстарын көрсететін заңдар. Жеке әлеуметтану заңдары қоғамның құрамдас бөліктерінің маңызды байланыстарын, олардың ішкі дамуы мен қызмет атқаруын, сондай-ақ тұтас әлеуметтік организм ретінде қоғаммен байланысын көрсететін заңдар болып табылады.
Бұдан басқа, әлеуметтануда әлеуметтік заңдар бес санатқа бөлінеді, олар:
әлеуметтік құбылыстардың қатар өмір сүруін көрсететін заңдар;
әлеуметтік құбылыстар арасындағы байланысты белгілейтін заңдар;
даму үрдістерін белгілейтін заңдар;
әлеуметтік құбылыстар арасындағы байланыс себебін белгі-лейтін заңдар;
әлеуметтік құбылыстар арасындағы байланыстардың мүмкін-дігін немесе ықтималдығын бекітетін заңдар [5].
Әлеуметтік заңдардың қоғамдық құбылыстарды зерттеуде, әлеуметтік процестерді басқаруда маңызы зор. Әлеуметтік заңдардың болуы және пәрменді болуы әлеуметтануда ғылыми тәсілді пайдалану мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Қоғамдағы адамдардың мінез-құлқын алдын

ала болжауға болмайтындығын, оның ретсіз және ала-құла екенін ғылыми әдістердің көмегімен зерттеу мүмкін емес; керісінше адамның мінез-құлқын алдын ала болжауға болатындығы, оның қайталанып отыратындығы, көптеген қырларының кездесетіндігі адамзат қоғамын зерттеумен шұғылданатын ғалымдарға әлеуметтік заңдар ашуға, олардың қолданылу шарттарын анықтауға және әлеуметтік топтар мен қоғамдағы адамдардың мінез-құлқын алдын ала көре білуге мүмкіндік береді.....

5.4.Иллюстративті материал:

а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.

ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

5.5 Әдебиеттер:

1.Косов, Г. В. Саясаттану және әлеуметтану негіздері: медицина училищелері мен колледждеріне арналған оқулық / қазақ тіліне ауд. А. Н. Далибаева. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2016. - 208 с.

2.Ритцер, Д. Әлеуметтану теориясы: оқулық / Д. Ритцер, Д. Степницки ; қаз. тіл. ауд. Г.О. Әбдікерова [және т.б.]. - 10- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856 б. с. : (Рухани жаңғыру

3.Бринкерхоф, Д.Әлеуметтану негіздері: оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Астана : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

4.Нысанбаев, А. Н. Политология: учеб. для вузов - Алматы : Эверо, 2014. - 384 б

5.Куппаева Б. Т. Политология. Т.1 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 224 с

6.Куппаева Б. Т. Политология. Т.2 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 272 с

7.Куппаева Б. Т. Политология. Т.3 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 268 с

8.Куппаева Б. Т. Политология. Т.4 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 296 с

9.Әлеуметтану : жаңа буынға арналған оқулық / А. Н. Тесленко, Ж. Ж. Сембина, А. Т. Аязбаева ; ҚР білім және ғылым министрлігі. "ҚазГЮУ университеті" АҚ. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2015. - 340 бет

10.Биекенов, К. У. Социология [Текст] : учеб. пособие / К. У. Биекенов, С. К. Биекенова, Г. А. Кенжакимова. - ; Рек. Учен. Советом фак. философии и политологии КазНМУ им. аль-Фараби. - Алматы : Эверо, 2014. - 472 с.

11.Әбсаттаров, Р. Әлеуметтану: өзекті мәселелер.(Екі томды оқу құралы). 1-том [Мәтін] : оқу құралы / Р. Әбсаттаров, М. Дәкенов ; ҚР Білім және ғылым министірлігі. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Пед. Ун-і. - 2-ші бас., толық. - Алматы : Қарасай, 2015. - 408 бет

12.Кемельбеков К. Б. Политология : учебное пособие / К. Б. Кемельбеков , С. М. Таскымбаева. - [б. м.] : Sky Systems, 2023. - 332 с. 6.

13.Аширов Ш. А. Саясаттану : оқу құралы / Ш. А. Аширов, К. С. Кемельбеков, С. М. Тасқымбаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 274 б.

14.Ертаев М. А. Социология : учебное пособие / М. А. Ертаев, С.М. Таскымбаева . - Қарағанда : Medet Group , 2022. - 384 с.

15.Ертаев М. А. Әлеуметтану : оқу құралы / М. А. Ертаев, С. М. Тасқымбаева, Ф. М. Қаратаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 330 б.

Қосымша әдебиеттер:

1.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев.Қызмет хроникасы.2016 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2017. - 368 бет. +эл.опт.диск.(CD-ROM).
2.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. Қызмет хикаясы 2015 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2016. - 400 бет. +эл. опт. диск (CD-ROM).
3.Жанысбеков, М. А. Основы антикоррупционной культуры : учебно-методическое пособие / - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 198 с.
4.Синглтон Ройс А. Әлеуметтік зерттеу әдістері = Approaches to Social Research : оқулық / Ройс А. Синглтон, Брюс С. Стрейтс ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Н.Ә. Муминов. - 6-шы бас. - Алматы : "Ұлттық аудварма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 816 б. с
5.Хейвуд Эндрю Саясаттану = Politics : оқулық / Эндрю Хейвуд ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Е. Әбдіраман. - 5-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 520 б. с
6.Коннолли Мэри Әлеуметтік жұмыс: контексі мен практикасы = Social Work:Contexts and Practice : оқулық / Мэри Коннолли, Луиза Хармс, Джейн Мейдмент ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Б. Мизамхан. - 4-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 384 б. с
7.Бринкерхоф, Д. Әлеуметтану негіздері [Мәтін] : оќулыќ / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

Электронды басылымдар:

1.К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова
Социология: учебное пособие для студентов вузов. / К.У.
Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова – Алматы: Эверо, 2020.
– 472 https://elib.kz/ru/search/read_book/109/
2.Социология. Нысанбаев Ә. Жоғары оқу орындарының
студенттеріне оқулық. Алматы, 2020. -206 бет https://elib.kz/ru/search/read_book/729/
3.Әлеуметтану Ертаев М.А., Тасқымбаева С.М., Қаратаева Ф.М. , 2020
https://aknurpress.kz/reader/web/2667
4.Әлеуметтану Тесленко А.Н., Сембина Ж.Ж., Аязбаева А.Т. , 2019
https://aknurpress.kz/reader/web/1800
5.Тәжітаева, Р.С. Саясаттану : Электрондық оқулық. . - Жетісай : "Сырдария" университеті, 2016. http://rmebrk.kz/book/1151746
6.Ритцер, Д.,, Степницки, Д. Әлеуметтану теориясы: Оқулық. - 10-басылым - Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856б. -ISBN 978-601-7943-17-2. http://rmebrk.kz/book/1169728
7. Казманов Н.К., Өтемісов Б. Саясаттану: оқу-әдістемелік құралы. Алматы: «Medet Group» ЖШС, 2021. - 144 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2851
8.Аширов Ш.А., Кемелбеков Қ.Б., Тасқымбаева С.М. Саясаттану: Оқу құралы. Қарағанды: «Medet Group» ЖШС, 2023. – 274 бет. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2841

9.Саясаттану пәніне арналған әдістемелік құрал. А. Әмірзаққызы. Қарағанды: ЖК «АҚНҰР баспасы», 2016. – 40 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2347
10.Абдильдина, Х. С. Саясаттану және әлеуметтану : оқу құралы / Х. С. Абдильдина. — Нұр-Сұлтан : Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, 2021. — 96 c. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/127647
11.Исаев, А. У. Саясаттану : практикум / А. У. Исаев. — Алматы, Москва : EDP Hub (Идипи Хаб), Ай Пи Ар Медиа, 2024. — 177 c. — ISBN 978-5-4497-3723-6. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/144120
12.Политология : методические указания к семинарским занятиям по курсу «Политология» для студентов всех специальностей очной формы обучения / составители Ю. Г. Астахова, Т. В. Большунова. — Липецк : Липецкий государственный технический университет, ЭБС АСВ, 2014. https://www.iprbookshop.ru/55130
13.Гаджиев, К. С. Политология : учебник / К. С. Гаджиев. — Москва : Логос, 2011. — 432 c. — ISBN 978-5-98704-498-8. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/9072
14.Лекции по политологии / В. И. Якунин, С. Г. Кара-Мурза, А. А. Вершинин, А. В. Каменский. — Москва : Научный эксперт, 2014. — 304 c. — ISBN 978-5-91290-230-7. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/23575
15.Политология : учебное пособие / В. Я. Дыханов, Е. Н. Зиза, В. Н. Абрамов [и др.] ; под редакцией А. П. Клемешев. — Калининград : Балтийский федеральный университет им. Иммануила Канта, 2005. — 125 c. https://www.iprbookshop.ru/23866
16.Мацюк Дмитрий Анатольевич, Давлетьярова Балжан Хамидулловна Социология-политология https://mbook.kz/en/index_brief/730/

Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.6. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1.Қоғамдағы саяси жүйе.
2.«Саяси жүйе» теориялары. Д.Истон, Г.Алмонд және К. Дойч.
3.Саяси жүйенің әлеуметтену, бейімделу, сезіну, реттеу қызметтері.
4.Қазақстан Республикасының саяси партиялық және сайлаушылық жүйенің даму проблемалары.
5.Сайлау жүйесі.
6.Мемлекет қоғамның саяси жүйесінің негізі ядросы ретінде.
7.Мемлекет: пайда болуы, мәні, нышаны,қызметі, мақсаты. Мемлекеттің типтері.
8.Қазіргі заманғы мемлекет және оның ерекше белгілері. Азаматтық қоғамның ұғымы.
9.Азаматтық қоғамның генезисі және эволюция идеялары.
10.Азамттық қоғамды кең және тар мағынасында түсіну.
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№11- сабақ.

5.1.Тақырыбы: Әлеуметтік құрылым және әлеуметтік стратификация
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Әлеуметтік құрылым және стратификация ұғымдары, олардың негізгі элементтері мен формалары. Әлеуметтік мобильдік.
Қазіргі қоғамның әлеуметтік құрылымы дамуының мәселелері.
Ұйымдастыру кезеңі: – 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру. 25 мин
а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:
Әлеуметтік құрылым - [лат. structura - құрылым] — бұл қоғамдағы адамдардың әлеуметтік топтарға, қабаттарға, институттарға, рөлдер мен мәртебелерге бөліну жүйесі. Бұл жүйе арқылы қоғам реттеліп, адамдар арасындағы қарым-қатынас тәртіппен жүзеге асады.
Қарапайым мысалмен:
Мұғалім – білім береді.
Оқушы – білім алады.
Директор – басқарушы.
Ата-ана – бақылаушы, қолдаушы.
Олардың әрқайсысы қоғамда белгілі бір орынды, яғни әлеуметтік мәртебені алады және соған сай рөл атқарады. Бұл — әлеуметтік құрылымның көрінісі.
Әлеуметтік құрылымның негізгі элементтері:
Мысалы:
Әлеуметтік топ: Жастар, зейнеткерлер, әйелдер, жұмысшылар
Әлеуметтік институт: Отбасы, білім, дін, мемлекет
Әлеуметтік мәртебе: Дәрігер, мұғалім, студент, ана
Әлеуметтік рөл Басқару, тәрбиелеу, қызмет көрсету, қорғау

Әлеуметтік стратификация - қоғамның әлеуметтік жіктелуі. Біз қоғамның әлеуметтік құрылымын сөз еткенде қоғам өзінің құрылымы жағынан бірдей емес екендігін айтып өткен едік. Қоғам адамдарының арасында теңсіздік бар. Соған байланысты олардың әлеуметтік жүйедегі алатын орындары да бірдей емес. Жекелеген индивидтер мен адам топтарының арасында әлеуметтік жіктелу бар. Оларды жіктегенде бірқатар өлшемдер басшылыққа алынады, мәселен, табыстарының көлемі, білімдерінің деңгейі, мамандықтағы мәртебесі, билікке қатынастары. Қоғам мүшелерінің арасында әлеуметтік теңсіздіктің табиғатын, себептерін, оның заңды құбылыс ретіндегі мәнін түсінуде әлеуметтік стратификация теориясының маңызы зор. «Страта» деген геология термині жердің құрылымындағы қабаттарды анықтауға байланысты қолданылады. Ал, қоғамға байланысты біздің ана тілімізде қабаттан гөрі «жік» деген ұғымды

пайдаланғанымыз жөн. Біз тарихтан қоғамның әр даму сатысына тән түрлі стратталардың болғанын білеміз.
Бұл жүйе адамдар арасындағы теңсіздікті сипаттайды.
Стратификация белгілері:
Экономикалық (табыс, меншік, байлық)
Әлеуметтік (бедел, мәртебе)
Саяси (билікке қол жеткізу мүмкіндігі)
Мәдени (білім деңгейі, ақпаратқа қол жеткізу)

Әлеуметтік мобильдік — бұл адамның немесе тұтас әлеуметтік топтың бір әлеуметтік қабаттан екінші қабатқа ауысуы, яғни қоғамдағы мәртебесінің өзгеруі.
Индивидтердің жоғарылау мобильділігіне өздерінің және ата-аналарының жоғары білімді болуы елеулі әсер етеді.
Сондықтан адамдардың жоғарылау мобильдігін арттыру мақсатында кейбір елдерде бірінші ұрпақта жоғары білім алғысы келетін үміткерлерге жоғары оқу орындары басымдық береді. Бұл азаматтар арасындағы табыс теңсіздігін азайту мақсатында жасалатын әлеуметтік саясаттың бір түрі.
Қоғамдағы әрбір адамның өмірі — тұрақты емес, үнемі өзгеріп отыратын үдеріс. Адамдар білім алады, жұмысын ауыстырады, табысы мен мәртебесі өзгереді. Осы өзгерістердің бәрі әлеуметтануда әлеуметтік мобильдік және әлеуметтік ұмтылу ұғымдары арқылы түсіндіріледі.
Мысалы:
Ауылдағы қарапайым отбасынан шыққан бала жақсы білім алып, қалада мемлекеттік қызметке орналасса — бұл жоғары тігінен мобильдік.
Бір қызметкер бір мекемеден екінші мекемеге жұмыс орнын ауыстырса — бұл көлденең мобильдік.
Түрлері:
1. Тігінен (вертикальды):
Жоғары көтерілу (маман → директор)
Төмен түсу (банкир → жұмыссыз)
2. Көлденең (горизонтальды):
Қызметі бірдей, тек орны ауысады (дәрігер → басқа аурухханадағы дәрігер.

5.4.Иллюстративті материал:
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

5.5 Әдебиеттер:

1.Косов, Г. В. Саясаттану және әлеуметтану негіздері: медицина училищелері мен колледждеріне арналған оқулық / қазақ тіліне ауд. А. Н. Далибаева. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2016. - 208 с.
2.Ритцер, Д. Әлеуметтану теориясы: оқулық / Д. Ритцер, Д. Степницки ; қаз. тіл. ауд. Г.О. Әбдікерова [және т.б.]. - 10- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856 б. с. : (Рухани жаңғыру

3.Бринкерхоф, Д.Әлеуметтану негіздері: оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Астана : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).
4.Нысанбаев, А. Н. Политология: учеб. для вузов - Алматы : Эверо, 2014. - 384 б
5.Куппаева Б. Т. Политология. Т.1 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 224 с
6.Куппаева Б. Т. Политология. Т.2 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 272 с
7.Куппаева Б. Т. Политология. Т.3 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 268 с
8.Куппаева Б. Т. Политология. Т.4 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 296 с
9.Әлеуметтану : жаңа буынға арналған оқулық / А. Н. Тесленко, Ж. Ж. Сембина, А. Т. Аязбаева ; ҚР білім және ғылым министрлігі. "ҚазГЮУ университеті" АҚ. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2015. - 340 бет
10.Биекенов, К. У. Социология [Текст] : учеб. пособие / К. У. Биекенов, С. К. Биекенова, Г. А. Кенжакимова. - ; Рек. Учен. Советом фак. философии и политологии КазНМУ им. аль-Фараби. - Алматы : Эверо, 2014. - 472 с.
11.Әбсаттаров, Р. Әлеуметтану: өзекті мәселелер.(Екі томды оқу құралы). 1-том [Мәтін] : оқу құралы / Р. Әбсаттаров, М. Дәкенов ; ҚР Білім және ғылым министірлігі. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Пед. Ун-і. - 2-ші бас., толық. - Алматы : Қарасай, 2015. - 408 бет
12.Кемельбеков К. Б. Политология : учебное пособие / К. Б. Кемельбеков , С. М. Таскымбаева. - [б. м.] : Sky Systems, 2023. - 332 с. 6.
13.Аширов Ш. А. Саясаттану : оқу құралы / Ш. А. Аширов, К. С. Кемельбеков, С. М. Тасқымбаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 274 б.
14.Ертаев М. А. Социология : учебное пособие / М. А. Ертаев, С.М. Таскымбаева . - Қарағанда : Medet Group , 2022. - 384 с.
15.Ертаев М. А. Әлеуметтану : оқу құралы / М. А. Ертаев, С. М. Тасқымбаева, Ф. М. Қаратаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 330 б.

Қосымша әдебиеттер:

1.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев.Қызмет хроникасы.2016 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2017. - 368 бет. +эл.опт.диск.(CD-ROM).
2.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. Қызмет хикаясы 2015 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2016. - 400 бет. +эл. опт. диск (CD-ROM).
3.Жанысбеков, М. А. Основы антикоррупционной культуры : учебно-методическое пособие / - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 198 с.
4.Синглтон Ройс А. Әлеуметтік зерттеу әдістері = Approaches to Social Research : оқулық / Ройс А. Синглтон, Брюс С. Стрейтс ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Н.Ә. Муминов. - 6-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 816 б. с

5.Хейвуд Эндрю Саясаттану = Politics : оқулық / Эндрю Хейвуд ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Е. Әбдіраман. - 5-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 520 б. с
6.Коннолли Мэри Әлеуметтік жұмыс: контексі мен практикасы = Social Work:Contexts and Practice : оқулық / Мэри Коннолли, Луиза Хармс, Джейн Мейдмент ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Б. Мизамхан. - 4-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 384 б. с
7.Бринкерхоф, Д. Әлеуметтану негіздері [Мәтін] : оќулыќ / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

Электронды басылымдар:

1.К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова
Социология: учебное пособие для студентов вузов. / К.У.
Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова – Алматы: Эверо, 2020.
– 472 https://elib.kz/ru/search/read_book/109/
2.Социология. Нысанбаев Ә. Жоғары оқу орындарының
студенттеріне оқулық. Алматы, 2020. -206 бет https://elib.kz/ru/search/read_book/729/
3.Әлеуметтану Ертаев М.А., Тасқымбаева С.М., Қаратаева Ф.М. , 2020
https://aknurpress.kz/reader/web/2667
4.Әлеуметтану Тесленко А.Н., Сембина Ж.Ж., Аязбаева А.Т. , 2019
https://aknurpress.kz/reader/web/1800
5.Тәжітаева, Р.С. Саясаттану : Электрондық оқулық. . - Жетісай : "Сырдария" университеті, 2016. http://rmebrk.kz/book/1151746
6.Ритцер, Д.,, Степницки, Д. Әлеуметтану теориясы: Оқулық. - 10-басылым - Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856б. -ISBN 978-601-7943-17-2. http://rmebrk.kz/book/1169728
7. Казманов Н.К., Өтемісов Б. Саясаттану: оқу-әдістемелік құралы. Алматы: «Medet Group» ЖШС, 2021. - 144 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2851
8.Аширов Ш.А., Кемелбеков Қ.Б., Тасқымбаева С.М. Саясаттану: Оқу құралы. Қарағанды: «Medet Group» ЖШС, 2023. – 274 бет. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2841
9.Саясаттану пәніне арналған әдістемелік құрал. А. Әмірзаққызы. Қарағанды: ЖК «АҚНҰР баспасы», 2016. – 40 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2347
10.Абдильдина, Х. С. Саясаттану және әлеуметтану : оқу құралы / Х. С. Абдильдина. — Нұр-Сұлтан : Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, 2021. — 96 с. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/127647
11.Исаев, А. У. Саясаттану : практикум / А. У. Исаев. — Алматы, Москва : EDP Hub (Идипи Хаб), Ай Пи Ар Медиа, 2024. — 177 с. — ISBN 978-5-4497-3723-6. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/144120
12.Политология : методические указания к семинарским занятиям по курсу «Политология» для студентов всех специальностей очной формы обучения / составители Ю. Г. Астахова, Т. В. Большунова. — Липецк : Липецкий государственный технический университет, ЭБС АСВ, 2014. https://www.iprbookshop.ru/55130

13.Гаджиев, К. С. Политология : учебник / К. С. Гаджиев. — Москва : Логос, 2011. — 432 с. — ISBN 978-5-98704-498-8. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/9072
14.Лекции по политологии / В. И. Якунин, С. Г. Кара-Мурза, А. А. Вершинин, А. В. Каменский. — Москва : Научный эксперт, 2014. — 304 c. — ISBN 978-5-91290-230-7. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/23575
15.Политология : учебное пособие / В. Я. Дыханов, Е. Н. Зиза, В. Н. Абрамов [и др.] ; под редакцией А. П. Клемешев. — Калининград : Балтийский федеральный университет им. Иммануила Канта, 2005. — 125 c. https://www.iprbookshop.ru/23866
16.Мацюк Дмитрий Анатольевич, Давлетьярова Балжан Хамидулловна Социология-политология https://mbook.kz/en/index_brief/730/

Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.6. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1. Индивид пен қоғам арасындағы қарым-қатынас.
2.Әлеуметтену және бірегейлік теориялары.
3.Азамттық қоғамды кең және тар мағынасында түсіну.
4.Гендерлік әлеуметтану дегеніміз не?
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№12- сабақ.
5.1.Тақырыбы: Аралық бақылау №2 Әлеуметтік институттар және әлеуметтік процестер.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Әлеуметтік институттар ұғымы және оның анықтамасы. Әлеуметтік институттардың типтері. Әлеуметтік институттардың дамуы және олардың функциялары. Әлеуметтік үрдістер.
Ұйымдастыру кезеңі: – 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру. 25 мин
а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:

Қоғам — күрделі жүйе. Оның дұрыс қызмет етуі үшін белгілі бір тәртіп, ереже, құрылым қажет. Осындай қоғамдық қатынастарды реттейтін және қоғамның тұрақтылығын қамтамасыз ететін негізгі құрал — әлеуметтік институттар.
Әлеуметтік институттар – қоғамның тірегі. Оларсыз қоғамдық тәртіп пен тұрақтылық орнауы мүмкін емес. Әлеуметтік институттар адам өмірінің барлық саласында қызмет етеді және әрбір адамның әлеуметтік орнын, рөлін анықтауға көмектеседі. Сондықтан оларды зерттеу – қоғамды терең түсінудің кілті.
Әлеуметтік институттар — бұл қоғамдағы адамдар арасындағы өзара әрекет пен қатынасты реттейтін тұрақты ұйымдар мен құрылымдар. Олар адамдардың тәртібін қалыптастырып, әлеуметтік рөлдерді атқаруға көмектеседі.
Мысалы: отбасы, білім беру жүйесі, дін, мемлекет, экономика және құқық.
Институт түрі:
Отбасы - Ана, әке, бала, неке
Білім беру - Мектеп, колледж, ЖОО
Саяси - Парламент, үкімет, сайлау
Экономикалық - Банк, еңбек нарығы, меншік
Діни - Мешіт, шіркеу, діни ұйымдар
Құқықтық - Заңдар, сот, құқық қорғау органдары

-ӘЛЕУМЕТТІК ИНСТИТУТТАРДЫҢ ҚЫЗМЕТТЕРІ
Реттеушілік қызметі – қоғамдағы тәртіп пен ережені қалыптастырады.
Интеграциялық қызметі – адамдарды біріктіреді.
Әлеуметтендіру қызметі – жеке тұлғаны қоғамға бейімдейді.
Бақылау қызметі – қоғам мүшелерінің мінез-құлқын бақылайды.
Мұрагерлік қызметі – құндылықтарды, дәстүрлерді ұрпақтан-ұрпаққа жеткізеді.

-ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК ИНСТИТУТТАР
Қазақстанда әлеуметтік институттар қоғамның дамуында маңызды рөл атқарады.
Отбасы – ұлттық тәрбие мен салт-дәстүрдің негізі.
Білім беру – ел болашағын даярлайтын маңызды жүйе.
Мемлекет – заң мен тәртіпті қамтамасыз етеді.
Дін – рухани құндылықтар мен мораль қалыптастырады.
Құқықтық жүйе – әділет пен азаматтық теңдікті қамтамасыз етеді.
Соңғы жылдары Қазақстанда азаматтық қоғам институттары (үкіметтік емес ұйымдар, қоғамдық кеңестер) дамып келе жатыр.

Әлеуметтік институттар – қоғамның тірегі. Оларсыз қоғамдық тәртіп пен тұрақтылық орнауы мүмкін емес. Әлеуметтік институттар адам өмірінің барлық саласында қызмет етеді және әрбір адамның әлеуметтік орнын, рөлін анықтауға көмектеседі. Сондықтан оларды зерттеу – қоғамды терең түсінудің кілті.
Әлеуметтік процестер – қоғамның негізін құрайтын және оның дамуын қамтамасыз ететін маңызды құбылыстардың бірі. Қоғам үнемі өзгеріп отырады. Бұл өзгерістер әлеуметтік қатынастардың, топтардың, институттардың дамуымен тығыз байланысты. Осы өзгерістер мен әрекеттердің жиынтығын әлеуметтік процесс деп атаймыз.
Әлеуметтік процестің мәні- Әлеуметтік процесс – бұл адамдардың, топтардың және институттардың арасындағы өзара әрекет пен байланыс нәтижесінде болатын қоғамдық даму

мен өзгеріс. Бұл өзгерістер уақыт өте келе белгілі бір бағытта қозғалады: кейде прогрессивті, кейде регрессивті болуы мүмкін.
Әлеуметтік процесте адамдардың санасы, мінез-құлқы, тәртібі мен құндылықтары өзгереді. Осы өзгерістер қоғамның барлық саласына әсер етеді.
Әлеуметтік процестердің түрлері:
Прогрессивті - Қоғам алға жылжиды, жаңғырады
Регрессивті - Қоғам артқа шегінеді
Қайтымды - Бұрынғы жағдайға қайта оралу мүмкін
Қайтымсыз - Бұрынғы жағдайға оралу мүмкін емес
Сондай-ақ нақты процестерге:
Әлеуметтену (жеке тұлғаның қоғамға бейімделуі),
Интеграция (қоғам мүшелерінің бірігуі),
Дифференциация (топтардың ерекшеленуі),
Миграция, мобильдік, қоғамдық пікірдің қалыптасуы жатады.
- Қазақстандағы әлеуметтік процестер
Қазіргі Қазақстанда бірқатар маңызды әлеуметтік процестер жүріп жатыр. Олар:
Урбанизация – ауыл халқының қалаға көшуі.
Цифрландыру – электронды қызметтердің дамуы.
Жастардың әлеуметтенуі – білім, мәдениет, еріктілік арқылы қоғамға бейімделуі.
Көші-қон (миграция) – ішкі және сыртқы қоныс аудару.
Әйелдердің рөлі мен гендерлік теңдік – қоғамдағы әйелдердің белсенділігі артуда.
Бұл процестер Қазақстанның әлеуметтік құрылымын өзгертіп, жаңа құндылықтар мен қатынастардың қалыптасуына ықпал етуде.
Әлеуметтік процестер – бұл қоғамның даму механизмі. Қоғамның әрбір мүшесі осы процестерге қатысады. Оларды түсіну — әлеуметтік тұрақтылықты сақтау мен қоғамды басқарудың негізі. Әлеуметтік процестер арқылы қоғам өзінің болашағын қалыптастырады.

Аралық бақылау №2

1. Әлеуметтану -ғылымы.
2.Әлеуметтанудың қалыптасуы, оның зерттеу объектісі мен пәні.
3.Әлеуметтану білімнің құрылымы мен білімнің деңгейлері.
4.Әлеуметтік ұғымы.
5.Әлеуметтанудың категориялары мен заңдары.
6.Әлеуметтанудың атқаратын қызметтері.
7.Әлеуметтанудың қоғамдық жүйесіндегі атқаратын орны.
8. Дүниежүзілік әлеуметтану.
9.Огюст Конт-позитивтік әлеуметтануды негіздеуші.
10.Герберт Спенсердің әлеуметтану жөніндегі ілімдері.
11.Маркстік әлеуметтанудың ілімдері. Э.Дюрккейм мен М.Вебердің әлеуметтану жөніндегі тұжырымдамалары.
12. Қазақстанда әлеуметтану ой -пікірінің дамуы.
13. XIX ғасыр-XX ғасырдың бірінші жартысы.
14. Ш.Ш.Уалихановтың әлеуметтанулық тұжырымдамалары.Ыбырай Алтынсариннің әлеуметтік көзқарастары. Абайдың әлеуметтанулық ой-пікірлері. А.Байтұрсыновпен Ә.Бөкейхановтың әлеуметтанулық көзқарастары.

15. Қоғам -әлеуметтік жүйе ретінде.
16. Қоғамның жүйелілік ұғымдары мен принцптері.
17. Қоғамды жүйе ретінде қарастыру концепциялары.
18. Қоғамның типтері, белгілері және даму заңдары.
19. Әлеуметтік құрылым және әлеуметтік стратификация.
20.Әлеуметтік құрылым және стратификация ұғымдары, олардың негізгі элементтері
21. Әлеуметтік мобильдік.
22. Әлеуметтік институттар және әлеуметтік процестер.
23. Қазіргі қоғамның әлеуметтік құрылымы дамуының мәселелері.
24. Әлеуметтік институттар ұғымы және оның анықтамасы.
25. Әлеуметтік институттардың типтері, дамуы және олардың функциялары.

5.4.Иллюстративті материал:

а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

5.5 Әдебиеттер:

1.Косов, Г. В. Саясаттану және әлеуметтану негіздері: медицина училищелері мен колледждеріне арналған оқулық / қазақ тіліне ауд. А. Н. Далибаева. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2016. - 208 с.
2.Ритцер, Д. Әлеуметтану теориясы: оқулық / Д. Ритцер, Д. Степницки ; қаз. тіл. ауд. Г.О. Әбдікерова [және т.б.]. - 10- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856 б. с. : (Рухани жаңғыру
3.Бринкерхоф, Д.Әлеуметтану негіздері: оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Астана : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).
4.Нысанбаев, А. Н. Политология: учеб. для вузов - Алматы : Эверо, 2014. - 384 б
5.Куппаева Б. Т. Политология. Т.1 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 224 с
6.Куппаева Б. Т. Политология. Т.2 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 272 с
7.Куппаева Б. Т. Политология. Т.3 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 268 с
8.Куппаева Б. Т. Политология. Т.4 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 296 с
9.Әлеуметтану : жаңа буынға арналған оқулық / А. Н. Тесленко, Ж. Ж. Сембина, А. Т. Аязбаева ; ҚР білім және ғылым министрлігі. "ҚазГЮУ университеті" АҚ. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2015. - 340 бет
10.Биекенов, К. У. Социология [Текст] : учеб. пособие / К. У. Биекенов, С. К. Биекенова, Г. А. Кенжакимова. - ; Рек. Учен. Советом фак. философии и политологии КазНМУ им. аль-Фараби. - Алматы : Эверо, 2014. - 472 с.
11.Әбсаттаров, Р. Әлеуметтану: өзекті мәселелер.(Екі томды оқу құралы). 1-том [Мәтін] : оқу құралы / Р. Әбсаттаров, М. Дәкенов ; ҚР Білім және ғылым министірлігі. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Пед. Ун-і. - 2-ші бас., толық. - Алматы : Қарасай, 2015. - 408 бет

12.Кемельбеков К. Б. Политология : учебное пособие / К. Б. Кемельбеков , С. М. Таскымбаева. - [б. м.] : Sky Systems, 2023. - 332 с. 6.
13.Аширов Ш. А. Саясаттану : оқу құралы / Ш. А. Аширов, К. С. Кемельбеков, С. М. Тасқымбаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 274 б.
14.Ертаев М. А. Социология : учебное пособие / М. А. Ертаев, С.М. Таскымбаева . - Қарағанда : Medet Group , 2022. - 384 с.
15.Ертаев М. А. Әлеуметтану : оқу құралы / М. А. Ертаев, С. М. Тасқымбаева, Ф. М. Қаратаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 330 б.

Қосымша әдебиеттер:

1.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев.Қызмет хроникасы.2016 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2017. - 368 бет. +эл.опт.диск.(CD-ROM).
2.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. Қызмет хикаясы 2015 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2016. - 400 бет. +эл. опт. диск (CD-ROM).
3.Жанысбеков, М. А. Основы антикоррупционной культуры : учебно-методическое пособие / - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 198 с.
4.Синглтон Ройс А. Әлеуметтік зерттеу әдістері = Approaches to Social Research : оқулық / Ройс А. Синглтон, Брюс С. Стрейтс ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Н.Ә. Муминов. - 6-шы бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 816 б. с
5.Хейвуд Эндрю Саясаттану = Politics : оқулық / Эндрю Хейвуд ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Е. Әбдіраман. - 5-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 520 б. с
6.Коннолли Мэри Әлеуметтік жұмыс: контексі мен практикасы = Social Work:Contexts and Practice : оқулық / Мэри Коннолли, Луиза Хармс, Джейн Мейдмент ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Б. Мизамхан. - 4-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 384 б. с
7.Бринкерхоф, Д. Әлеуметтану негіздері [Мәтін] : оќулыќ / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

Электронды басылымдар:

1.К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова
Социология: учебное пособие для студентов вузов. / К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова – Алматы: Эверо, 2020. – 472 https://elib.kz/ru/search/read_book/109/
2.Социология. Нысанбаев Ә. Жоғары оқу орындарының студенттеріне оқулық. Алматы, 2020. -206 бет https://elib.kz/ru/search/read_book/729/
3.Әлеуметтану Ертаев М.А., Тасқымбаева С.М., Қаратаева Ф.М. , 2020 https://aknurpress.kz/reader/web/2667
4.Әлеуметтану Тесленко А.Н., Сембина Ж.Ж., Аязбаева А.Т. , 2019 https://aknurpress.kz/reader/web/1800
5.Тәжітаева, Р.С. Саясаттану : Электрондық оқулық. . - Жетісай : "Сырдария" университеті, 2016. http://rmebrk.kz/book/1151746

6.Ритцер, Д.,, Степницки, Д. Әлеуметтану теориясы: Оқулық. - 10-басылым - Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856б. -ISBN 978-601-7943-17-2. http://rmebrk.kz/book/1169728
7. Казманов Н.К., Өтемісов Б. Саясаттану: оқу-әдістемелік құралы. Алматы: «Medet Group» ЖШС, 2021. - 144 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2851
8.Аширов Ш.А., Кемелбеков Қ.Б., Тасқымбаева С.М. Саясаттану: Оқу құралы. Қарағанды: «Medet Group» ЖШС, 2023. – 274 бет. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2841
9.Саясаттану пәніне арналған әдістемелік құрал. А. Әмірзаққызы. Қарағанды: ЖК «АҚНҰР баспасы», 2016. – 40 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2347
10.Абдильдина, Х. С. Саясаттану және әлеуметтану : оқу құралы / Х. С. Абдильдина. — Нұр-Сұлтан : Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, 2021. — 96 c. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/127647
11.Исаев, А. У. Саясаттану : практикум / А. У. Исаев. — Алматы, Москва : EDP Hub (Идипи Хаб), Ай Пи Ар Медиа, 2024. — 177 c. — ISBN 978-5-4497-3723-6. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/144120
12.Политология : методические указания к семинарским занятиям по курсу «Политология» для студентов всех специальностей очной формы обучения / составители Ю. Г. Астахова, Т. В. Большунова. — Липецк : Липецкий государственный технический университет, ЭБС АСВ, 2014. https://www.iprbookshop.ru/55130
13.Гаджиев, К. С. Политология : учебник / К. С. Гаджиев. — Москва : Логос, 2011. — 432 c. — ISBN 978-5-98704-498-8. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/9072
14.Лекции по политологии / В. И. Якунин, С. Г. Кара-Мурза, А. А. Вершинин, А. В. Каменский. — Москва : Научный эксперт, 2014. — 304 c. — ISBN 978-5-91290-230-7. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/23575
15.Политология : учебное пособие / В. Я. Дыханов, Е. Н. Зиза, В. Н. Абрамов [и др.] ; под редакцией А. П. Клемешев. — Калининград : Балтийский федеральный университет им. Иммануила Канта, 2005. — 125 c. https://www.iprbookshop.ru/23866
16.Мацюк Дмитрий Анатольевич, Давлетьярова Балжан Хамидулловна Социология-политология https://mbook.kz/en/index_brief/730/

Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.6. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1.Неке дегеніміз не?
2.Отбасы және қазіргі заман.
3. Отбасы типологиясы.
Үйге тапсырма беру. 5 мин